

Nuoret ja talousosaaminen

Anu Raijas

Outi Uusitalo

Nuoret ja talousosaaminen

Nuoret ja talousosaaminen

Toimijat, kanavat ja tavat nuorten taloudellisen osaamisen edistämässä (TOKATA) -hankkeen
loppuraportti

ANU RAIJAS, OUTI UUSITALO (TOIM.)

Kuluttajatutkimuskeskus

Kuluttajatutkimuskeskuksen kirjoja 7

© Kirjoittajat ja Kuluttajatutkimuskeskus

ISBN 978-951-698-257-4 (nid.)

ISBN 978-951-698-258-1 (PDF)

Ulkoasu TIMO JAAKOLA

Paino Tampereen yliopistopaino 2012

Sisältö

Esipuhe 7

Tutkimushankkeen tausta ja merkitys, tavoitteet
sekä teoreettiset lähestymistavat 9
Anu Raijas, Outi Uusitalo, Laura Luukkanen

Nuorten näkemyksiä toimijoiden vastuullisuudesta
taloudellisen osaamisen edistämisessä 18
Laura Luukkanen, Outi Uusitalo

Miten nuorille tulisi taloudesta viestiä?
Taloudellisen toimintaympäristön toimijoiden roolit
ja yhteistyö talousosaamisen edistämisessä 34
Noora Jokinen

Työkalut nuorten taloustaitojen edistämiseksi 49
Anna-Riitta Lehtinen, Liisa Peura-Kapanen

Rahoittajien kokemukset hankkeesta 61
Elina Antila, Kati Iharanta, Iina Lario, Anu Pylkkänen

Tutkimushankkeen tulosten hyödynnettävyys 65
Anu Raijas, Outi Uusitalo

Kirjallisuus 74

ESIPUHE

Yhteiskunnan kaikkien toimijoiden intresseissä on kuluttajien hyvä taloudellinen osaaminen. Tietämyksen ja taitojen opettaminen taloudellisen osaamisen vahvistamiseksi on tarpeen aloittaa mahdollisimman varhain, sillä lapset ja nuoret ovat tänä päivänä jo hyvin nuorina rahan kanssa tekemisissä eri yhteyksissä. Jotta lapset ja nuoret oppisivat hoitamaan talouttaan vastuullisesti sekä ymmärtämään taloudellista toimintaympäristöä ja ottamaan sen toiminnassaan huomioon, tarvitsevat he tietoa ja tukea eri tahoilta.

Käsillä oleva kirja esittelee kaksivuotisen (2011–2012) tutkimushankkeen ”Toimijat, kanavat ja tavat nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseksi” (TOKATA) keskeiset tulokset. Tutkimushankkeen päätavoitteena oli kehittää käytännön työkaluja niin nuorille kuin taloudellisen toimintaympäristön kaikille toimijoille nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseen. Tutkimushankkeen lähtökohtana oli se, että vastuu nuorten taloudellisen osaamisen edistämisestä kuuluu nuorten itsensä lisäksi myös taloudellisen ympäristön muille toimijoille.

Hankkeeseen koottiin nuorten taloudellisen osaamisen kehittämisestä kiinnostuneita organisaatiota ja niissä toimivia avainhenkilöitä. Tutkimushankkeeseen osallistuivat rahoittavina osapuolina Kuluttajatutkimuskeskus, Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu, Finanssialan Keskusliitto, Pörssisäätiö, Suomen Pankki, Tapiola, Turva ja Tekes (Tekesin rahoituspäätökset 25.11.2010, Kuluttajatutkimuskeskus päätösno 40461/10 ja Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu päätösno 40460/10). Sen lisäksi hankkeeseen osallistuivat asiantuntijapanostuksella Finanssivalvonta, Vakuutus- ja rahoitusneuvonta, Taloudellinen tiedotustoimisto, työ- ja elinkeinoministeriö sekä opetus- ja kulttuuriministeriö. Lisäksi hanke teki yhteistyötä Suomen lasten ja nuorten säätiön sekä Kuluttajaviraston kanssa.

Tutkijoina hankkeessa ovat toimineet tutkimuspäällikkö Anu Raijas, erikoistutkija Anna-Riitta Lehtinen ja tutkija Liisa Peura-Kapanen Kuluttajatutkimuskeskuksesta sekä professori Outi Uusitalo, opiskelijat Laura Luukkanen ja Noora Jokinen Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulusta. Hankkeen tutkijat ovat tavanneet useita kertoja hankkeen aikana ja ovat tapaamisten välillä keskustelleet aktiivisesti tutkimuksen eri vaiheista.

Tutkimushankkeen johtoryhmässä olivat edustettuina kaikki hanketta rahoittaneet osapuolet. Johtoryhmän jäseniä olivat Anu Raijas (Kuluttajatutkimuskeskus), Outi Uusitalo (Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu), Sami Berghäll 30.4.2011 saakka ja Sanna Piironen 1.5.2011 lähtien (Tekes), Minna Aila 31.1.2012 saakka ja Elina Antila 1.2.2012 lähtien (Finanssialan

Keskusliitto), Iina Lario (Suomen Pankki), Anu Pylkkänen (Tapiola) ja Kati Iharanta (Turva). Tutkimushankkeen rahoittajat olivat läheisessä yhteistyössä tutkijoiden kanssa sekä osallistuivat kommentoimalla ja konsultoimalla tutkimuksen seurantaan ja ohjaamiseen sekä seminaarien ja johtoryhmän kokouksien järjestämiseen. Tutkimushankkeen rahoittajat toivat tutkimukseen käytännön näkökulman. Hankkeen asiantuntijapartnerit osallistuivat erikseen järjestettäviin tapaamisiin, jossa he kommentoivat tutkimustuloksia ja keskustelivat niistä.

Tutkimushankkeessa testatun ja pilotoidun nuorten taloudellisen osaamisen testin, samoin kuin alan toimijoille laaditun oppaan, toivomme leviävän laajalti eri tahojen käyttöön. Lisäksi hankkeessa tuotetun uuden tiedon pohjalta taloudellisen toimintaympäristön toimijat (yritykset, viranomaiset, opetus, järjestöt, yhdistykset, media) voivat kehittää käytäntöjään, palveluitaan ja viestintäänsä kuluttajien taloudellisen osaamisen edistämiseksi sekä osaamisen ongelmakohtiin puuttumiseksi. Tutkimustulosten haluamme luonnollisesti välittyvän nuorten elämään.

Helsingissä ja Jyväskylässä 5.11.2012

Anu Raijas
tutkimuspäällikkö
Kuluttajatutkimuskeskus

Outi Uusitalo
professori
Jyväskylän yliopiston
kauppakorkeakoulu

Tutkimushankkeen tausta ja merkitys, tavoitteet sekä teoreettiset lähestymistavat

Anu Raijas, Outi Uusitalo, Laura Luukkanen

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen käytännöllisiä ja teoreettisia lähtökohtia ja tavoitteita sekä kirjan sisältöä.

Tutkimushankkeen tausta ja merkitys

Taloudellinen toimintaympäristö ja siinä jatkuvasti käynnissä olevat muutokset vaikuttavat keskeisesti nuorten taloudelliseen toimintaan. Kansantalouden suhdannekehitys ja finanssimarkkinoilla tarjolla olevien vaihtoehtojen lisääntyminen haastavat nuorten taloudellista käyttäytymistä ja valintoja markkinoilla. Taloudellinen osaaminen korostuu erityisesti talouden epävarmuuksissa: niin kansantalouden kuin oman talouden odottamattomissa tapahtumissa tarvitaan tietämystä ja osaamista, joka antaa valmiuksia sopeuttaa taloudellista käyttäytymistä muuttuviin olosuhteisiin. Taloudellisessa toiminnassa nuorten tulee ymmärtää talouteensa liittyvien valintojen seuraukset paitsi omaan talouteen, myös toisiin ihmisiin ja yhteiskunnan instituutioihin. Nuoret ovat vanhempia kuluttajia haavoittuvampia rajoittuneesta tieto-taito -tasosta ja kokemuksesta johtuen, mutta tästä huolimatta he ovat täysi-ikäisyyden saavuttamisen jälkeen vastuussa toiminnastaan ja sitoumuksistaan. Kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu, että tietojen, taitojen ja kokemuksen puuttuessa nuoret joutuvat vanhempia herkemmin ongelmiin talouden hoidossaan (esim. KFM 2008).

Tämän päivän nuoret ovat syntyneet yhteiskuntaan, jossa tavaroiden ja palveluiden hankinta on keskeistä. Lisäksi teknologialla on huomattava rooli nuorten elämässä. Tieto- ja viestintäteknologisia laitteita tulee markkinoille jatkuvasti lisää ja laitteet vanhenevat nopeassa tahdissa. Nuoret viettävät paljon aikaa internetissä, jossa he voivat hankkia erilaisia palveluita, tavaroita ja tietoa sekä hoitaa sosiaalisia suhteitaan. Nuoret suhtautuvat vanhempia myönteisemmin palveluiden käyttöön sekä saavat tietää ja omaksuvat kansainvälisiä uutuuksia heitä innokkaammin. (Wilska 2005, 78–79; ks. myös Autio 2006.) Nuorilla kulutukseen liittyy paljon erilaisia käytäntöjä, joilla he rakentavat ja ilmaisevat identiteettiään ja elämäntyyliään, kiinnittyvät sosiaalisiin ryhmiin tai erottautuvat niistä sekä ylipäättään osallistuvat monenlaiseen sosiaaliseen toimintaan (Warde 1996, 303–304; Autio & Paju 2005, 27). Perimmäisenä kulutuksessa on kyse lukuisien tarpeiden ja halujen tyydyttämisestä erilaisilla hyödykkeillä. Kun resurssit

hyödykkeiden hankkimiseen ovat rajalliset, ovat etenkin nuoret haasteellisen priorisointitehtävän edessä: mitä hyödykkeitä voidaan hankkia ja mitä taas ei?

Perusta nuorten taloudellisille taidoille syntyy jo lapsuudessa heti kun lapset tutustuvat rahaan, joka konkretisoituu lapsille hyödykkeiden kautta. Lapset ja nuoret vaikuttavat jo varhain sekä perheensä hankintoihin että omiin, vanhempien rahoittamiin hankintoihin (Raijas & Wilska 2007). Lisäksi vanhempien taloudellisella käyttäytymisellä ja talousasioista keskustelulla voidaan luoda suuntaviivoja lasten ja nuorten käyttäytymismalleihin (Webley & Nyhus 2006). Taloudellisesti osaava nuori pystyy käyttämään taitojaan ja soveltamaan hankkimaansa tietoa omat resurssinsa ja taloudellisen tilanteensa ymmärtäen ja vaihtuvat tilanteet huomioiden. Taitojen ja tietämyksen hyödyntäminen näkyy hänen käyttäytymisessään, toiminnassaan ja valinnoissaan. Nuoret ovat elämänvaiheessa, jossa he vasta opettelevat itsenäiseen toimintaan taloudellisessa ympäristössä. Tähän tarvitaan taitojen ja tietojen kartuttamista sekä tukea muilta toimijoilta. Keskeinen kysymys nuorten taloudellisen osaamisen edistämässä on se, mitä asioita eri-ikäisten nuorten tulee hallita ja missä vaiheessa näitä asioita tulee heille ryhtyä opettamaan.

Tutkimushankkeen alussa hahmoteltiin nuorten taloudellisen osaamisen ilmiökenttää ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Nuorilla taloudellisen osaamisen toiminnoista korostuvat päivittäistalouden hoito ja tulevaisuuteen varautuminen (vrt. Peura-Kapanen & Raijas 2009, 4). Toimintojen toteuttamiseen tarvitaan taloudellista osaamista, joka voidaan jakaa kolmeen ulottuvuuteen. Ensiksi, siihen tarvitaan niin omaan talouteen kuin taloudelliseen ympäristöön liittyvien perusasioiden tietämystä ja ymmärrystä. Toiseksi tarvitaan erilaisia taitoja suunnitella omaa talouttaan ja hyödyntää erilaisia markkinoilla tarjolla olevia palveluita. Nuoren tulee oppia käyttämään tietämystään ja osaamistaan erityisesti etsiessään ja hyödyntäessään taloutta koskevaa informaatiota. Kolmas ulottuvuus liittyy vastuuseen toiminnan ja tehtyjen valintojen seurauksista. (Leskinen & Raijas 2005.) Yksilön itsensä lisäksi nuorten taloudelliseen osaamiseen ja toimintaan ovat myötävaikuttamassa monet eri tahot: valtio ja kunnat, viranomaiset (Suomen Pankki, Kansaneläkelaitos, Kuluttajavirasto), pankit ja vakuutusyhtiöt, oppilaitokset ja kustannusala, yhdistykset ja järjestöt, media, vanhemmat sekä viiteryhmät (Raijas & Wilska 2007, 30–31; OECD 2010, 20). Mainitut toimijat luovat yhtäältä mahdollisuuksia nuorten taloudellisen osaamisen kehittymiselle sekä toisaalta puitteet heidän taloudelliselle käyttäytymiselleen.

Nuorten ollessa kyseessä korostuu heidän kanssaan tekemisissä olevien taloudellisen toimintaympäristön toimijoiden vastuullinen toiminta, mikä käytännössä tarkoittaa sitä, ettei nuorten kokemattomuutta talousasioissa käytetä hyväksi. Nuorten taloudellisen osaamisen edistäminen ja kehittäminen kuuluu eri toimijoille yhteiskunnassa, sillä osaavat ja talousasiansa

hallitsevat kansalaiset ovat tärkeitä koko yhteiskunnalliselle toiminnalle niin lyhyellä kuin pitkällä tähtäimellä. Heikosta talousosaamisesta voi aiheutua kansantaloudelle huomattavia kustannuksia esimerkiksi kansalaisten sosiaalisten ongelmien takia. (Habschick et al. 2007, 7.)

Taloudellisen osaamisen edistäminen on tärkeää kaikenikäisille ja kaikille kuluttajaryhmille. Tämän tutkimuksen kohteeksi valittiin 15–20-vuotiaat nuoret, joiden elämänvaihetta on monella tapaa mielenkiintoista ja tärkeää tutkia. Ensinnäkin, he käyttävät jo varsin paljon rahaa itsenäisesti. Toiseksi, tässä elinvaiheessa saavutetaan täysi-ikäisyys, jolloin nuoret ovat sopimusosapuolina lainsäädännöllisessä vastuussa kaikista sitoumuksistaan. Kolmanneksi, tämän vaiheen aikana nuorten taloudelliset ja lainsäädännölliset oikeudet ja velvollisuudet laajenevat, mistä nuorten tulee olla tietoisia. Ajanjaksoon sisältyy usein myös oman itsenäisen elämän aloittaminen: muutto omaan kotiin, uravalinta, työelämä tai perheen perustaminen. Taloudelliset päätökset ja valinnat liittyvät kaikkiin edellä mainittuihin asioihin.

Nuorten taloudellisen toiminnan opettelua leimaa suhteellisen niukat taloudelliset resurssit ja kokemattomuus taloudellisten asioiden hoitamisessa (Lehtinen & Leskinen 2005). Taloudellinen osaaminen on vasta kokemusten myötä rakentumassa ja itsenäisestä elämästä huolimatta nuoret voivat tukeutua omiin vanhempiinsa. Kodin ohella koulu, media ja viite-ryhmät ovat merkittävässä roolissa taloudellisen tiedon välittämisessä ja taloudelliseen käyttäytymiseen vaikuttamisessa (ks. Raijas & Wilska 2007, 2008; Wilska 2008). Suomessa myös esimerkiksi pankit, järjestöt, yritykset, viranomaiset, media, Suomen Pankki ja Finanssialan Keskusliitto ovat ottaneet vastuuta nuorten taloudellisen osaamisen edistämisestä (ks. Peura-Kapanen & Lehtinen 2011).

Nuorten taloudellisen osaamisen kehittämiseen on kiinnitetty huomiota pitkälti ongelmien takia, sillä nuorena syntyneet talousongelmat voivat hankaloittaa ja rajoittaa elämää pitkälle tulevaisuuteen. Tutkimusten mukaan (esim. Kaartinen & Lähteenmaa 2006) nuorten kulutusluotoista johtuvat velkaantumisongelmat ovat yleistyneet ja moninaistuneet. Vuoden 2010 alussa alle 30-vuotiaiden maksuhäiriömerkinnät lähtivät nousuun, ja merkinnät ovat lisääntyneet vuosi vuodelta (Suomen Asiakastieto 2012). Vuonna 2010 alle 30-vuotiaista seitsemällä prosentilla oli maksuhäiriömerkintä, kun vanhemmissa ikäryhmissä häiriömerkintä oli noin neljällä prosentilla. Nuorten maksuhäiriömerkintöjen taustalla ovat yleensä maksamattomat puhelinlaskut, pikavipit ja vuokratästit. (Rantala 2012; Suomen Asiakastieto 2010.) Nuorten taloudellista käyttäytymistä ohjaa optimistisuus tulevaisuuden suhteen. Ongelmia voi syntyä, jos optimistinen tulevaisuus ei toteudukaan (ks. esim. Peura-Kapanen & Raijas 2009).

Taloukasvatuksen ja taloudellisen osaamisen edistämisen merkitys on tunnustettu eri maissa ympäri maailmaa. Nuorten taloudellisen osaa-

misen edistämisestä ovat 2000-luvulla olleet kiinnostuneita kansainväliset organisaatiot, kuten Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD (2005a, 2008, 2009, 2010; ks. myös Atkinson & Messy 2012; Griftoni & Messy 2012). Viime aikoina OECD on painottanut harmonisoitua taloudellisen lukutaidon mittaamista (Atkinson & Messy 2012) sekä korostanut kansallisen strategian luomista talouskasvatukseen ja antanut ohjeita sen rakentamiseen (Griftoni & Messy 2012). Myös Euroopan komissio on panostanut taloustaitokasvatukseen: verkossa toimii Euroopan komission rahoittama kuluttajakasvatuksen projekti, DOLCETA, jossa on mukana 27 EU:n jäsenmaata. DOLCETAn verkkomateriaali käsittelee eri kuluttaja-aiheita, joista yksi on taloustaito. (DOLCETA 2010.) Suomessakin aiheen tärkeys ja taloudellista osaamista edistävien toimenpiteiden tarve on tiedostettu ja toimenpiteisiin on ryhdytty, kuten tämän tutkimuksen ensimmäisessä osahankkeessa todettiin (ks. Peura-Kapanen & Lehtinen 2011). Informaatiota on olemassa eri kanavissa, mutta sen löytäminen, arviointi ja hyödyntäminen ovat nuorelle usein haasteellista (Luukkanen 2012). Myös informaation tarjoajat ovat usein epä tietoisia siitä, missä kanavissa nuoret tavoitetaan parhaiten ja millä tavalla heille tulisi viestiä. Siksi aihetta tulee tutkia niin kysynnän kuin tarjonnan näkökulmista.

Tutkimushankkeen tavoitteet

Tutkimushankkeen päätavoitteena oli etsiä keinoja, joiden avulla voidaan edistää 15–20-vuotiaiden nuorten ymmärrystä taloudellisten asioiden merkityksestä heidän omassa elämässään. Tarkoituksena oli kehittää nuorten taloudellista osaamista mittaava ja vahvistava tuote tai palvelu, joka antaisi tietoa nuorten taloudellisesta osaamisesta nuorten taloudellisissa transaktioissa myötävaikuttaville toimijoille sekä myös nuorille itselleenkin. Tutkimuksen osahankkeet pyrkivät tuottamaan tietoa, jolla voidaan yhtäältä parantaa eri toimijoiden osaamistasoa vuorovaikutuksessa nuorten kanssa ja toisaalta kehittää nuorille itselleen omassa arjessa sovellettavaksi uusia työkaluja, palveluita, toimintamalleja ja käytäntöjä. Pitkän ajanjakson tavoitteena tutkimuksessa on, että nuorten taloudellisen osaamisen edistämisestä tulisi olennainen osa alan toimijoiden yhteistyön ja vastuiden ydinosaa. Tutkimushankkeessa painottuu erityisesti taloudellisista asioista viestimisen käytännöt, keinot ja kanavat, jotka tekevät talousasiat nuorille helpoiksi ymmärtää ja soveltaa omassa taloudellisessa toiminnassaan. Talousasioiden viestinnässä on olennaisen tärkeää ottaa huomioon nuorten erilaiset tavat vastaanottaa ja omaksua tietoa.

Tutkimus koostui neljästä osahankkeesta, joille kullekin määriteltiin omat tavoitteet. **Osahankkeessa 1** määriteltiin taloudellisen osaamisen käsitettä, sekä arvioitiin millaista taloudellista osaamista nuorilta tämän päivän olosuhteissa vaaditaan. Lisäksi kartoitettiin, millaista taloudelli-

sen osaamisen materiaalia nuorille on tällä hetkellä tarjolla. **Osahanke 2** kartoitti nuorten näkemyksiä ja mielipiteitä yhteiskunnan eri toimijoiden roolista ja vastuusta nuorten taloudellisessa osaamisessa ja taloudellisten asioiden hoitamisessa. **Osahanke 3** selvitti toimijoiden näkemyksiä siitä, mitä heidän mielestään nuorten taloudelliseen osaamiseen kuuluu ja millainen heidän oma roolinsa on sen edistämässä. Viimeisenä, **osahankkeessa 4** testattiin ja pilotoitiin nuorten taloudellista tietämystä, osaamista ja vastuuta mittaava työkalu sekä koottiin alan toimijoille opas, joka sisältää tietoa, ohjeita, virikkeitä ja suosituksia nuorten talousosaamisen kehittämiseen.

Tutkimushankkeessa tarkasteltiin nuorten taloudelliseen osaamiseen liittyvää toimintaa kokonaisvaltaisesti kaikki alan toimijat huomioon ottaen. Nuorten taloudellista osaamista oli luontevaa lähestyä tutkimushankkeessa yhteiskunnan eri toimijoille kuuluvan vastuun, sidosryhmätöiminnan ja markkinoinnin näkökulmista. Tutkimushanke lähti oletuksesta, että nuorten taloudellista osaamista voidaan parhaiten rakentaa, ylläpitää ja kehittää hyvin toimivassa vuorovaikutussuhteessa, jossa eri tahojen roolit, toimintatavat, vastuut ja velvoitteet ovat kaikkien tiedossa ja hyväksymät. Tutkimushanke pyrki viemään vastuullisuuden periaatteet käytännön toiminnan tasolle avaten yhteiskuntavastuun näin käytännön toiminnaksi.

Tutkimushankkeen teoreettiset lähestymistavat

Aikaisempien tutkimusten ja kirjallisuuden pohjalta jokaiseen osatutkimukseen laadittiin siihen parhaiten soveltuva teoreettinen viitekehys, joka ohjasi empiiristen aineistojen keruuta ja analysointia. Tutkittavaa ilmiötä lähestyttiin taloudellisen osaamisen, yritysten vastuullisuuden, sidosryhmäteorian sekä integroidun viestinnän tutkimusperinteiden näkökulmista.

Kuten Peura-Kapanen ja Lehtinen (2011) ovat todenneet, taloudellista osaamista ei ole yksiselitteisesti ja selkeästi määritelty Suomessa. Kansainvälisesti määrittelyjä on tehty, mutta eri maissa niiden painotukset vaihtelevat. Taloudellisen osaamisen tavoitteista on päästy varsin hyvin yksimielisyyteen eri toimijoiden kesken. Taloudelliseen osaamiseen on perinteisesti liitetty näkemys rationaalisesta toimijasta. Siinä korostetaan, että yksilö kantaa vastuun taloudellisen informaation etsimisestä, arvioimisesta ja ymmärtämisestä (ks. Braunstein & Welch 2002), ja hänellä edellytetään olevan tähän tarvittava osaaminen (ks. Euroopan komissio 2007). Koska todellisessa elämässä ihmiset eivät monestakaan syystä toimi rationaalisesti, on psykologiaa ja käyttäytymistieteitä hyödyntävä käyttäytymisen taloustiede (*behavioral economics*) tuonut realistisemman lähestymistavan taloudellisen käyttäytymisen ymmärtämiseen. Käyttäyty-

misen taloustieteessä ajatellaan, että yksilöiden taloudelliseen päätöksentekoon vaikuttavat sosiaaliset, kognitiiviset ja tunnetekijät, minkä johdosta päätöksenteko voi vaikuttaa irrationaaliselta. (Tversky & Kahneman 1973; Thaler 1980; Simon 1990.)

Osaamista voidaan lähestyä Amartya Senin (1993) kehittämän toimintakykyteorian (*capability theory*) avulla, jossa Sen tarkastelee ihmisen kyvykkyyttä hyödyntää käytettävissä olevia resursseja. Teoriassa ei ole keskeistä resurssien määrä, vaan se, kuinka hyvin niitä osataan käyttää, jotta hyvinvointi toteutuisi. Kyvykkyys ilmenee myös siinä, millaiset valinnat ihmiselle ovat saavutettavissa ja miten erilaisia tarjolla olevia vaihtoehtoja osataan hyödyntää. (Sen 1993, 1995.)

Taloudellinen osaaminen näkyy yksilön käyttäytymisessä eli taloudenhallinnassa, johon tarvitaan tietämystä sekä taitoja. Lisäksi tarvitaan ajantasaista ymmärrystä omista resursseista ja taloudellisesta tilanteesta. Taloudellisen osaamisen katsotaan kehittyvän vaiheittain ja lisäksi muuttuvan taloudellisen ympäristön ja olosuhteiden takia tietoja ja taitoja tulee päivittää jatkuvasti. Nuorilla taloudellista osaamista rakennetaan tietoja ja taitoja kartuttaen sekä uusiin elämäntilanteisiin sopeuttaen. (Peura-Kapanen & Lehtinen 2011.)

Vastuullisuuden ja vastuun käsite oli tutkimuksemme toinen teoreettinen lähtökohta. Jouduimme tutkimuksessamme ottamaan kantaa siihen, miten kuluttajien taloudellisen osaamisen yhteydessä määritellään yhteiskunnan eri toimijoiden vastuu. Liiketoiminnan vastuullisuutta on usein tarkasteltu yritysten yhteiskuntavastuun (CSR = *Corporate Social Responsibility*) näkökulmasta. Käsite kattaa laajasti yritysten vastuullisuuden eri osa-alueet: sosiaalinen vastuu, taloudellinen vastuu ja ympäristövastuu (ks. Elkington 1997; Matten & Crane 2005). Tässä tutkimuksessa vastuullisuus nähdään taloudellisena vastuuna, lakiin perustuvana vastuuna, eettisenä vastuuna ja filantrooppisena vastuuna (Carroll 1991). Tutkimushankkeessa tarkastelun kohteena oli kuluttajien taloudelliseen osaamiseen ja päätöksentekoon kuuluva vastuullisuus. Vastuullisuuden ulottuvuudet ovat pohjana tutkimustulosten pohjalta kehitettäville työkaluille, palveluille, toimintamalleille ja käytännöille, joita eri toimijat voivat hyödyntää arvioidessaan toimintaansa kuluttajien taloudellisen osaamisen edistämiseksi.

Kolmas teoreettinen lähestymistapa kytkeytyy sidosryhmäajatteluun. Tämän teorian pohjalta on mahdollista analysoida tarkemmin eri toimijoiden intressejä, tavoitteita ja velvollisuuksia suhteessa nuoriin kuluttajiin sidosryhmänä. Freemanin (1984) mukaan organisaatioiden sidosryhmänä voidaan nähdä kaikki yksilöt ja ryhmät, joihin organisaatioiden toiminnalla on vaikutusta. Argandoña (1998) tarkastelee sidosryhmäajattelua vastuullisuuden näkökulmasta soveltaen sidosryhmäajatteluun yhteisen hyvän -teoriaa (*common good theory*). Nuorten taloudellisen osaamisen edistämistavoitetta voidaan perustella luontevasti tämän teorian

näkökulmasta. Yhteinen hyvä voidaan määritellä kaikille yhteiskunnan jäsenille avoimeksi, josta siis usea henkilö pääsee osalliseksi. Yhteisen hyvän toteutuessa nuorten taloudellisen toimintaympäristön toimijat tukevat nuorten taloustaitojen kehittymistä, toisinaan velvoitetusti ja toisinaan vapaaehtoisesti, yhteisen hyvän tavoittelun innoittamina, minkä taas voidaan taloudellisen hyvinvoinnin toteutumisen myötä nähdä hyödyttävän koko yhteiskuntaa.

Neljäs teoreettinen lähestymistapa liittyy markkinointiin ja markkinointietiikkaan. Smithin (1995) mukaan yritysten markkinointitoimenpiteitä voidaan tarkastella eettisenä jatkumona, jonka toisessa päässä nähdään yrityksen oman edun maksimointi ja toisessa päässä kuluttajan intressit ja suvereniteetti eli itsemääräämisoikeus. Perinteisesti kuluttajan suvereeniuden on ymmärretty toteutuvan täydellisen kilpailun olosuhteissa. Nämä olosuhteet ovat kuitenkin todellisessa elämässä saavuttamattomia. Sittemmin kuluttajan suvereniteettia on tarkasteltu arvioimalla kuluttajan haavoittuvaisuutta, saatavilla olevaa informaatiota ja valinnan mahdollisuutta. (Smith 1995, 89–92.) Smith ja Cooper-Martin (1997) tunnistavat nuoret yhtenä haavoittuvana kuluttajaryhmänä, sillä he voivat mentaalisten kykyjensä ja vähäisen elämänkokemuksen myötä olla muita kuluttajia alttiimpia muun muassa taloudellisille tai psykologisille haitoille taloudellisessa toiminnassaan.

Edellä esitellyt teoreettiset lähestymistavat loivat perustan ja suuntaviivat hankkeessa tehdyille tutkimukselle. Vaikka niiden painotus vaihteli eri osahankkeissa, niiden avulla voitiin muodostaa yhteys eri osahankkeiden välille.

Kirjan sisältö ja rakenne

Käsillä oleva kirja esittelee kaksivuotisen (2011–2012) tutkimushankkeen ”Toimijat, kanavat ja tavat nuorten taloudellisen osaamisen edistämässä” (TOKATA) osahankkeiden keskeiset tulokset. Seuraavaksi esittelemme lyhyesti päälukujen sisällöt.

Toinen luku keskittyy nuorten näkökulmaan (Laura Luukkanen, Outi Uusitalo). Se käsittelee nuorten näkemyksiä toimijoiden vastuullisuudesta, rooleista ja tehtävistä taloudellisen osaamisen edistämässä. Lisäksi luvussa esitetään nuorten käsityksiä taloudellisen osaamisen edistämisen kanavista ja tavoista. Taloudellisen osaamisen edistämistä on tärkeä tutkia nimenomaan nuorten omasta näkökulmasta, jotta saadaan selville, mitä esteitä ja mahdollisuuksia nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseen liittyy ja mihin nuorten mielestä tulee kiinnittää huomiota talousasioista viestittäessä. Tämänkaltainen tutkimus tuo uutta tietoa ja ymmärrystä nuorten taloudelliseen osaamiseen ja käyttäytymiseen sekä luo mahdollisuuden parantaa olemassa olevia talousosaamisen edistämisen käytän-

töjä. Tutkimus osoitti, että talousinformaation tuottajan ja nuoren välisen sidosryhmäsuhteen keskeisiä kulmakiviä nuorten näkökulmasta ovat toimijoiden tunnettuus, toimijamielikuvat, tiedon luotettavuus ja helppo saatavuus sekä toimijan ja nuoren välinen viestintä.

Kolmas luku esittää toimijoiden näkemyksiä (Noora Jokinen). Tutkimuksessa kuvataan toimijoiden näkemyksiä nuorten taloudellinen osaamisen sisällöstä sekä omasta roolista osaamisen edistämiseksi. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään toimijoiden näkemyksiä siitä, miten taloudellisesta osaamisesta tulisi viestiä ja kuinka toimijoiden yhteistyötä nuorten talousosaamisen edistämiseksi voitaisiin kehittää. Tutkimuksen keskeinen lähtökohta on taloudellisen toimintaympäristön toimijoiden halukkuus tehdä yhteistyötä sidosryhmiensä kanssa. Toimijoiden näkemys nuorten taloudellisen osaamisen sisällöistä ja osaamisen puutteista on tärkeässä asemassa viestinnän suunnittelun ja kehittämisen kannalta. Nuorten talousosaamisen edistämiseen osallistuvien toimijoiden roolien selkiyttäminen, toimintojen koordinointi ja yhteistyö on tärkeää talousosaamista edistävien hankkeiden ja toimenpiteiden onnistumiselle. Yhteistyön tiivistämisellä ja viestinnän integroinnilla voidaan säästää toimijoiden resursseja ja parantaa mahdollisuuksia tavoittaa nuoret.

Neljäs luku kuvaa kahta hankkeessa suunniteltua työkalua ja niiden rakentamista (Anna-Riitta Lehtinen, Liisa Peura-Kapanen). Talousosaamiseen liittyvän testin avulla nuori voi kartoittaa omaa osaamistaan ja verrata sitä muiden samanikäisten osaamiseen. Testin avulla myös toimijat voivat arvioida nuorten tietoja ja taitoja talousasioissa sekä suunnitella tämän pohjalta heille suunnattua informaatiota tai talouskasvatushankkeita. Oppaan tarkoituksena on myös auttaa toimijoita ymmärtämään nuoruutta elämänvaiheena ja nuoria taloudellisina toimijoina sekä taloudelliseen kyvykkyyteen vaikuttavia tekijöitä. Lisäksi opas antaa tietoa toimijoiden välisen työnjaon sekä yhteistyön kehittämiseen. Tutkimus hyödyntää käyttäytymisen taloustiedettä ja sitoo yhteen taloudellisen osaamisen eri osa-alueet ja kyvykkyyksien kehittämisen nykyisissä toimintaympäristöissä. Jotta nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseksi saavutetaan tuloksia, toimijoiden on ymmärrettävä nuorten kyvykkyyksien ja aikuisuuden kehittymisen piirteet muuttuvassa taloudellisessa ympäristössä.

Viidennessä luvussa hankkeen rahoittajat kuvaavat kokemuksiaan hankkeeseen osallistumisesta (Elina Antila, Kati Iharanta, Iina Lario, Anu Pylkkänen). Tekesin, Kuluttajatutkimuskeskuksen ja Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun lisäksi tutkimusta rahoittivat Finanssialan Keskusliitto, Pörssisäätiö, Suomen Pankki, Tapiola ja Turva. Hankkeeseen osallistuneet kokivat hankkeessa mukanaolon mielekkääksi ja mielenkiintoiseksi. He myös katsoivat saaneensa hyödyllistä ja kiinnostavaa tietoa. Hankkeen tuotoksista hyvänä ja tarpeellisena pidettiin kartoitusta eri toimijoista ja niiden rooleista taloudellisen tiedon jakamisessa nuorille. Arvokasta oli myös tieto tavoista, joilla nuoret tavoitetaan. Erityisesti viestinnän koh-

dentaminen nuorille on nähty haasteelliseksi, ja hanke toi siihen uusia näkemyksiä ja ideoita. On tärkeää saada nuoret kiinnostumaan siitä, miten talousasiat ja niihin liittyvät päätökset konkreettisesti näkyvät heidän jokapäiväisessä elämässään nyt ja tulevaisuudessa.

Viimeinen luku vetää yhteen tutkimushankkeen tuotokset (Anu Raijas, Outi Uusitalo). Se keskustelee tutkimushankkeen tulosten hyödynnettävyydestä. Luku esittelee kaikkien osahankkeiden implikaatioita toimijoille. Luku tuo esille myös kehittämissuhteita toimijoiden välisen yhteistyön vahvistamiseksi. Luku päättyy ehdotukseen kansallisesta strategiasta taloudellisen osaamisen edistämiseksi. Taloudellinen osaaminen on oleellinen osa taloudellista hyvinvointia. Taloudellinen osaaminen parantaa myös kuluttajan asemaa markkinoilla, auttaa välttämään ongelmien syntymistä ja edistää mahdollisuuksia hyödyntää tarjolla olevia tuotteita ja palveluita tehokkaasti.

Nuorten näkemyksiä toimijoiden vastuullisuudesta taloudellisen osaamisen edistämisessä

Laura Luukkanen, Outi Uusitalo

Tutkimuksen tausta, tavoite ja rakenne

Tämä luku tuo esille nuorten omat näkemykset muiden toimijoiden roolista heidän taloudellisen osaamisen edistämisessä. Luvussa päästetään nuorten ääni kuuluviin siitä, miten nuorten mielestä heidän taloudellista osaamistaan voitaisiin parhaiten edistää yhteiskunnassamme sekä toiseksi esitetään nuorten näkemyksiä taloudellisen ympäristön toimijoiden vastuullisuuden ulottuvuuksista nuorten talousosaamisessa. Taloudellisen osaamisen edistämistä on tärkeä tutkia nimenomaan nuorten omasta näkökulmasta, jotta saadaan selville, mitä yhtäältä esteitä ja toisaalta mahdollisuuksia nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseen liittyy ja mitä heidän mielestään muiden toimijoiden tulisi erityisesti ottaa huomioon talousasioista viestittäessä. Tämänkaltainen tutkimus tuo uutta tietoa ja ymmärrystä nuorten taloudelliseen osaamiseen ja käyttäytymiseen samalla kun se luo mahdollisuuden parantaa olemassa olevia talousosaamisen edistämisen käytäntöjä.

Toimijoiden vastuullisuutta kuluttajan taloudellisessa osaamisessa voidaan tarkastella sidosryhmäajattelun näkökulmasta. Freemanin (1984, 25) mukaan yrityksen sidosryhminä nähdään kaikki yksilöt ja ryhmät, joihin yrityksen toiminnalla on vaikutusta ja jotka vaikuttavat yrityksen toimintaan. Sidoryhmillä on siten oma tärkeä roolinsa yrityksen toimintaympäristössä. Tässä tutkimuksessa nuoria tarkasteltiin taloudellista osaamista edistävien toimijoiden sidosryhminä. Näillä eri tahoilla on omat tehtävänsä, tavoitteensa ja intressinsä ja siten erilaiset vastuut ja roolit myös taloustiedon tuottamisen ja välittämisen osalta. Samalla kun toimijat näkevät nuoret tärkeinä sidosryhminä, voidaan kysyä, miten nuoret puolestaan näkevät nämä toimijat. Tunnettaanko toimijoita? Osaavatko nuoret etsiä taloustietoa oikeista paikoista? Tutkimuksen tavoitteena oli kartoittaa ja analysoida nuorten käsityksiä toimijoista sekä toimijoiden vastuullisuudesta, rooleista ja tehtävistä talousosaamisen edistäjinä. Lisäksi tarkasteltiin nuorten käsityksiä taloudellisen osaamisen edistämisen kanavista ja tavoista.

Luvun aluksi luodaan katsaus nuorten taloudellisen ympäristön toimijoiden vastuullisuuteen taloudellisen osaamisen edistämisessä tutkimuskirjallisuuden valossa. Tämän jälkeen esitellään tutkimuksen metodologia. Seuraavaksi kuvataan nuorten omia näkemyksiä ja mielipiteitä toimijoi-

den vastuullisuudesta taloudellisen osaamisen edistämässä. Lopuksi esitetään tutkimustulosten perusteella johtopäätöksiä nuorten taloudellisen osaamisen edistämisestä.

Toimijoiden vastuullisuus taloudellisen osaamisen edistämässä

Yrityksen yhteiskuntavastuussa (*corporate social responsibility*) tunnustetaan taloudellisen ja lakiin perustuvan vastuun lisäksi eettinen ja filantrooppinen vastuu. Eettisellä vastuulla viitataan toimenpiteisiin ja käytäntöihin, joita yhteiskunnan jäsenet odottavat yrityksen noudattavan sidosryhmiensä oikeuksien suojelemiseksi. Filantrooppinen vastuu tarkoittaa yhteiskunnan odotuksiin vastaamista sekä osallistumista erilaisiin kampanjoihin ja ohjelmiin hyvinvoinnin edistämiseksi (Carroll 1991, 40–42.) Nämä ulottuvuudet voidaan nähdä myös taloudellisen osaamisen edistämisen taustalla vaikuttavina periaatteina, joiden tulisi toteutua eri toimijoiden suhteessa nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseen. Finanssialan toimijoiden taloudellisen vastuun voidaan katsoa kattavan paitsi yrityksen toimintaedellytykset turvaavan taloudellisen tuloksen saavuttamisen, myös asiakkaiden taloudellisen hyvinvoinnin huomioimisen. Lainmukaisen vastuullisuuden nähdään toteutuvan viranomaisten ja opetusalan tarjotessa talouskasvatusta nuorille opetusjärjestelmän kautta. Eettisen vastuun voidaan katsoa laajentavan esimerkiksi finanssialan toimijoiden taloudellista vastuullisuutta. Eettinen vastuu olisi hyvä liittyä myös median toimintaan talousasioita käsiteltäessä. Filantrooppisen vastuun käsite sen sijaan voidaan liittää yhdistykseen ja järjestöihin, joiden toiminta perustuu lähtökohtaisesti nimenomaan voittoa tavoittelemattomaan nuorten kuluttajien hyvinvoinnin edistämiseen.

Kuluttajien on todettu hyödyntävän heille tarjolla olevaa tietoa todennäköisimmin silloin, kun se on helposti saatavilla ja ymmärrettävästi esitetty (Agnew & Szykman 2005, 58). Nuoret hyödyntävät jokapäiväisessä tiedonhaussa usein internetin hakukoneita. Relevanttien lähteiden löytäminen hakutulosten joukosta on heille tiedonhaussa kuitenkin usein haastavinta (Head & Eisenberg 2011.) Talouteen liittyviä neuvoja haetaan Wallisin (2005, 5) mukaan elämän käännekohtissa kuten kotoa poismuuttettaessa tai rahaa ensimmäistä kertaa ansaittaessa. Kuluttajat oppivat talousasioista usein omien kielteisten kokemusten myötä. Tällainen oppiminen voi kuitenkin olla hankalaa ja kielteiset seuraukset pitkälle myöhempään elämään ulottuvia. (Perry & Morris 2005, 301.)

Epäluuloisuus ja luottamuksen puute ovat Wallisin (2005, 8) tutkimuksen mukaan syitä siihen, miksi nuoret eivät pyrkineet hankkimaan taloudellista neuvontaa. Nuorten taloudellista osaamista on tehokkainta edistää FSA:n (2008, 15) mukaan sellaisten organisaatioiden ja kanavien kautta,

jotka ovat tuttuja nuorille ja joihin he luottavat. Vanhemmat ovat tärkeä kanava nuoren taloudellisen osaamisen kehittämisessä. Vanhempien korkealla koulutuksella sekä säästämis- ja sijoittamiskäyttäytymisellä on Lusardin, Mitchellin ja Curton (2010) mukaan suora yhteys jälkikasvun talousosaamiseen. Vanhemmille suunnattujen taloudellisten opetusohjelmien avulla voitaisiin kenties vaikuttaa välillisesti myös nuorten osaamistasoon (Lusardi, Mitchell & Curto 2010, 374–376). Talousosaamista edistävien opetusohjelmien vaikutukset ovat tutkimusten mukaan olleet ristiriitaisia: opetuksen on todettu olleen taloudellisen osaamisen kannalta hyödyttöä (ks. Cole & Shastry 2010; JumpStart Coalition 2006; Mandell & Klein 2009), mutta opetuksella on todettu myös olleen myönteisiä vaikutuksia (ks. Bernheim, Garrett & Maki 2001; Varcoe et al. 2005; Walstad, Rebeck & MacDonald 2010). Talousopetus pelkkänä informaation tarjoamisena ei Johnsonin ja Sherradenin (2007) mukaan ole riittävä toimenpide, vaan taloudellisen osaamisen edistämiseksi olisi hyvä lisätä ja helpottaa nuorten pääsyä finanssipalveluiden pariin. Atkinson kollegoineen (Atkinson et al. 2007, 35) on laatinut toimenpidesuosituksia taloudellisen osaamisen edistämiseksi finanssituotteiden hankinnassa, sillä tämä taloudellisen osaamisen alue on todettu kuluttajilla kaikista heikoimmaksi. He suosittavat muun muassa sopimusteksteihin eräänlaisten tiivistelmäruutujen lisäämistä tuotteisiin liittyvistä keskeisimmistä asioista sekä maksutonta ja riippumatonta neuvontaa finanssituotteiden hankintaa varten. Nuorten taloudellisessa osaamisessa on havaittu suuria vaihteluita, joten kyseessä on hyvin heterogeeninen kuluttajaryhmä, mikä tulisi ottaa huomioon talousosaamisen kehittämisohjelmien suunnittelussa (Lusardi, Mitchell & Curto 2010, 375).

Tutkimuksen metodologia

Tutkimusaineisto kerättiin nuorille järjestetyissä työpajoissa fokusryhmämenetelmällä (ks. Morgan 2001). Fokusryhmäkeskusteluja käytiin neljällä paikkakunnalla, viidessä eri toisen asteen oppilaitoksessa vuonna 2011. Keskusteluryhmiä kertyi yhteensä 31 ja niihin osallistui 177 15–26-vuotiasta nuorta. Haastattelutilanteissa nuoret keskustelivat kahden tutkijan ohjaamana. Keskustelut rakentuivat erilaisista tehtävistä. Aineiston laadukkuus varmistettiin suunnittelemalla keskustelurunko huolellisesti etukäteen sekä tarkistamalla aineiston keruun olosuhteet, kuten tilat ja laitteiden toimivuus. Aluksi nuoret saivat pohtia ratkaisuvaihtoehtoja ja tietolähteitä erilaisiin taloudellisiin tilanteisiin, millä pyrittiin selvittämään nuorten käsityksiä taloudellisen ympäristön toimijoista sekä toimijoiden taloudellisen tiedon ja avun tarjoamisen vastuusta. Tämän jälkeen nuoria pyydettiin määrittelemään henkilö, joka on taitava raha- ja talousasioidensa hallinnassa sekä henkilö, joka päinvastoin on taitamaton raha- ja talous-

asioidensa hallinnassa. Kolmanneksi nuoret pohtivat eri toimijoiden tehtäviä nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseksi. Tällä haluttiin selvittää nuorten näkemyksiä eri tahojen vastuullisuudesta sekä kanavia, joissa nuoret kokivat itse olevansa parhaiten tavoitettavissa. Lopuksi he arvioivat talousosaamisen edistämiseen tähtäävää verkkomateriaalia. Tässä tehtävässä nuoret saivat tarkastella ja arvioida talousasioita välittävää kanavaa sekä pohtia eri kanavien soveltuvuutta nuorten tavoittamiseen. Haastattelutehtävissä nuoret keskustelivat aluksi pareittain hyödyntäen samalla internetiä, minkä jälkeen keskustelua jatkettiin koko ryhmän kesken. Tehtävien tarkoituksena oli projektiivisia tekniikoita hyödyntäen jäljitellä paitsi nuorten tekemiä taloudellisia valintoja myös heidän suosimia tietolähteitä arkielämän taloudellisissa tilanteissa ja siten selvittää heidän käsityksiään eri tahojen vastuullisuudesta ja rooleista tiedontarjoamisessa ja -tuottamisessa.

Puolentoista tunnin mittaiset fokusryhmäkeskustelut etenivät ajankäytöllisesti joustavasti nuorten keskusteluinnotuksen mukaan. Tutkijat joutuivat ohjaamaan ryhmän keskusteluita, sillä nuoret osoittivat puheensa useimmiten enemmän tutkijoille kuin toisilleen. Morganin (2001, 147) mukaan tämä on luonnollista tilanteissa, joissa tutkimukseen osallistujat eivät koe keskustelunaihetta itselleen helpoksi tai läheiseksi.

Kaikki keskustelut nauhoitettiin. Keskustelutilanteissa oli käytössä useampia nauhureita, jotta kaikki keskustelut saatiin tallennettua. Aineistot litteroitiin sanatakkaisesti välittömästi ryhmäkeskusteluiden jälkeen. Litteroitua tekstiä kertyi lähes 500 sivua. Tämän jälkeen aineisto koodattiin väri- ja alleviivaussymbolien avulla, jotta aineistosta voitiin selvittää nuorten käsityksiä eri tahoista, jotka tarjoavat tietoa ja apua talous- ja raha-asioissa, eri tahoille kuuluvista tehtävistä sekä niistä kanavista ja tavoista, joiden avulla nuorten taloudellista osaamista voitaisiin pyrkiä edistämään. Koodaus on analyysiprosessin osa, jossa erotellaan ja liitetään yhteen kerätyn aineiston osia. Koodit ovat eräänlaisia merkintöjä, joita annetaan tietyille merkitysyksiköille, ja niiden avulla luokitellaan tutkimuksessa esiin nousevia haluttuja teemoja. (Miles & Huberman 1994, 56–57.) Koodauksen avulla tarkasteltiin aineistossa toistuvia ilmiöitä ja merkityksiä eli hahmotettiin sisällönanalyysin keinoin tutkimuksen teemoja.

Talouden toimijoiden roolit, vastuut ja tehtävät nuorten näkökulmasta

Tässä jaksossa tarkastellaan ja analysoidaan nuorten näkemyksiä taloudellisen ympäristön toimijoiden vastuista, rooleista ja tehtävistä nuorten taloudellisen osaamisen tukemisessa. Nuoren taloudellisen osaamisyympäristön toimijoilla (ks. Rajas & Wilska 2007, 30–31; OECD 2010, 20) on omat tehtävänsä, tavoitteensa ja intressinsä ja siten erilaiset vastuut ja roolit

nuorille suunnatun taloustiedon tuottamisen ja välittämisen osalta. Nuorten taloudellisen ympäristön toimijoina tarkastellaan tässä tutkimuksessa kotia, koulua, mediaa, viranomaisia, finanssialaa sekä yhdistyksiä ja järjestöjä.

Kotoa malli taloudelliselle käyttäytymiselle

...vanhemmat voi hoitaa sun puolesta, niin et sä varmaan kyl siinä vaiheessa mitään opikaan. Että jos sä itse haluat oppia ja sun vanhemmat haluaa antaa sun oppia, niin musta se on kaikkein paras yhtälö (tyttö 17v.)

Kodin ja vanhempien merkitys taloudellisen osaamisen kehittymiselle on nuorten mielestä erittäin tärkeä (vrt. Raijas 2012). Vanhempien oman taloudellisen käyttäytymisen nähtiin olevan ratkaisevassa roolissa. Eriytyisesti kotoa saadun esimerkin rahankäytön, laskujen maksamisen ja tuhaavaisuuden suhteen nähtiin totuttavan lapsen samankaltaiseen käyttäytymismalliin. Vanhempien tulisi nuorten mielestä kertoa jo varhaisessa vaiheessa, kuinka rahaa kannattaa käyttää, sekä vaatia lapsiltaan taloudellisten taitojen opettelua ja luoda oppimisen mahdollistavat puitteet. (Vrt. Thuneberg, Koivukangas & Vesanen 2011.) Vanhempien ei tulisi nuorten mukaan hoitaa kaikkia asioita nuoren puolesta vaan antaa tälle mahdollisuus oppia itse jo varhain.

Hyvänä asiana koettiin, että vanhemmat ottaisivat lapsen mukaan pankkiasiointiin, laskujen maksamiseen ja päivittäisostosten tekoon ja selvittäisivät samalla, miksi kulloinkin toimitaan niin kuin toimitaan. Tavoitteena tulisi olla, että lapsi ymmärtäisi jo varhain oman talouden hallinnan peruseriaatteita. Osa nuorista näki vanhempien roolin tärkeänä myös siinä, että lapsi oppisi tuntemaan eri tietolähteitä. Taloudellisessa ongelmatilanteessa useat nuoret kertoivat kysyvänsä ensin neuvoa vanhemmiltaan ja sitten etsivänsä tietoa netistä esimerkiksi Googlea hyödyntäen.

Koulu tavoittaa koko ikäluokan

koulussa on yhteiskuntaopin tunnilla käyty perusasiat läpi mut ei pahemmin miten ne käytännössä toteutuu (poika 17v.)

Nuoret kokivat koulun roolin tärkeänä taloudellisen tietämyksen ja ymmärryksen kehittämisessä. Yhteiskuntaopin opettajat, ryhmänohjaajat ja opinto-ohjaajat koettiin hyvinä tietolähteinä, joilta nuoret tarvittaessa näkivät voivansa myös pyytää neuvoa. Osa nuorista muisti, että koulussa oli käsitelty oman talouden hallintaan liittyviä asioita, kun taas osa ei kokenut saaneensa koulusta minkäänlaista opastusta oman talouden hallin-

taan. Yhteiskuntaopin ja taloustiedon kurssit nähtiin kuitenkin hyvänä tapana saavuttaa taloustaitoja ja hankkia yleissivistystä taloudellisista asioista.

Koulun koettiin opettavan enemmänkin ymmärtämään koko kansantalouden toimintaa kuin yksilön oman talouden hallintaa (vrt. Peura-Kapanen & Lehtinen 2011). Yläasteen yhteiskuntaopin tunnit nähtiin hyvänä paikkana kertoa esimerkiksi pankkien toiminnasta, käsitellä talouden teemoja sekä syventää median välittämiä talousuutisia. Koulun toivottiin myös tuovan esille varoittavia esimerkkejä kertomalla muiden tekemistä virheistä ja niiden seurauksista. Lukioihin ja ammattikouluihin ehdotettiin lisäksi käytännönläheistä talousosaamisen kurssia, jossa käytäisiin läpi muun muassa erilaisia budjetointivaihtoehtoja, jotka sisältäisivät elämisen kustannukset ja niiden vaikutukset arjen kuluttamiseen. Ylipäätään taloustiedon opettamiseen kaivattiin käytännönläheisempää otetta, jotta nuoret saataisiin kiinnostumaan talouteen liittyvistä asioista. Nuoret eivät usein näe taloudellisten asioiden ja talouden tapahtumien merkityksellisyyttä ja yhteyttä omaan elämäänsä, jolloin myös taloustietoa pidetään vaikeana ja luotaantyöntävänä.

Taloustaitojen opettamisen toivottiin alkavan koulussa jo varhain, jotta siitä tulisi luonnollinen nuoren elämään kuuluva asia. Osa haastatelluista oli sitä mieltä, että liian varhaisessa vaiheessa aloitettu talouskasvatus ei tavoita nuoria, sillä nämä eivät välttämättä koe sitä itselleen ajankohtaiseksi eivätkä tällöin sisäistä opetettavia asioita. Alkuvaiheessa opetuksen toivottiinkin olevan käytäntöön sidottua ja arkielämälähtöistä. Kouluihin ehdotettiin vierailevia tahoja kertomaan talousasioista käytännönläheisesti. Koulu nähtiin siten myös muiden toimijoiden hyvänä tiedonvälityskanavana. Haastateltavat pohtivat, että koulussa voitaisiin kertoa talouden tietolähteistä tiedotteilla, esitteillä ja julisteilla. Opettajien sanaan myös luotettiin usein enemmän kuin esimerkiksi lehtijuttuihin. Kouluille toivottiinkin lisää vastuuta raha-asioiden hoidon opettamisessa. Talousasioista piittaamattomat nuoret nähtiin olevan parhaiten tavoitettavissa koulun kautta, josta kaikki saisivat samat tiedot.

Nuoret pitivät hyvänä, että koulut kertovat perusasiat oman talouden hallinnan periaatteista. Tarkempien yksityiskohtien selvittämiseen ei kuitenkaan ajateltu koululla olevan resursseja ajan puutteen takia. Koulussa olisi tärkeää tutustuttaa nuoret eri tietolähteisiin. Tarpeen tullen nuori osaisi siten hakeutua tutuksi tulleiden tietolähteiden pariin. Peruskoulussa opittavat asiat, joita ei lähitulevaisuudessa käytännössä tarvitse, unohtuvat nuorten mukaan nopeasti. Koulussa opitut tiedontarjoajatohot muis-tuisivat kenties helpommin mieleen, kun asiat myöhemmin tulevat ajan-kohtaiseksi omassa elämässä.

Media monipuolisena tietolähteenä

Mun mielestä media on se mistä tulee ne asiat mitkä herättää huomion (tyttö 18v.)

just se ku joku netti on täynnä ihan kaikenlaista niin ei sieltä niinku ei mulle ainakaan tullu ees mieleen et olis olemassa mitään sivustoja (tyttö 16v.)

Media, tiedotusvälineenä sekä tietoa julkaisevana tahona, nähtiin nuorten keskuudessa hyvänä tietolähteenä, jonka kautta saisi halutessaan todella paljon tietoa. Kun perustiedot ja -taidot ajateltiin opittavan kotona ja koulussa, koettiin media kanavana, jonka kautta tietämystä ja taloudellisten asioiden ymmärrystä pystyi helposti syventämään.

Media on läsnä nuorten jokapäiväisessä elämässä ja monet pitivät sitä yhtenä tärkeimmistä taloustiedon lähteistään. Osa tunnisti omaehtoisesti liittävänsä internetissä olevan, eri toimijoilta lähtöisin olevan tiedon, ensisijaisesti mediaan, eikä niinkään nimenomaisiin yksittäisiin tahoihin kuten pankkeihin, viranomaisiin tai yhdistyksiin. He tarkastelivat mediaa tällöin välineenä tai kanavana taloudellisen ympäristön eri toimijoille. Monet eivät kuitenkaan oma-aloitteisesti huomanneet tätä yhteyttä tai keskustelleet siitä. Erityisesti internetin rooli korostui mediasta keskusteltaessa. Osa suhtautui varauksella kaikkeen internetistä saatavaan tietoon, sillä he kokivat, että kuka tahansa saattoi kirjoittaa blogeissa tai keskustelupalstoilla mitä tahansa. Keskustelupalstat tiedonlähteenä nousivat haastattelutilanteissa usein esille. Osa nuorista näki ne epäluotettavina ja eräänlaisena malliesimerkkinä internetin vaaroista. Toiset taas puolustivat keskustelupalstoja vedoten niiden käyttäjälähtöisyyteen ja muun muassa blogien hyvänä puolena nähtiin kriittisyys pankkeja kohtaan. Tällöin korostettiin lukijan omaa arvostelukykystä ja kriittistä suhtautumista tietolähteiden valinnassa. Internetin huonona puolena tiedonvälityksessä nuoret näkivät sen, että epäselvyyksien ja ongelmatilanteiden yhteydessä lisäkysymysten esittäminen ei useinkaan ole mahdollista, jolloin tiedon pitäisi olla hyvin selkeästi esitetty. Epävarmuus ja epätietoisuus erilaisten taloudellisten säännösten käytännön toteutumisista toivat esiin tarpeen eräänlaiselle vertaistiedolle. Osa haastatelluista koki hyvänä kysellä kavereilta heidän kokemuksistaan, kun taas osa etsi muiden ihmisten käytännön kokemuksia vastaavista tilanteista nimenomaan keskustelupalstoilta (vrt. Kiili 2012).

Keskusteluissa nousi esille huoli nuorten kyvystä löytää luotettavia lähteitä internetin valtavasta tietomäärästä. Nuoret kertoivat kaipaavansa sivustoja, johon olisi koottu mahdollisimman kattavasti nuoren talouteen liittyviä asioita aina asunnon etsimisestä Kansaneläkelaitoksen, Kelan, tukiasioihin saakka. Sivustolle toivottiin chat-tyyppistä palstaa, jossa nuoret voisivat paitsi keskustella keskenään myös asiantuntijoiden kanssa ja saada heiltä vastauksia kysymyksiinsä. Tämänkaltaiselle sivustolle toivot-

tiin myös tärkeiden toimijoiden kuten Kelan, pankkien ja vakuutusyhtiöiden toiminnasta ja palveluista tietoa. Nuoren olisi tärkeä tietää, mihin erilaisissa tilanteissa voi olla yhteydessä ja mistä saada lisätietoa. Sivuston toivottiin pomppaavan Google-haussa kärkijoukkoon ja olevan tunnistettavissa selkeästi nuorille suunnatuksi.

Sanomalehdet ja erilaiset nuorten lehdet nähtiin myös potentiaalisesti hyvänä tietolähteenä taloustietämyksen kartuttamisessa. Muutamat haastateltavat kaipasivat vastaiskua pikavippimainonnalle nuorten valistuskampanjan muodossa. Kampanjassa toivottiin kerrottavan vippien ja velkaantumisen vaaroista sekä esiteltävän säästämisen keinoja ja tapoja. Tutkimuksessa ilmeni, etteivät nuoret tunne oman talouden hallintaan liittyviä internet-sivustoja. Nuoret harmittelivat sitä, etteivät sivustot ole helposti löydettävissä eikä niitä ymmärretä etsiä. Haastateltavat pohtivat, että oman talouden hallintaan liittyviä sivustoja voitaisiin mainostaa nuorten käyttämällä sivustoilla kuten Facebookissa, eri nettilehtien sivuilla, Kelan sivuilla, koulujen omilla sivustoilla sekä printtisanomalehdissä ja koulun tiloissa julisteiden avulla.

Viranomaiset puolueeton mutta hankalasti lähestyttävä taho

Tavallaan annettais myös välineitä siihen omaan kasvuun eikä vaan sysätäis rahaa (tyttö 18v.)

Viranomaisia nuoret eivät kokeneet itselleen kovin tutuiksi. Viranomaisten välittämää tietoa pidettiin vaikeaselkoisena eikä sitä nähty olevan helposti saatavilla. Nuoret eivät useinkaan kokeneet saaneensa tietoa suoraan viranomaisilta, mutta totesivat, että välikäsien kautta koulussa tai mediassa tietoutta oli tullut esille, yleisimmin Kelaan liittyen. Muutamat näkivät viranomaiset tietynlaisen syventävän ja tarkentavan tiedon tarjoajana.

Viranomaisista nuorille tutuin oli Kela. Nuoret toivoivat, että yhteyden saaminen Kelaan olisi helpompaa. Osa taas piti Kelaä turvallisimpana ja helpoiten lähestyttävänä tahona. Kysyttäessä nuorilta avoimesti, miltä tahoilta nuoren olisi hyvä saada enemmän tietoutta oman talouden hallintaan liittyvistä asioista, osa pohti eri viranomaistahoja. Ne koettiin luotettavina ja puolueettomina tahoina. Nuoret kaipasivat viranomaistahoilta täysi-ikäistyville nuorille suunnattua palvelua, jossa kerrottaisiin oman talouden hallintaan liittyvistä konkreettisista asioista kuten oman tilin hallintaan ottamisesta. Kelan katsottiin sopivan tähän rooliin, sillä sen nähtiin tukiasioiden hoitajana olevan keskiössä tilanteissa, joissa oman talouden hallinnassa aiheutuu ongelmia. Tätä kautta se nähtiin sopivana tahona järjestämään myös ennaltaehkäisevää tiedotusta.

Kelan sivustoja kritisoitiin vaikeaselkoisuudesta. Useat nuoret kokivat, etteivät olleet löytäneet sivustolta vastauksia mieltään askarruttaneisiin

asioihin. Kelan sivuilla olevaa laskuria kiiteltiin, mutta siihen suhtauduttiin kuitenkin varauksella, sillä erinäisten asioiden tiedettiin vaikuttavan tukien saamiseen sekä niiden laajuuteen. Osa nuorista koki, ettei Kela halunnut kertoa selkeästi palveluistaan, vaan tukien hakijan piti osata kysyä ja vaatia tiettyjä asioita.

Nuoret ehdottivat kutsuntojen kaltaista henkilökohtaista talousneuvontaa, jolla tavoitettaisiin tietty ikäluokka. Velvollisuutta osallistua tämäntyyppiseen tilaisuuteen pidettiin hyvänä asiana, sillä muutoin eniten apua tarvitsevat eivät välttämättä ymmärtäisi tarttua tilaisuuteen. Sen sijaan että pyrkisivät tukemaan kansalaisten taloudellista hyvinvointia, viranomaiset esiintyivät nuorten keskustelussa pikemminkin turvaverkkona, joka pyrkii varmistamaan, ettei kenelläkään menisi todella huonosti. Ylipäätään viranomaistahoilta kaivattiin lisää näkyvyyttä, jotta tietoisuus heistä ja heidän toiminnastaan lisääntyisi. Koska viranomaisia pidettiin puolueettomana tahona, niiltä kaivattiin pankkeja mieluummin perustietouden tarjoamista nuoren oman talouden hallintaan.

Finanssialaan suhtautuminen kaksijakoista

*No just jos jostain pankista tulee joku kertomaan niin enemmän silleen ker-
tois jotain tarinoita et ei mitään sellasta faktatietoa (poika 20v.).*

Pankkien roolia ja tehtäviä pohdittaessa nuorten näkemykset jakautuivat kahteen linjaan: Osa kaipasi pankeilta lisää aktiivisuutta ja vastuuta asiakkaiden suuntaan, kun taas toiset korostivat asiakkaan ja nuoren omaa vastuuta. Ensin mainitut toivoivat, että pankki voisi pitää enemmän huolta asiakkaistaan. Pohdittiin, että pankista voitaisiin ottaa yhteyttä, mikäli tilin saldo yllättäen on alhainen, vaikka rahaa tulisi olla tilillä pankin tiedossa olevia menoeriä varten. Pankeilta kaivattiin enemmän nuorille suunnattua materiaalia kuten uutiskirjeitä, jossa vaikeista asioista pyritäisiin kertomaan selkeästi ja kattavasti. Nuoret kokivat, että finanssialalta saisi kyllä asiantuntevaa apua, mutta he ilmaisivat huolensa siitä, että nuori asiakas ei välttämättä ymmärrä alan sopimustermejä ja käsitteitä. Muutamat toivoivat, että pankit voisivat lähestyä yksilöä henkilökohtaisen neuvonnan avulla. Osa nuorista kuitenkin koki, ettei pankin tehtävänä ole valistaa tai opettaa nuoria näiden taloudellisen osaamisen kehittymisessä. He näkivät, että pankkiin mennään, kun sitä itse halutaan ja tarpeelliseksi koetaan, muulloin yhteydenottoja ei kaivata. Osa haastatelluista ajatteli pankkia nimenomaan liike-elämän toimijana, jonka välittämä tieto voi olla voiton tavoittelun sävyttämää. Siten ajateltiin, että pankkeihin ja niiden välittämään informaatioon tulisi suhtautua tietyllä varauksella. Nämä nuoret halusivat pitää erillään pankit ja ajatuksen tiedontarjoamisen vastuusta.

Pankkien välittämää tietoa pidettiin yleisesti luotettavana, vaikka tietynlainen mainospuhe tunnistettiin. Finanssialalta kaivattiin yleisemmän, mainospuheesta helposti erotettavan tiedon tarjoamista, sillä pankkien todettiin nousevan hakutulosten kärkeen ja olevan siten hyödynnetyimpien tiedontarjoajien joukossa. Nuoret kertoivat, että pankkien sivustoja katsottiin nimenomaan silloin, kun oli tarvetta tietyille pankkipalveluille, ei niinkään pelkästään yleisen tiedonhaun vuoksi.

Pankeilta toivottiin kouluihin suuntautuvia vierailuja, joissa nuorille kerrottaisiin heille tärkeistä asioista. Pankkien taloustietämyksen tarjoamiseen toivottiin kiinnostavaa nuoria puhuttelevaa otetta. Perinteisen faktoihin painottuvan tiedonvälityksen sijaan nuoret olivat sitä mieltä, että taloudellisten asioiden tärkeyteen herättäisiin parhaiten esimerkkien kertomisen ja tarinallisuuden kautta, jolloin asioiden nähtiin parhaiten jäävän mieliin. Osa toivoi pankeilta neuvontapalvelua 18 vuotta täyttävälle paitsi laina-asioihin myös säästämiseen, sijoittamiseen sekä yleisesti kuluttamiseen ja rahankäyttöön liittyen.

Osa nuorista totesi tiedonhaussa tarttuvansa nimenomaan pankkien linkkeihin, sillä pankilta tulevaa tietoa pidettiin kaikista asiantuntevimpana. Muutamat pitivät pankista saatavaa tietoutta luotettavampana kuin koulusta saatavaa tietoa. Tätä he perustelivat pankkien asiantuntijuudella. Vertailun tärkeyttä korostettiin pankkien ja vakuutusyhtiöiden tarjoamien palvelujen yhteydessä. Vertailun helpottamiseksi pankeilta kaivattiin selkeätä tiedonantoa tuotteisiinsa ja palveluihinsa liittyen. Osa nuorista peräänkuulutti tiedontarjontaa eri toimijoilta eri näkökulmista, jotta nuori ei lähtisi ensimmäiseen tarjoukseen mukaan. Pankkien tiedonantajaroolia he pitivät hyvänä asiana, mutta korostivat, ettei sitä tulisi nähdä ainoana tiedonlähteenä. Finanssialan tiedonvälityksessä keskeisenä nähtiin, etteivät toimijat pyrkisi antamaan vääristävää tietoa tai tietoa, joka aiheuttaisi nuorelle väärinymmärryksiä.

Kun nuoria pyydettiin miettimään, miltä taholta he toivoisivat saavansa tietoa oman talouden hallintaan, kodin ja koulun ohella mainittiin usein pankit. Pyydetessä vertailemaan viranomaisia, finanssialaa ja yhdistyksiä tavoitettavuudeltaan ja tunnettuudeltaan, nousivat finanssialan toimijat useimmiten tunnetuimpina esiin. Pankkien ajateltiin pystyvän tarkemmin neuvomaan, miten missäkin tilanteessa kannattaisi toimia. Muutamat kuitenkin epäilivät, etteivät pankit ehkä suhtautuisi vakavasti 16-vuotiaaseen avun tarvitsijaan, vaan pitäisivät tätä ei-toivottuna asiakkaana. Nuoret toivoivatkin, että pankit ymmärtäisivät panostaa heihin tulevaisuuden asiakkaina.

Yhdistystahoja ei tunneta

...yhdistykset niistä on voinu ollaki jotain mut sit ne on vaan liittäny pääsään tohon mediaan et niinku sielt on vaan hakenu tietoa mut ei varsinaisesti suoraan noista järjestöistä...(poika 16v.)

Yhdistykset, säätiöt ja järjestöt vaikuttivat nuorten mielestä puolueettomilta toimijoilta, joiden toivottiin kertovan nuorille maanläheisesti talouteen liittyvistä perusasioista. Osa pohti, että pankkien lisäksi myös yhdistykset voisivat järjestää neuvontatilaisuuksia, joihin tietyn ikäluokan nuoria kutsuttaisiin. Toisaalta nuoret pohtivat, että yhdistykset voisivat järjestää tällaista toimintaa yhteistyössä koulujen kanssa, sillä siten nuoret ikäluokkana olisivat parhaiten tavoitettavissa. Pohdittiin, että yhdistystoimijat voisivat lähestyä nuoria kotiin lähetettävillä lehtisillä tai esitteillä. Muutamat pitivät perinteisiä postituslähetyksiä sähköistä postia parempana vaihtoehtona sen harvinaistumisen vuoksi. Myös kuluttajalehden kaltaista nuorille lähetettävää ilmaisjakelulehteä mietittiin hyvänä keinona välittää tietämystä oman talouden hallintaan. Yhdistys- ja järjestötahoja ei kuitenkaan koettu kovinkaan helposti lähestyttävänä. Niiden rooli oli isolle osalle nuorista epäselvä. Yhdistystahoja tai niiden toimintaa ei juurikaan tunnettu, joten nuoret näkivät parempana vaihtoehtona, että yhdistykset itse ottaisivat aktiivisemmän roolin ja lähestyisivät nuoria. Koulua pohdittiin usein hyvänä kanavana nuorten tavoittamiselle ja yhdistysten tunnetuksi tekemiselle. Tunnettuus olisi nuorten mukaan tärkeä saavuttaa, jotta nuorelle jäisi muistijälki toimijasta.

Suomen lukiolaisten liitto tunnettiin melko hyvin lukiolaisnuorten keskuudessa. Sen toivottiin kertovan erityisesti Kelaan liittyvistä asioista tarkemmin. Muutama haastateltavista toi Nuorisosäätiön ja nuorisoyhdistykset esille mahdollisina tahoina, jotka voisivat tarjota nuorelle tietoa ja apua talousasioihin liittyen. Nuoriso-ohjaajat nähtiin myös hyvänä tahona, jonka puoleen voisi kääntyä taloudellisissa ongelmatilanteissa. Eräs nuori kertoi nuorisotaloon tuodusta neuvontapalvelusta, jossa tiettyinä viikonpäivinä oli tavattavissa ulkopuolinen henkilö, joka auttoi nuoria hakemusten ja lomakkeiden täyttämässä sekä vastaili kysymyksiin työnhausta ja raha-asioista.

Toimijoiden välinen yhteistyö nuorten näkökulmasta

Haastateltavat kokivat eri toimijoiden tehtävien erittelyn melko hankalana. Tähän haastateltavat näkivät syynä sen, etteivät kaikki taloudellisen ympäristön toimijat olleet heille yhtä tuttuja. Toimijoiden arveltiin myös mahdollisesti tuottavan tietoa osittain samoista asioista. Tätä pidettiin kuitenkin myönteisenä asiana, sillä kaikkien tietoa tarvitsevien ei arveltu

päätyvän samojen tietolähteiden äärelle. Tällä tavoin voitaisiin paremmin varmistua siitä, että nuoret löytävät tarvitsemansa tiedon, valitsemastaan tietolähteestä riippumatta. Median keskeistä roolia eri toimijoiden äänitorvena korostettiin.

Muutamit haastateltavat kaipasivat toimijoiden välille ylipäätään laajempaa ja näkyvämpää yhteistyötä. Nuoren toivottiin voivan saada neuvontaa esimerkiksi yhdistysten kautta. Olennaiseksi tarjottavassa palvelussa nähtiin, että siinä kerrottaisiin kokonaisvaltaisesti, miten nuoren toimet vaikuttavat hänen elämänsä eri osa-alueilla: Miten esimerkiksi erilaisten finanssipalveluiden hyödyntäminen vaikuttaa nuoren elämään veroviranomaisten näkökulmasta. Tällä tavoin autettaisiin nuorta hahmottamaan oman elämän taloudellinen kokonaiskuva. Tällaista palvelua pidettiin potentiaalisesti liian suurena resurssivaatimuksena kouluille, mutta tehokkaana usean tahon yhteistyönä toteuttamana.

Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tuoda esiin nuorten omia näkemyksiä ja mielipiteitä taloudellisen ympäristön toimijoiden vastuullisuudesta, rooleista ja tehtävistä nuorten taloudellisen osaamisen edistämisessä. Sidosryhmänäkökulmasta tutkimus avaa ikkunan nuorten maailmaan. Nuorten kanssa käytyjen keskustelujen ja tutkimusaineiston analyysin perusteella taloustiedon tuottajan ja nuoren välisen sidosryhmäsuhteen keskeisiä kulkakiviä nuorten näkökulmasta ovat toimijoiden tunnettuus, toimijamielikuvat, tiedon luotettavuus ja saatavuus sekä toimijan ja nuoren välinen viestintä. Seuraavaksi esitämme näihin liittyen johtopäätöksiä ja suosituksia nuorten taloudellisen osaamisen edistämisen tavoista ja keinoista.

Toimijoiden tunnettuus ja toimijamielikuvat

Nuorten taloudellisen osaamisen tukemiseen ja kehittämiseen on laadittu aloitteita ja materiaaleja useiden eri tahojen toimesta. Eri toimijat ovat kuitenkin eriarvoisessa asemassa suhteessa sidosryhmäänsä eli nuoriin erityisesti tunnettuuteensa liittyen. Viranomaistahot, Kela lukuun ottamatta, sekä yhdistystahot ovat melko tuntemattomia nuorten kuluttajien keskuudessa. Näiden toimijoiden tulisi ensisijaisesti panostaa näkyvyytensä lisäämiseen nuorten parissa. Kattavista talousaiheisista materiaaleista ei ole hyötyä, mikäli ne eivät tavoita kohderyhmäänsä. Voidaan ajatella, että on helpompaa tutustuttaa nuoret ensin kyseiseen toimijaan kuin lähteä suoraan tarjoamaan tietoa tuntemattomalta taholta. Tämän tutkimuksen perusteella nuorten nähdään myös suhtautuvan luottavaisesti informaatioon, jonka he vastaanottavat heille tutusta lähteestä tai entuudestaan tunnetulta taholta.

Erilaisia mielikuvaongelmista kärsiviä tahoja voidaan tunnistaa useampia. Mielikuva viranomaisista liittyy usein tiedon vaikeaselkoisuuteen. Vaikka virallisuus toisaalta herättää luottamusta ja on merkinä puoleettomasta toimijuudesta, edustaa se nuorille sidosryhmänä vaikeasti ymmärrettävää tietomassaa, jonka merkitys heille itselleen on epäselvä. Viranomaisten tulisi panostaa tarjoamansa informaation käyttäjäystävällisyyteen ja selkeyteen. Myös finanssialaan liitettävä mielikuva on joidenkin nuorten keskuudessa huono. Kaupallinen toimijuus saa nuoret epäilemään alan edustajien tiedon tarjoamisen luotettavuutta. Nuoret kaipaavat finanssialalta tuotemainonnan lisäksi tietoa talouden käsitteistä ja oman talouden hallinnasta. Mielikuvaansa nuorten keskuudessa parantaakseen alan toimijoiden olisi hyvä pyrkiä erottamaan omiin palveluihinsa liittyvä mainospuhe muusta tuottamastaan talousosaamisen kehittämiseen tähtäävästä materiaalista. Mielikuva koulusta taloustiedon tarjoajana on liitettävissä nuoren omaan oppimiseen. Ne nuoret, jotka kokivat oppineensa koulussa huonosti talousasioita, suhtautuivat varauksella kouluihin taloudellisen osaamisen edistäjänä. Koulun potentiaali talouskasvattajana on kuitenkin koko ikäluokan kokoajana ja tavoittajana helposti perusteltavissa. Oman talouden hallinnan sisällyttäminen opetusohjelmiin ja taloudelliseen osaamiseen tähtäävien opetusvälineiden lisääminen opettajien keskuudessa toisivat mahdollisesti lisää tehoa taloudelliseen kasvatukseen kouluympäristössä. Walstadin, Rebeckin ja MacDonaldin (2010) tutkimuksen mukaan tällaisilla toimilla havaittiin lukiolaisten keskuudessa olevan positiivista vaikutusta talousosaamiseen.

Tiedon luotettavuus ja saatavuus

Mediaan liitettävien mielikuvien kohdalla nousi esiin tiedon luotettavuus. Media joukkoviestimien ja eri julkaisujen edustajana sekoittuu nuorten mielissä helposti kaikkeen siihen tietomassaan, jota kuka tahansa käyttäjä voi internetiin tuottaa. Tämä saa nuoret osittain epäilemään kaikkea internetistä löytämäänsä, mikä on toisaalta hyväkin asia. Kriittinen medialukutaito ja sen edistäminen on tärkeää, jotta nuoret oppivat tunnistamaan luotettavat tietolähteet vähemmän luotettavien joukosta. Medialukutaidon kehittäminen voisi parantaa myös nuorten oman talouden hallinnan taitoja. Johnsonin ja Sherradenin (2007) mukaan taloudenhallintaan liittyvän tietouden opettaminen ei vielä yksinään riitä varsinaisten taloustaitojen omaksumisessa, vaan nuorten tulisi varhaisessa vaiheessa päästä itse käytännössä tekemisiin finanssipalveluiden kanssa. Media voisi tarjota hyvän kanavan tutustuttaessa nuoret lähemmin erilaisiin finanssituotteisiin ja -palveluihin. Erilaisten tuotesimulaatioiden avulla nuoret oppisivat itse käyttämään palveluita sekä saisivat kokea ja läpikäydä erilaisia taloudellisia valintoja ja näiden seurauksia.

Taloudellista osaamista edistävää tietoutta on tarjolla nuorille eri tahojen tarjoamana useissa eri kanavissa, mikä voi hankaloittaa kokonaiskäsityksen muodostumista oman talouden hallintaan kuuluvista asioista. Nuoret korostavat helppoutta ja käyttäjäystävällisyyttä tiedonhaun ja neuvonnan tarpeessaan. Nuoren taloudelliseen itsenäistymiseen liittyvän tiedon olisi suotavaa olla löydettävissä yhdestä paikasta. Mikäli nuori joutuu näkemään vaivaa hakeakseen tietoa useasta eri lähteestä, on vaarana, että jokin tieto voi jäädä saamatta. Kuten Willis (2008, 253–254) sekä Hilgert, Hogarth ja Beverly (2003, 320) ovat todenneet, tiedon jakamisessa oikea ajoitus on olennainen tekijä, jotta sillä voidaan vaikuttaa taloudellisen osaamisen edistämiseen. Nuoret pitävät omaan talouteen liittyviä asioita periaatteessa mielenkiintoisina, mutta ryhtyvät tiedon etsintään vasta kun taloudellisen tiedon tarve on ajankohtainen. Nuoret toivovat tietoa olevan mahdollisimman helposti saatavilla silloin, kun he sitä päättävät hakea. Tämä olisi tärkeää huomioida taloudellisen osaamisen edistämiseen tähtääviä ohjelmia ja materiaaleja suunniteltaessa. Talouden toimijoiden ja heidän tarjoamiensa tietolähteiden korostaminen varsinaisen tiedon sisällöllisen tarjoamisen sijaan olisi hyvä tapa luoda muistijälki toimijoista nuorten mieleen. Tällä tavoin nuoret oppisivat tunnistamaan eri tahoja, joiden tarjoamasta materiaalista he myöhemmässä vaiheessa, tarpeen ajankohtaistuessa, voisivat itse etsiä lisää tietoa.

Viestintä toimijoiden ja nuorten välillä

Oman talouden hallintaan liittyvää informaatiota ei aina koeta selkeäksi ja yksiselitteiseksi. Tällaisissa tilanteissa nuorilla on tarve kysyä ja keskustella tiedontarjoajan kanssa, jolloin nuoren tietouden kehittymisen voidaan ajatella rakentuvan vuorovaikutuksen kautta. Ilmiö on havaittavissa nuorten kaipuussa henkilökohtaiselle talousneuvonnalle. Sitä kautta nuoret kokevat voivansa saada apua ja parantaa taloudellista osaamistaan paremmin kuin pelkästään lukemalla tietoa eri lähteistä. Henkilökohtaisessa vuorovaikutustilanteessa, jossa tarjoutuu mahdollisuus lisäkysymyksille, nuoret voivat saada vastauksia omakohtaisiin ongelmiinsa. Toisaalta yksisuuntaisessa tiedonjakamisessa esimerkiksi internetin kautta on hyvänä puolena tiedon nopea saatavuus ja löydettävyys. Internetin eri sivustoilta koettiin myös löytyvän tietoa asioista, joista nuoret eivät tienneet tarvitsevansa tietoutta.

Nuorten talousosaamisen kehittämisen edellytyksenä voidaan havaita selkeä tarve paitsi yksisuuntaiselle, usealle vastaanottajalle suuntautuvalla joukkoviestinnälle myös henkilökohtaiselle räätälöidylle viestimiselle. Molemmat taloudellisen tietämyksen välittämisen tavat ovat tärkeitä ja niiden avulla voidaan vastata erilaisiin tarpeisiin kontekstista riippuen. Yksisuuntaisen taloudellisista asioista viestimisen voidaan nähdä soveltuvan tilanteeseen, jossa nuorille halutaan tarjota tietoa perusasioista yleisellä

tasolla. Tämänkaltaisen oman talouden hallintaan liittyvän viestimisen voidaan ajatella toimivan erityisesti silloin, kun nuoria halutaan herätellä ajattelemaan jotakin asiaa, joka ei välttämättä ole heille entuudestaan tuttu tai josta he eivät ole vielä ymmärtäneet tarvitsevänsä tietoa. Vuorovaikutteiselle tiedon rakentamiselle herää puolestaan tarve, kun on kyse monimutkaisemmasta tiedon sisällöstä. Tällöin olisi hyvä, mikäli nuorella olisi mahdollisuus kysellä yksityiskohdista, pyytää tarkennusta hankaliin kohtiin sekä keskustella eri vaihtoehdoista. Monimutkaisemman asian kohdalla nuorelle ei usein ole asian omaksumisen kannalta riittävää, että hän saa tiedon annettuna ja valmiiksi rakennettuna. Mikäli vuorovaikutteiseen viestintään ei ole mahdollisuutta eikä nuori pääse itse osallistumaan tiedon rakentamiseen henkilökohtaisen talousneuvonnan tai -keskustelun kautta, voi viestin sanoma jäädä tavoittamatta nuorta.

Taulukkoon 1 on koottu nuorten näkemyksiä toimijoiden vastuullisuuden ilmenemisestä toimijoiden tunnettuuden ja luotettavuuden, tarjotun tiedon sekä viestinnän näkökulmasta.

Nuorten taloudellisen osaamisen kehittäminen edellyttää eri tahoilta aktiivisuutta toimijoiden tunnettuuden lisäämiseksi ja mielikuvien kirkastamiseksi sidosryhmänsä eli nuorten keskuudessa. Tarvitaan myös toimijoiden välistä yhteistyötä, jotta taloudellisista asioista voidaan kommunikoida nuorille heille merkityksellisellä tavalla ja soveltuvana ajankohtana. Tietolähteiden tunnetuksi tekeminen on tärkeää, jotta nuoret kokevat tiedonhaun vaivattomaksi ja tiedon etsiminen kanavoituu moniäänisiin, luotettaviin lähteisiin. Nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseksi on huomioitava ja hyödynnettävä paitsi ne kanavat, joissa nuoret parhaiten ovat kohdattavissa, myös ne yhtäältä joukkoviestintää ja toisaalta henkilökohtaista vuorovaikutuksellista viestintää hyödyntävät tavat, joilla nuoret itse kokevat olevansa parhaiten tavoitettavissa.

Taulukko 1 Nuorten näkemykset toimijoiden vastuullisuudesta

Nuorten näkemykset toimijoiden vastuullisuudesta

Toimijat	Toimijoiden tunnettuus & toimijamielikuvat	Toimijoiden tarjoama tieto	Toimija-nuori -viestintä
Koti	Koti yhtenä tärkeimmistä tietolähteistä, kodin neuvoihin luotetaan	Kotoa omaksutaan esimerkki talouskäyttäytymiselle	Viestintä vuorovaikutuksellista
Koulu	Tavoittaa koko ikäluokan, tiedontarjontaa ei kyseenalaisteta, resurssipula tunnistetaan	Perustietämystä kansantaloudesta, koululle toivotaan lisää vastuuta taloustaitojen opetukseen	Viestintä vuorovaikutuksellista, hyvä kanava toimijoiden tiedonvälitykselle
Media	Keskeinen nuoren elämässä, tiedon luotettavuuskysymykset mietittyttävät	Relevantin tiedon löytäminen haasteena	Joukkoviestintää, parhaimmillaan myös henkilökohtaista viestintää ja vertaistietoa, kanavana toimijoiden tiedonvälitykselle
Viranomaiset	Tunnettuus Kelaa lukuun ottamatta huonoa, toisaalta viranomaiset luotettava ja puolueeton taho	Tiedon vaikeaselkoisuus ja huonosaatavuus	Joukkoviestintää, nuoret toivovat mahdollisuutta vuorovaikutukselliseen viestintään
Finanssiala	Kaksijakoinen, toisaalta liike-elämän toimija toisaalta asiantuntevuus talusasiosissa	Finanssialan tarjoama tieto hakukoneissa keskeisesti esillä	Joukkoviestintää ja henkilökohtaista viestintää, nuoret toivovat lisää vuorovaikutusellisuutta
Yhdistykset	Tunnettuus heikkoa, puolueettomuuden myötä pontetiaalisesti hyvä toimijarooli	Tiedonvälitys ei nykyisellään tavoita nuoria, yhdistysten aktivoitumista toivotaan	Joukkoviestintää, toiveena viestinnän kanavointia esim. koulun kautta

Miten nuorille tulisi taloudesta viestiä?

Taloudellisen toimintaympäristön toimijoiden roolit ja yhteistyö talousosaamisen edistämässä

Noora Jokinen

Taloudellisen toimintaympäristön monimutkaistuminen vaatii nuorilta yhä enemmän tietämystä ja osaamista, jotta nuoret ymmärtävät omien valintojensa vaikutukset. Taloudellisen toimintaympäristön toimijat voivat olla monella tapaa edistämässä nuorten talousosaamista. Taloudellisen tiedon tarjoamisessa toimijoiden viestinnällä on merkittävä rooli. Nuorten tavoittamiseksi toimijoiden tulee ymmärtää kohderyhmän tarpeet ja odotukset sekä hyödyntää näitä tietoja viestinnän suunnittelussa, jotta nuorille voidaan tarjota heille relevanttia ja heitä kiinnostavaa tietoa. Tällä hetkellä toimijat toteuttavat talousosaamiseen liittyvää viestintää monin tavoin. Taloudellisen toimintaympäristön tahojen yhteneväiset tavoitteet nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseksi luovat hyvän pohjan yhdessä koordinoitavalle ja toteutettavalle viestintäyhteistyölle.

Tutkimuksen tavoitteena oli kuvata toimijoiden yhteistyön ja viestinnän tilannetta nuorten talousosaamisen edistämässä sekä antaa tulosten pohjalta ehdotuksia toiminnan kehittämiseksi. Tutkimuksen keskeinen lähtökohta oli taloudellisen toimintaympäristön toimijoiden halukkuus tehdä yhteistyötä sidosryhmiensä kanssa yhteisen ongelman ratkaisemiseksi. Toimijoiden näkemys nuorten taloudellisen osaamisen sisällöistä ja osaamisen puutteista on tärkeässä asemassa viestinnän suunnittelun ja kehittämisen kannalta. Tässä tutkimuksessa kuvattiin toimijoiden näkemyksiä nuorten taloudellinen osaaminen sisällöstä sekä omasta roolista osaamisen edistämässä. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin toimijoiden näkemyksiä siitä, miten taloudellisesta osaamisesta tulisi viestiä ja kuinka toimijoiden yhteistyötä nuorten talousosaamisen edistämiseksi voitaisiin kehittää.

Ensimmäiseksi luvussa tarkastellaan viestinnän roolia taloudellisen toimintaympäristön toimijoiden sidosryhmäyhteistyössä sekä kuvataan lyhyesti viestinnän integroinnin tasomalli. Tämän jälkeen esitellään empiirisen tutkimuksen toteutus. Nuorten taloudellisen osaamisen edistämisen nykytilaa kuvataan aineistosta saatujen tulosten perusteella. Lopuksi esitetään johtopäätöksiä tutkimustulosten pohjalta.

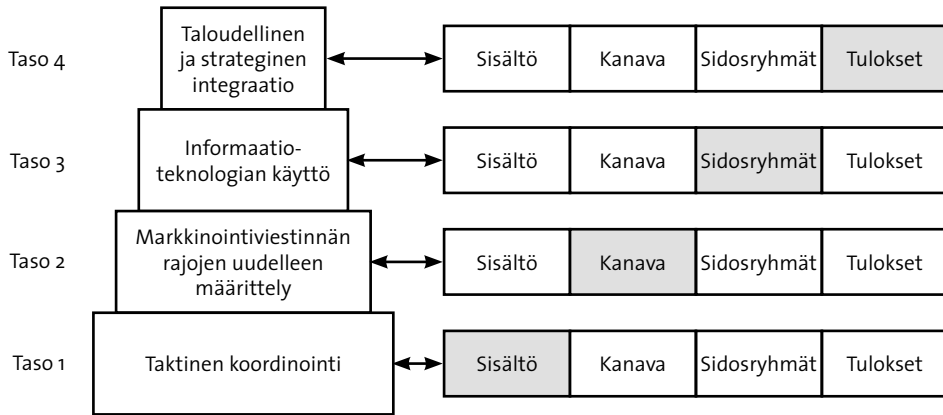
Viestinnän rooli sidosryhmäyhteistyössä

Taloudellisen toimintaympäristön toimijoiden yhteistyötä voidaan tarkastella sidosryhmäajattelun avulla. Sidosryhmiä ovat ne ryhmät tai yksilöt, jotka voivat vaikuttaa organisaation toimintaan tai joihin voidaan vaikuttaa organisaation toiminnan kautta (Freeman 1984, 53). Sidosryhmät ovat yhteistyökumppaneita, joiden kanssa tehdään yhteistyötä ongelmanratkaisussa, jolloin voidaan yhdistää eri sidosryhmien taloudelliset resurssit ja asiantuntijuus eri osa-alueilta (Halal 2000). Tässä tutkimuksessa sidosryhmiä ovat ne kaikki taloudellisen ympäristön toimijat, joiden tehtäviin kuuluu tarjota nuorille taloudelliseen osaamiseen liittyvää informaatiota: viranomaiset, muut julkiset toimijat, järjestöt ja säätiöt sekä elinkeinoelämän toimijat, oppilaitokset, koti ja nuoret.

Toimijoiden yhteistyön onnistumisen perustana ovat yhteistyölle asetetut päämäärät ja tavoitteet. Kaikkien toiminnassa mukana olevien tahojen ja henkilöiden on tärkeää ymmärtää, miksi yhteistyötä tehdään ja mikä heidän roolinsa yhteistoiminnassa on. Epäselvät tavoitteet aiheuttavat turhautumista. (Huxham & Vangen 1996.) Taloudellisen ympäristön toimijoiden yhteinen tavoite parantaa nuorten taloudellista osaamista luo hyvän pohjan eri toimijoiden ja talouden sektoreiden väliselle yhteistyölle. Sen lisäksi yhteisten päämäärien ja tavoitteiden määrittelemisen edesauttaa toimijoiden välisestä työnjaosta sopimista ja tuo toimintaan tavoitteellista suunnitelmallisuutta.

Organisaatioilla on halua vaikuttaa ympäristöön ja yhteiskuntaan (Juholin 2006, 43). Organisaatiot myös tiedostavat oman yhteiskuntavastuunsa ja ulkoisten tahojen odotukset sen suhteen (Kuvaja & Malmelin 2008; Morsing & Schultz 2006). Kuvaja ja Malmelin (2008, 19) määrittelevät yritysvastuun viestinnän sidosryhmien kuuntelemiseksi, niiltä saatavan tiedon hyödyntämiseksi sekä organisaation toiminnan lähtökohtien ja tulosten avaamiseksi kiinnostuneille sidosryhmille. Tavoitteena on sidosryhmävuoropuhelu, jossa kuuleminen ja kertominen ovat jatkuva prosessi ja toimintatapa. Nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseen voidaan etsiä uusia toimintatapoja toimijoiden, nuorten ja oppilaitosten vuoropuhelusta.

Talouden toimijat viestivät talousasioista oman erikoisosaamisensa lähtökohdista. Viestintää suunniteltaessa tulisi kuitenkin ymmärtää myös nuorten lähtökohdat viestin vastaanottamiselle. Viestinnässä on kyse siitä, että viestinnän osapuolille syntyy yhteinen käsitys jostakin asiasta. Organisaatioiden ja sidosryhmien välisessä viestinnässä ydinkysymys on toimijoiden kyky määritellä ne aiheet, joista nuorten kanssa tulisi saada yhteinen käsitys. (Vuokko 2003, 12.) Taloudellisen toimintaympäristön toimijat viestivät talousasioista nuorille monin tavoin, mutta käytettävät käsitteet ja sisältö vaihtelevat puhujasta riippuen (Peura-Kapanen & Lehtinen 2011, 40). Kun kaikkien osapuolien näkemykset talousosaamisen tärkeydestä ja sisällöstä tunnetaan, viestinnän ja vuoropuhelun avulla voidaan pyrkiä

Kuvio 1 Integroidun markkinointiviestinnän tasot ja dimensiot (Kliatchko 2008).

vahvistamaan tätä yhteisen käsityksen aluetta. Sidosryhmien välinen vuoropuhelu onkin avainasemassa, jotta erilaista asiantuntemusta omaavat tahot voivat suunnitella ja toteuttaa viestintää onnistuneesti.

Integroidun viestinnän lähtökohtana on se, että vastaanottaja muodostaa vastaanottamistaan sanomista kokonaismielikuvan ja reagoi viesteihin kokonaisuuden perusteella (Vuokko 2003, 234). Viestinnän integraatio korostaa viestinnän tavoitteellista suunnittelua sekä suunnitelmallista analyysia (Malmelin & Hakala 2005, 15–16). Markkinoiden ja kohderyhmien pirstaloituminen (Eagle & Kitchen 2000), informaatioteknologian kehityksen mahdollistamat uudet viestintämahdollisuudet (Kitchen & Schultz 1999) sekä viestintäkanavien määrän kasvu (Hackley & Kitchen 1999) ovat vauhdittaneet integroidun markkinointiviestinnän kehitystä. Viestinnän integroimiseen on olemassa useita teitä, mikä voidaan kuvata neljä tasoa sisältävänä prosessina (ks. Kuvio 1). (Schultz & Schultz 1998.)

Markkinointiviestinnän keinojen taktisen koordinoinnin avulla pyritään saavuttamaan niin yhtenäisyyttä ja johdonmukaisuutta viestintään kuin keinojen yhdessä tuottamia synergiaetuja (Schultz & Schultz 1998). Tavoitteena on se, että kohderyhmät vastaanottavat kokonaisuudeksi muovaantuneen ja integroidun viestin, jolloin viestin sisällön integroinnin merkitys korostuu (Kliatchko 2008). Integraatioprosessin toisella tasolla organisaatiot määrittelevät uudelleen markkinointiviestinnän laajuuden ja rajat. Oikeanlaisen sisällön lisäksi tärkeää on tunnistaa ne kanavat, joiden kautta kohderyhmä haluaa viestinsä vastaanottaa. Kohderyhmän suosimien kanavien käyttö mahdollistaa vuorovaikutuksen ja tehokkaan viestinnän. Kolmannella tasolla tärkeään asemaan nousevat tietotekniikan tuomat mahdollisuudet kerätä ja hyödyntää tietoa ja ymmärrystä sidosryhmistä. Tietojen perusteella organisaatiot kykenevät viestimään ylei-

sölleen tehokkaammin ja luomaan paremmin kohderyhmälle suunnattuja viestejä kohderyhmien suosimien kanavien kautta. Korkeimmalla tasolla oleva organisaatio ymmärtää ja toteuttaa kokonaisuudessaan integroinnin vaatimukset. Tasolla korostuu organisaation ylimmän johdon merkitys sekä taito koordinoida toimintaa niin taloudellisen kuin strategisen integraation kautta. (Schultz & Schultz 1998; Kliatchko 2008.)

Viestinnän integrointi hyödyttää vastaanottajaa mielikuvien hallinnan, sanomien oikea-aikaisuuden sekä sanomien puhuttelevuuden kautta (Vierula 2009, 104). Peura-Kapasen ja Lehtisen (2011) mukaan nuorten taloudellista osaamista varten tuotettu materiaali on pirstaloitunutta ja materiaalin tuottajien kesken tarvittaisiin enemmän koordinoitua toimintaa. Viestinnän integrointi voisi tarjota mallin, jonka avulla edistettäisiin tätä koordinaatiota.

Metodologia

Tutkimuksen aineisto kerättiin Webropol -sovelluksella luodulla verkkohaastattelulomakkeella joulukuun 2011 ja tammikuun 2012 aikana. Haastattelulomake koostui avoimista kysymyksistä, joihin vastaajat saivat vapaasti kirjoittaa näkemyksiään. Kysymykset käsittelivät toimijoiden näkemyksiä nuorista, nuorten taloudellista osaamista sekä toimijoiden omaa roolia ja vastuuta talousosaamisen edistämisessä. Toimijoiden haastatteluilla kartoitettiin myös yhteistyön nykytilannetta ja sen tulevaisuutta. Yhteistyön tehostamisen ja tavoitteiden asettamisen kannalta olennaista oli selvittää myös toimijoiden käsityksiä omasta roolistaan ja vastuustaan talousosaamisen edistämisessä. Haastatteluun osallistui 15 toimijoiden edustajaa yhdeksästä eri organisaatiosta. Vastaajat jakaantuivat viranomaisiin, muihin julkisiin toimijoihin, järjestöihin ja säätiöihin sekä elinkeinoelämän toimijoihin. Aineistoon sisältyy lisäksi kahden lukion historian ja yhteiskuntaopin opettajan haastattelut, jotka nauhoitettiin ja litteroitiin. Aineistoa analysoitiin teemoittelun avulla. Teemoittelu nähdään suositeltavana analyysitapana, kun halutaan ratkaista käytännöllisiä ongelmia. Teemoittelun avulla aineistosta voi poimia tutkimusongelman kannalta relevanttia tietoa. (Eskola & Suoranta 2008, 178.) Sekä litteroitu aineisto että verkkohaastattelujen aineisto järjesteltiin teemoittain. Apuna aineiston järjestelyssä käytettiin värikoodausta, jolloin tulostettuihin raportteihin ja litteroituun aineistoon tehtiin merkintöjä teemojen mukaisilla väreillä. Koodauksen tarkoituksena on pilkkoa aineisto helpommin käsiteltäviin osiin (Eskola & Suoranta 2008, 154). Pääteemoina aineistoa analysoitaessa olivat toimijoiden roolit ja vastuu, nuorten talousosaaminen sekä toimijoiden viestintä ja yhteistyö. Pääteemojen alla aineistoa järjesteltiin tarvittaessa erilaisiin alateemoihin.

Nuorten taloudellisen osaamisen edistäminen toimijoiden näkökulmasta

Tutkimustuloksien perusteella voidaan kuvata toimijoiden näkemystä nuorten taloudellisesta osaamisesta ja sen edistämisestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan toimijoiden käsityksiä nuorten talousosaamisesta ja osaamisen puutteista. Tämän jälkeen käydään lävitse toimijoiden näkemyksiä talousosaamisen edistämisen rooleihin ja vastuukysymyksiin liittyen. Lopuksi käsitellään toimijoiden ja nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseen liittyvää viestintää ja yhteistyötä.

Talousosaaminen ja sen edistäminen

Toimijoilta tiedusteltiin heidän näkemyksiään nuorten taloudellisesta osaamisesta, siihen liittyvistä puutteista sekä osaamisen edistämiseen liittyvistä ongelmista. Nuorilla nähtiin olevan puutteita talouden peruskäsitteiden hallinnassa sekä talousosaamisen perustiedoissa ja -taidoissa. Toimijoiden vastauksissa nousivat hyvin vahvasti esille oman talouden suunnitteluun ja päivittäistalouden hoitoon liittyvät teemat. Toimijoiden näkemys arkipäiväisten taloudellisten asioiden hallinnasta vastasi hyvin pitkälti nuoren itsensä esiin nostamia asioita, sillä kummatkin tahot mainitsivat tulojen ja menojen tasapainottamisen merkityksen sekä tulevaisuuteen varautumisen (ks. Luukkanen 2012, 92). Näiden jokaisen elämään vaikuttavien perusasioiden hallinnan parantaminen nähtiinkin keskeisenä teemana nuorten talousosaamisen edistämisessä. Myös haastatellut lukion opettajat kokivat, että vaikka osalla nuorista on arkipäiväisten taloudellisten asioiden hallinnassa puutteita, ei lukiossa ole aikaa keskittyä näiden perusasioiden opettamiseen. Lukiossa keskitytään opettajien mielestä liikaa osalle jopa liian vaikeisiin teemoihin ja samalla oman talouden hallinnan opettaminen jää vähäiseksi. Toisena toimijoita huolestuttavana teemana nousi esille nuorten kasvaneet kulutuspainheet. Toimijoiden mukaan nuoria tulisikin enemmän opastaa ja kannustaa omien tarpeiden priorisointiin. Myös opettajat nostivat esille nuorten kulutustarpeiden kasvamisen. Kotoa muuttavat nuoret nähtiin entistä vaativimmiksi, ensimmäisen oman kodin varustelutason ja nuoren elintason nähtiin pysyvän samana kuin kotona asuessa, siinä missä ennen kotoa muutettaessa tyydyttiin vähempään. Vastaajien mielestä olisikin tärkeää opastaa nuoria pohtimaan tarkemmin omaa kuluttamistaan: mitä minä oikeasti tarvitsen, mihin minulla on varaa? Siitä huolimatta, että toimijoiden vastauksissa korostuivat oman talouden hallintaan liittyvät teemat, osa vastaajista huomautti, ettei maailmantalouden vaikutusta omaan elämään saa unohtaa nuorten talousosaamisen opetuksesta. Nuorten olisi hyvä ymmärtää myös miten maailmantalous voi vaikuttaa omaan arkiseen taloudenpitoomme.

Kysyttäessä kuinka toimijat jakavat talousosaamiseen liittyvää tietoa, nousi vastauksissa esiin monia eri keinoja ja kanavia. Vaikka useimmilla toimijoilla on nuorille suunnattua materiaalia, osa toimijoista koki, että juuri nuorille kohdennettua materiaalia on heillä olemassa melko vähän. Finanssialan toimijoiden viestintää rajoittaa myös alaikäisille suunnatun markkinoinnin kieltö. Vastaajat näkivät internetin keskeiseksi viestintäkanavaksi nuorten kanssa toimittaessa, sillä se miellettiin kanavaksi, jota nuoret käyttävät eniten. Sähköiset kanavat ja sosiaalinen media olivat hyvin edustettuna kysyttäessä taloudelliseen osaamiseen liittyvän tiedon välittämisestä nuorille. Osa toimijoista ilmoitti tekevänsä myös suoraan opettajille suunnattua viestintää. Opettajien tiedon lisääminen ja oppimistehtävien laatiminen nousivat esille myös julkisten toimijoiden vastauksissa. Taloudelliseen osaamiseen liittyvää tietoa pyritään jakamaan myös erilaisten vierailujen ja tapahtumien kautta. Osa toimijoista osallistuu nuorille suunnatuille messuille, ja kaikenlaiset nuorille suunnatut tapahtumat nähtiinkin hyvänä mahdollisuutena ottaa kontaktia nuoriin. Yhteistyötä oppilaitosten kanssa pidettiin hyvänä kanavana jakaa taloudelliseen osaamiseen liittyvää tietoa. Myös opettajat pitivät toimijoiden oppilaitosvierailuja hyödyllisinä. Haastateltujen opettajien mukaan nuoret suhtautuvat ulkopuolisen luennoitsijan tarjoamaan tietoon usein vakavammin ja ovat valmiita uskomaan sitä opettajan tarjoamaa opetusta enemmän.

Suurimpina ongelmina taloustiedon jakamisessa koettiin tietoa tarvitsevien nuorten tavoittaminen sekä materiaalin kiinnostavuus ja nopea vanheneminen. Näiden lisäksi kodin ja vanhempien tarjoaman esimerkin ja kasvatuksen puutteen nähtiin myös vaikeuttavan oppilaitosten ja toimijoiden tehtävää taloudellisen osaamisen edistämässä. Osa finanssialan toimijoista vastasi, etteivät erityisesti tavoita nuoria, koska markkinointia eikä muutakaan viestintää ole suunnattu alaikäisille. Yhtenä keskeisenä ongelmana nostettiin esille nuorille tarjottavan materiaalin sisällön muokkaaminen nuoria kiinnostavaksi. Koska talouteen liittyvä termistö on usein vaikeaa, koettiin materiaalista olevan hankala saada kiinnostavaa ja ymmärrettävää. Vastaajat näkivät yhdeksi avainasiaksi sen, miten saada nuoret löytämään tarjolla olevan materiaalin esimerkiksi internetistä. Tiedon nopean vanhentumisen johdosta ajantasaisen tiedon tuottaminen ja ennen kaikkea ylläpito nähtiin haastavana. Talousasioista kiinnostuneet nuoret nähtiin valveutuneina ja valmiina ottamaan asioista selvää. Lisäksi faktapainotteinen tiedottaminen vaatii nuorelta kiinnostusta asiaan perehtymiseen. Heikot talousosaamisen taidot omistavat nuoret taas koettiin vaikeimmiksi tavoittaa. Tämän ryhmän kiinnostus taloudellisen osaamisen lisäämiseen nähtiin vähäiseksi, vaikka juuri tämä ryhmä olisi se, joka tietoa ja opastusta eniten tarvitsisi. Haastatellut opettajat kokivat oman talouden hallinnan opettamisen hankalaksi. Materiaalia on tehty paljon, mutta opettajat eivät ole jostain syystä ottaneet sitä omakseen. Haastateltujen mukaan opetuksen määrä ja taso on aivan liiaksi opettajan oman

kiinnostuksen ja harrastuksen vastuulla. Sekä opettajat että kyselyyn vastanneet toimijat olivat sitä mieltä, että kouluissa on aivan liian vähän oman talouden hallintaan liittyvää opetusta.

Toimijoiden roolit ja vastuu

Toimijoiden näkemykset omasta vastuullisuudestaan nuorten taloudelliseen osaamiseen liittyen olivat hyvin samansuuntaisia. Suurin osa vastaajista lähestyi toimijoiden vastuuta talousasioista viestimisen näkökulmasta. Vastaajat korostivat, että viestinnässä pyritään avoimuuteen ja selkeyteen. Toimijat peräänkuuluttivat tiedon luotettavuutta ja pitivät tärkeänä puolueettoman tiedon tarjoamista osaamisen kehittymisen kannalta tehokkaassa muodossa. Yhtenä toimintaan vastuullisuutta tuovana tekijänä pidettiin materiaalin suunnittelemista juuri nuorten tarpeisiin, jolloin toimijoiden tulisi huomioida nuorten osaaminen sekä pyrkiä avaamaan käytetyt käsitteet niin, ettei sanoman sisältö jää epäselväksi tai liian vaikeasti ymmärrettäväksi. Nuorten kanssa toimittaessa tulee vastaajien mukaan huomioida nuorten vähäinen elämäkokemus sekä vähäinen omien asioiden hoitamisen kokemus. Tällöin toiminnassa korostuu asiallisen neuvonnan tärkeä rooli. Esimerkiksi pankki- ja vakuutussektorin toimijat korostivat, että nuorille suunniteltava materiaali on ennemminkin neuvovaa ja opastavaa, eikä tuotteita ja palveluita pyritä myymään niitä tarvitsemattomille. Suunniteltaessa ja toteutettaessa viestintää erityisesti nuorten tarpeisiin on tärkeää ymmärtää ja huomioida kohderyhmän tarpeet ja lähtökohdat tiedon ymmärtämiselle ja omaksumiselle. Myös ajoittaisen valistamisen ja vaaroista varoittamisen koettiin sisältyvän toimijoiden vastuullisuuteen. Tärkeänä nähtiin myös se, että nuoren omaa vastuuta elämästään korostetaan.

Verkkokyselylomakkeessa kartoitettiin toimijoiden näkemyksiä siitä, kenenellä on ensisijainen vastuu nuorten talousosaamisen edistämisessä. Lähes kaikkien vastaajien mielestä tämä vastuu lankeaa kodille ja vanhemmille (Kuvio 2). Toisena tärkeänä vastuunkantajana nähtiin oppilaitokset ja koulu. Muiden toimijoiden vastuuna nähtiin lähinnä täydentää kodin ja koulun tarjoamaa tietoa sekä tuottaa materiaalia näiden ja nuorten käyttöön. Kodin ja vanhempien rooli korostui sekä toimijoiden että haastattelujen opettajien vastauksissa, ja niiden nähtiin olevan merkittävässä asemassa nuoren talousosaamisen kehityksessä. Asenteet talousasioihin ja talouden hoitamiseen opitaan kotoa ja vanhempien antaman esimerkin koettiin vaikuttavan vahvasti nuoren asenteeseen ja tapaan hoitaa esimerkiksi arkipäivän talousasioita. Opettajat kokivat, että kotoa opittuja asenteita on vaikea muuttaa enää lukiossa. Peruskoulussa näihin kotoa opittuihin asenteisiin voitaisiin heidän mukaansa ehkä vielä vaikuttaa paremmin. Kodin ja vanhempien vastuulle nähtiin jäävän siis erityisesti

Kuvio 2 Toimijoiden näkemys talousoasaamisen vastuun jakautumisesta

nuorten talousasioihin liittyvä asennekasvatus. Nuorten kiinnostusta asioihin ja talouden seuraamiseen pidettiin todennäköisempänä, mikäli kotona on tätä ruokkiva ilmapiiri. Edellä mainittujen lisäksi vanhempien vastuulla nähtiin olevan myös talouteen liittyvien perustietojen ja -taitojen opetus, jota peruskoulun tulisi täydentää. Näillä tiedoilla ja taidoilla tarkoitetaan esimerkiksi ymmärrystä rahan arvosta, säästämisestä, asumisesta ja laskujen ynnä muiden velvollisuuksien hoitamisesta. Täytyy kuitenkin muistaa, että lasten ja nuorten perhetaustat eroavat, eikä kaikilla vanhemmilla ole edellytyksiä antaa nuorelle hyvää esimerkkiä talousasioihin ja oman talouden suunnitteluun. Tämän vuoksi myös peruskouluun olisi hyvä saada talouden hoitoon liittyvää opetusta riittävän aikaisessa vaiheessa.

Oppilaitokset, peruskoulu, ammattikoulu ja lukio, nousivat vahvasti esille toimijoiden vastauksissa ensisijaista vastuuta kysyttäessä. Myös opettajat kokivat oppilaitosten roolin nuorten talousoasaamisen lisäämisessä merkittäväksi. Oppilaitosten vastuu nähtiin lähes yhtä tärkeänä kuin kodin ja vanhempien vastuu. Toisen asteen oppilaitoksilla, joihin kuuluvat lukio ja ammattikoulu, on tärkeä rooli nuoren elämässä juuri nuoren itenäistymisvaiheessa hänen ottaessa vastuuta omasta taloudestaan ennen kotoa pois muuttamista. Opettajat muistuttivat, että koulun vastuu talousoasaamisen opettamisen suhteen määrittellään ahtaasti juridisen vastuun kautta, eikä heidän käsityksensä mukaan ole löydettävissä tämän lisäksi mitään ”taloudellisen kasvatuksen vastuuta”. Opetushallituksella nähtiin olevan merkittävä rooli tässä vastuussa, sillä opetussuunnitelmat määrittelevät hyvin pitkälti sen, mitä oppilaitoksissa nuorille taloudesta opetetaan. Opetus- ja kulttuuriministeriöllä nähtiin myös olevan suuri vastuu, koska nämä määrittelevät mihin opetuksen kehittämiseen käytettävät varat kuuluvat. Nämä tahot nähtiin myös puolueettomina instituutioina.

Muiden taloudellisen ympäristön toimijoiden vastuu nähtiin toissijaisena kodin ja vanhempien sekä oppilaitosten vastuuseen nähden. Muiden toimijoiden tehtävänä nähtiin olevan opetuksen täydentäminen omaan

toimialaan ja toimijan tarjoamiin tuotteisiin tai palveluihin liittyvällä aiheistolla. Toimijoiden tulisi myös tukea ja antaa tietoa suoraan nuorelle hänen alkaessa hoitaa omia asioitaan. Vastaajat näkivät siis vastuun jakautuvan monelle eri taholle. Koska talousosaaminen on monimutkainen kokonaisuus, ei sen opettamista nuorille voida sysätä yhden tason vastuulle. Vastauksien perusteella vastuun määrän ja kohteen nähtiin vaihtelevan toimijoittain. Tästä huolimatta vastuuta ei haluttu rajata tiukasti minkään yksittäisen toimijan harteille.

Toimijoiden viestintä

Kyselyn vastausten perusteella suurin osa toimijoista ei ole määritellyt kovinkaan tarkkoja tavoitteita taloudellisen tiedon jakamiselle nuorille. Mikäli tavoitteita on asetettu, on ne useimmiten määritelty hyvin yleisellä tasolla, eikä niitä ole rajattu koskemaan erityisesti nuorten kohderyhmää. Julkisilla toimijoilla on vastauksien mukaan tarkemmin spesifioituja tavoitteita talousosaamisen edistämiseksi. Toimijoilta kysyttiin myös heidän näkemystään siitä, mitä hyötyä heille on nuorten taloudellisen osaamisen parantumisesta. Osa kyselyyn vastanneista julkisen toimijan edustajista ei nähnyt hyötynäkökulmaa tärkeimpänä vaan korosti enemmän julkisen toimijan velvollisuutta ja roolia talousosaamisen lisäämisessä. Kansalaisten taloudellisen vakauden nähtiin laajassa mittakaavassa takaavan yhteiskunnallisen vakauden. Tätä voidaan vastaajien mukaan edesauttaa kasvattamalla nuorista kuluttajia, jotka tuntevat omaan talouteensa liittyvät riskit ja mahdollisuudet. Hyötynä voidaan siis nähdä se, että Suomeen kasvaisi osaava sukupolvi, joka osaa hoitaa talouttaan. Yhteiskunnallisten merkitysten lisäksi toimijat nostivat esille konkreettisempia ja omaan toimintaansa liittyviä hyötyjä. Nähtiin, että mikäli nuorten osaaminen ja talouteen liittyvien asioiden ymmärtäminen on hyvällä tasolla, tuo se sujuvuutta myös vuorovaikutustapahtumiin toimijoiden ja nuorten välillä. Kun osapuolten välillä vallitsee yhteisymmärrys käsiteltävästä asiasta, vältetään väärinkäsityksiltä ja niiden selvittämisestä aiheutuvasta työstä. Talousosaamisen hyvällä tasolla nähtiin olevan yhteyttä myös pankki- ja vakuutusalan toimijoiden asiakkailleen tarjoamien palveluiden kehittämiseen. Kun nuorten talousosaaminen on hyvää, merkitsee se finanssialan yrityksille myös vaativampia asiakkaita, jotka osaltaan kehittävät toimijoiden kanssa heidän toimintaansa eteenpäin vaatimalla kunnollisia palveluita ja tietoa. Nuorten ymmärryksen oman talouden suunnittelun tärkeydestä esitettiin vaikuttavan myös nuorten rahankäyttöön ja lisäävän säästämistä.

Koska suurin osa toimijoista ei suuntaa viestintäänsä erityisesti nuorille, ei taloustiedon jakamiseen nuorille liittyvää viestintää ja sen onnistumista oikeastaan seurata. Muutoin toimijat ilmoittivat kyllä seuraavansa

viestintäänsä. Vastaajat kertoivat nuorille suunnatun talousosaamiseen liittyvän viestinnän seuraamisen olevan vaikeaa, eikä viestinnän vaikuttavuutta juurikaan siis tunneta. Vastaajien organisaatioissa kyllä seurataan esimerkiksi verkossa olevan materiaalin käyttäjämääriä ja erilaisia vierailijämääriä, harjoitetaan mediaseurantaa sekä arvioidaan osumien lukumäärää ja laatua. Edellä mainittujen seurantatapojen lisäksi osa toimijoista ilmoitti keräävänsä palautetta erilaisin palautekyselyin, jotka koostetaan ja analysoidaan.

Kaikilla toimijoilla ei ole organisaatiossaan henkilöitä, joilla olisi tiedotusalan kokemusta tai koulutusta, ja siksi talousosaamiseen liittyvän tiedon jakaminen hoidetaan muun työn ohella. Tämän koettiin olevan yksi ongelma tiedon jakamisessa. Resurssien, ja kenties osaamisen puute hankaloittaa siis toimijoiden viestintää nuorille. Eräs vastaaja kuitenkin kertoi edustamansa organisaation ottavan nykyisin entistä enemmän huomioon sen, että ihmisten kyky omaksua erityisesti kirjallista tietoa vaihtelee. Tiedottamisessa onkin pyritty tuottamaan myös kevyempää ja helpommin omaksuttavaa informaatiota.

Yhteistyön esteet ja mahdollisuudet

Haastattelulomakkeella kartoitettiin toimijoiden välistä yhteistyötä muiden taloudellisen ympäristön toimijoiden kanssa. Vastausten perusteella kaikki toimijat tekevät yhteistyötä ainakin jollakin tasolla toisten kanssa. Yhteistyömuotoina mainittiin toimialan yleinen seuraaminen ja muiden toimijoiden tekemisten havainnointi. Toimijat osallistuvat erilaisiin tapahtumiin ja messuille, mikä nähtiin yhdeksi yhteistyön muodoksi. Erityisesti finanssialan toimijat tekevät oppilaitosvierailuja sekä muuta yhteistyötoimintaa oppilaitosten kanssa.

Resurssien puute nähtiin yhteistyön tekemistä vaikeuttavana tekijänä. Sekä taloudelliset että henkilöstöresurssit rajoittavat toimijoiden mahdollisuuksia keskinäiseen yhteistyöhön. Henkilöstöresurssista puhuttaessa vastaajat nostivat esiin käytännön tason aikatauluristiriidat sekä eri tilanteisiin ja tehtäviin sopivan henkilön löytämisen vaikeuden. Eräs vastaajista mainitsi, että toimijoiden välinen kilpailu rahoituksesta voi haitata yhteistyötä. Vastaajat näkivät kuitenkin resurssien puutteellisuudessa positiivisen puolen, sillä niukat resurssit saattavat osaltaan kannustaa toimijoita tiiviimpään yhteistyöhön. Saman asian nähtiin siis sekä yhdistävän että hankaloittavan yhteistyötä toimijoiden välillä.

Vaikka vastaajat näkivät toimijoilla olevan lähtökohtaisesti yhtenäiset tavoitteet, nosti yksi kyselyyn vastannut esille tavoitteiden eroavaisuuden. Vastaajan mukaan toimijoiden erilaiset tavoitteet voivat johtaa siihen, ettei yhteistyötä uskalleta hyödyntää tarpeeksi. Huxhamin ja Vangenin (1996, 9) mukaan yhteisen päämäärän ja tavoitteiden yhteensovittaminen

ei eri toimijoiden kesken ole ongelmattonta, sillä on epätodennäköistä, että kaikkien yhteistyössä toimivien tavoitteet olisivat täsmälleen samat. Tämän vuoksi ”yleiset tavoitteet” ovat välttämätön elementti yhteistyön onnistumiselle, sillä niiden avulla voidaan helpottaa pääsyä yksimielisyyteen yhteisestä tavoitteesta. Samalla kun tavoitteet koettiin yhdenmukaisiksi, nähtiin hankalana se, että monet toimijat tekevät samoja asioita. Koordinoinnin puutteen koettiin olevan merkittävä yhteistyön tekemistä hankaloittava tekijä. Hajanaisuus toimijakentällä pirstaloi informaatiota ja aiheuttaa päällekkäisyyttä tuotettavaan materiaaliin. Paremman yhteistyön koordinoinnin avulla saataisiin vastaajien mukaan yhteisesti enemmän aikaan. Koordinoinnin lisäksi peräänkuulutettiin enemmän toimijoiden välistä keskustelua nuorten taloudellisen osaamisen edistämisestä. Eräänä yhteistyöhön ja sen onnistumiseen liittyvänä tekijänä mainittiin tiedon tuottajien huono ymmärrys nuorten elämästä ja koulusta, minkä nähtiin hankaloittavan yhteistyötä. Lukion opettajat näkivät oppilaitosten ulkopuolisten tahojen kanssa tehtävän yhteistyön yleisesti positiivisena asiana. He kuitenkin kokivat, että opettajat tarvitsisivat selkeämpiä ohjeita ja listoja tahoista, joiden kanssa yhteistyötä voitaisiin tehdä. Tässäkin tarvitaan siis koordinoitua.

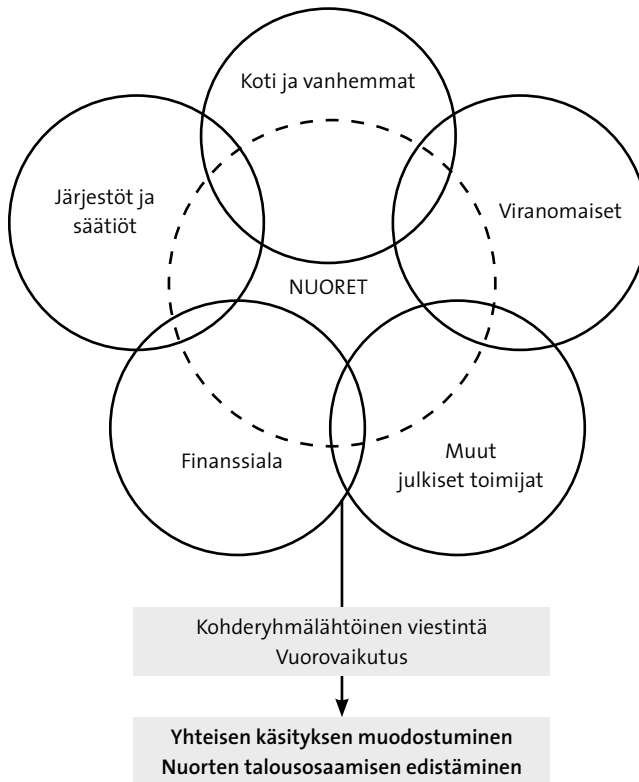
Toimijoiden yhteistyötä edesauttavat vastaajien mielestä erityisesti samansuuntaiset tavoitteet. Myös yhteisten ongelmien, kuten esimerkiksi resurssien rajallisuuden ja nuorten tavoittamisen vaikeuden, koettiin lähentävän toimijoita. Huoli nuorten talousosaamisen tasosta ja siinä olevat ongelmakohdat koettiin yhdistävänä tekijänä. Yhteisten hankkeiden, tapaamisten ja erilaisten tilaisuuksien nähtiin olevan hyvä keino koota toimijat keskustelemaan yhdessä ja pohtimaan tehtävän yhteistyön muotoja. Tämän kaltaista yhteistyötä vastaajat kaipasivat lisää. Yhteistyön onnistumisen kannalta tärkeänä pidettiin myös toimijoiden yhteistä käsitystä taloustiedon luonteesta, tietämystä opetussuunnitelmista sekä ymmärrystä oppimisen lainalaisuuksista. (ks. Peura-Kapanen & Lehtinen 2011.) Toimijoiden välinen yhteistyö ja monen eri tahon markkinointi on vastaajien mukaan myös lisännyt toiminnan näkyvyyttä.

Johtopäätökset

Nuorten talousosaamisen edistämiseen osallistuvien toimijoiden roolien selkiyttäminen, toimintojen koordinoitua ja yhteistyö on tärkeää talousosaamista edistävien hankkeiden ja toimenpiteiden onnistumiselle. Toimijoiden viestinnän tulisi olla tavoitteellista, ja sen suunnittelun lähtökohtana tulisi olla kohderyhmän tuntemus. Viestintänsä integroimisella toimijat voivat vastata taloudellisen osaamisen edistämisen haasteisiin ja tehostaa näin viestintänsä vaikutuksia. Kuvio 3 esittää nuorten taloudellisen osaamisen edistämisen tilannetta ja sen haasteita.

Toimijoiden näkemyksiä nuorten talousosaamiseen liittyvistä haasteista

Nuorten elämään liittyviä haasteita	Toimijoiden resursseihin ja toimintatapoihin liittyviä haasteita
<ul style="list-style-type: none"> - Nuorten heterogeisuus - Tavoittaminen vaikeaa - Motivaatio ja kiinnostus vaihtelevat - Oman toiminnan seurauksiin suhtautuminen - Kodin valmiudet vaihtelevat 	<ul style="list-style-type: none"> - Koulun ja kodin tukeminen - Rajoitteita viestinnässä - Kaikilla toimijoilla ei suoraa kontaktia nuoriin - Toimijoiden resurssien rajallisuus - Toiminnan koordinoiti

Kuvio 3 Nuorten taloudellisen osaamisen edistäminen toimijoiden näkökulmasta.

Nuoret haasteellinen kohderyhmä

Osa toimijoiden kohtaamista nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseen liittyvistä haasteista on lähtöisin nuorten elämästä ja elämäntilanteista (ks. Kuvio 3). Nuoret ovat kohderyhmänä heterogeeninen joukko, jonka elämäntilanne ja tiedontarve vaihtelevat. Myös nuorten kiinnostus ja motivaatio talousasioita kohtaan vaihtelee suuresti, jolloin myös suhtautuminen oman

toiminnan seurauksiin on yksilöllistä. Ylipäänsä nuoret koettiin vaikeasti tavoitettavaksi ryhmäksi. Tällä hetkellä läheskään kaikki toimijat eivät ole tehneet viestintää ja materiaalia selkeästi nuorten tarpeisiin. Tämä voi olla osaltaan syynä siihen, etteivät toimijat koe tavoittavansa nuoria.

Nuorten tavoittamiseksi toimijoiden tulee lähestyä talousosaamista nuorten näkökulmasta. Kuviossa 3 nuoret on kuvattu kohderyhmänä toimijoiden keskelle. Toimijoiden onkin tärkeä panostaa kohderyhmän tuntemiseen ja ymmärtämiseen, jotta viestintää osataan suunnitella niin, että se myös tavoittaa nuoret sekä tyydyttää heidän talouden hallintaan liittyvän informaation tarpeen entistä paremmin. Tietämystä nuorten näkemyksistä, tarpeista ja toiveista voidaan kasvattaa lisäämällä yhteistyötä ja vuorovaikutusta nuorten kanssa. Schultz (1998) ja Kliatchko (2008) näkevät kohderyhmälähtöisyyden keskeisenä asiana viestinnän integroinnin suunnittelussa. Toimijoiden viestinnän integroinnin avulla voidaan viestinnän määrää supistaa sekä pyrkiä tyydyttämään kohderyhmän viestintätarpeet paremmin ilman, että nuorten tarvitsee kokonaiskuvan muodostamiseksi poimia tietoa monista eri lähteistä (Vuokko 2003, 326). Suora kontakti ja palautteen kerääminen auttavat toimijoita syventämään yhteistä käsitystä nuorten kanssa siitä, mitä taloudellinen osaamisen ja sen edistämisen tulisi pitää sisällään. Myös ratkaisut, miten ja mitä kanavia käyttäen talousosaamisesta viestitään, tulee valita kohderyhmälähtöisesti. Toimijoiden on pyrittävä aktiivisemmin vuorovaikutukseen nuorten kanssa, jotta nuorten tavoittaminen tehostuisi ja tätä kautta nuorten talousosaamisen taso kohenisi.

Talousosaamisen edistäminen

Koti, vanhemmat ja koulu ovat tärkeässä asemassa nuoren talousosaamisen kehityksessä. Nuorten talousosaamisessa nähtiin olevan puutteita talouden peruskäsitteiden hallinnassa sekä talousosaamisen perustiedoissa ja -taidoissa. Näiden perustietojen ja -taitojen opetuksen voidaan katsoa olevan ensisijaisesti kodin ja vanhempien sekä peruskoulun opetuksen vastuulla. Vanhempien ja kodin valmiudet nuoren talousosaamisen kehityksen tukemisessa vaihtelevat. Myös vanhempien asenteet vaikuttavat nuoren asenteisiin, motivaatioon ja kiinnostukseen talousosaamista kohtaan. Koska kodin ja vanhempien nähtiin olevan suurimmassa vastuussa nuorten talousosaamisesta, tulisi toimijoiden kiinnittää huomiota vanhemmille suunnatun tiedon ja materiaalin tuottamiseen sekä pohtia muita yhteistyövaihtoehtoja kodin kanssa, ja tarjota näin vanhemmille tukea ja keinoja talousosaamisen opetukseen.

Koulun rooli korostuu niiden nuorten kohdalla, joiden vanhemmilla ei ole riittäviä edellytyksiä neuvoa ja opastaa nuorta talousasioissa. Peruskoulun jälkeen nuorten asenteisiin vaikuttaminen koettiin kuitenkin haas-

tavaksi. Parhaiten koko ikäluokka voidaan tavoittaa koulun kautta, minkä vuoksi koulu on toimijoille yksi keskeinen kanava tavoittaa nuoret. Toimijoiden tulisi pyrkiä aktiivisemmin lähestymään oppilaitoksia ja opettajia yhteistyön vahvistamiseksi. Opettajille tulisi myös tarjota enemmän tietoa yhteistyötahoista ja näin madaltaa opettajien kynnystä ottaa yhteyttä talouden eri toimijoihin. Tiiviimmän yhteistyön lisäksi opettajien koulutuksessa tulisi kiinnittää enemmän huomiota talousasioiden opettamiseen.

Vaikka koti ja koulu toimivat useimmiten talousosaamisen opettajina ja materiaalin välittäjinä, tulee toimijoiden tarjota talousosaamiseen liittyvää materiaalia ja informaatiota myös suoraan nuorille. Oman talouden hallinnan opetus jää esimerkiksi lukiossa vähäiseksi, vaikka juuri silloin toimijoiden nuorille suuntaama viestintä olisi tärkeää, sillä juuri 15–20-vuotiaat ovat ikävaiheessa, jossa elämäntilanne ja vastuu omasta itsestään muuttuvat. Nuoria tulisikin tukea erityisesti oman talouden suunnitteluun ja päivittäistalouden hallintaan liittyvissä perusasioissa. Toimijoiden tulee tarjota nuorille ajantasaista tietoa sekä neuvontaa omien asioiden hoitamiseen.

Yhteistyöstä tehoa viestintään

Taloudellisen toimintaympäristön toimijat ovat kiinnostuneita nuorten talousosaamisesta ja sen edistämisestä. Yhteistyön onnistumisen perustana on toiminnalle yhdessä määritellyt tavoitteet ja tehtävät (Huxham & Vangen 1996). Toimijoiden vastuualueita ja tehtäviä talousosaamisen edistämisen suhteen ei kuitenkaan ole määritelty kansallisella tasolla. Myös toiminnan tavoitteet kaipaavat tarkempaa täsmentämistä. Toiminnan paremmalla koordinoinnilla voitaisiin vähentää päällekkäisen toiminnan määrää. Eagle ja Kitchen (2000) puhuvat kohderyhmien pirstaloitumisesta, Kitchen ja Schultz (1999) uusista teknologian tuomista viestintämahdollisuuksista sekä Hackely ja Kitchen (1999) viestintäkanavien määrän kasvusta, jotka kaikki toimivat integraatioajattelun ajureina. Kohderyhmän pirstaleisuus, viestintäkanavien lisääntyminen sekä kaikenlaisen nuorille suunnatun viestinnän määrän kasvu luovat tarpeen toimijoiden viestinnän integroinnille. Viestintänsä integroimisella toimijat voivat entistä paremmin vastata taloudellisen osaamisen edistämisen haasteisiin sekä tehostaa viestintäänsä.

Toimijoiden sekä taloudellisten että henkilöstöressurssien rajallisuus asettaa haasteensa nuorten talousosaamisen edistämiseksi. Halal (2000) puhuu sidosryhmien yhteistyöstä, jonka myötä ongelmanratkaisussa voidaan hyödyntää eri tahojen asiantuntemusta. Nuorten taloudellisen toimintaympäristön toimijoiden on mahdollista hyödyntää omaa osaamistaan, kun toimintaa suunnitellaan ja koordinoidaan yhdessä. Tämä vähentää talousosaamisen edistämässä ja viestinnässä tarvittavia re-

sursseja. Toimijoiden omat toimintatavat luovat myös haasteita nuorten talousosaamisen edistämiseksi. Kaikki toimijat eivät ole suorassa vuorovaikutuksessa nuorten kanssa, jolloin keskustelu, palautteen saamisen mahdollisuus ja tätä kautta toiminnan kehittämisen mahdollisuudet jäävät näiden toimijoiden kohdalla vähäisiksi. Yhteistyön tiivistämisen ja viestinnän integroinnin kautta voidaan myös näiden toimijoiden panos talousosaamisen edistämässä tuoda lähemmäksi nuoria. Kun viestintää tehdään ja suunnitellaan yhdessä, ei kaikkien toimijoiden suora kontakti nuoriin ole yhtä kriittistä kuin yksin toimittaessa. Haasteita nuorten tavoittamiseen tuovat myös toimijoiden sekä tarjotun tiedon etäisyys nuoriin ja nuorten elämään. Myös alaikäisille tehtävän viestinnän rajoitukset rajoittavat erityisesti finanssialan toimijoiden viestintää. Kun yhteys nuoren elämään puuttuu, on viestinnästä vaikea tehdä nuoria kiinnostavaa. Laadimalla viestinnälle selkeät tavoitteet, keräämällä palautetta sekä seuraamalla viestinnän tuloksia viestinnän onnistuminen ja sen yhteys nuorten elämään voidaan saavuttaa.

Työkalut nuorten taloustaitojen edistämiseksi

Anna-Riitta Lehtinen, Liisa Peura-Kapanen

Johdanto

Taloudellisen hyvinvoinnin yksi keskeinen edellytys on taloudellinen osaaminen. Kuluttajien, erityisesti nuorten kuluttajien, taloudellisesta osaamisesta on oltu huolestuneita Suomen lisäksi monissa maissa viime vuosina. Esimerkiksi Yhdysvalloissa, Isossa-Britanniassa ja Kanadassa on käynnistetty ja viety läpi useita nuorten ja aikuisväestön talousasioiden parantamiseen tähtääviä hankkeita. Talusosaamisen tasosta ei ole tehty Suomessa väestöllisesti kattavaa tutkimusta. Niin ikään Suomessa puuttuu yhteisesti jaettu näkemys siitä, mitä itsenäistymisvaiheessa olevien 15–20-vuotiaiden nuorten tulisi tietää talousasioista ollakseen taloudellisesti kyvykkäitä, eli siis mistä taloudellinen osaaminen muodostuu ja mitä siihen tarvitaan.

Tutkimusten mukaan taloudellinen osaaminen vaikuttaa taloudelliseen käyttäytymiseen (vrt. ANZ 2008; Lusardi, Mitchell & Curto 2010). Kyvykkäät kuluttajat ovat oman taloutensa menestymisen ohella myös markkinoiden etu, sillä he auttavat luomaan markkinoista entistä kilpailukykyisempiä ja tehokkaampia. Tietoiset kuluttajat vaativat tilanteisiinsa sopivia ratkaisuja, joita palvelujen ja tuotteiden tarjoajien on tarjottava menestyäkseen (Braunstein & Welch 2002).

TOKATA -hankkeessa on haluttu nostaa esiin nuorten taloudellisen osaamisen tärkeys koko yhteiskunnassa sekä eri toimijoiden roolit ja vastuut sen edistämässä. Hankkeen yhtenä tavoitteena on ollut löytää uusia keinoja nuorten talusosaamisen kehittämiseen. Hankkeen aikana on vahvistunut tarve käytännön työkaluille, joita sekä nuoret että muut toimijat voivat hyödyntää. Nykyiset tarjolla olevat oppimateriaalit ja verkkoaineistot eivät saavuta nuoria kovinkaan hyvin, eivätkä nuoret koe talusasioita välttämättä kiinnostavina. Toisaalta myös monet toimijat ovat kokeneet ongelmaksi, miten nuoria voisi lähestyä talusasioissa. (Peura-Kapanen & Lehtinen 2011; Jokisen artikkeli tässä teoksessa; Luukkanen 2012).

Kuvaamme tässä artikkelissa kahta hankkeessa suunniteltua työkalua ja niiden rakentamista: nuorille tarkoitettua talusasioiden testiä ja toimijoille suunnattua opasta. Talusosaamiseen liittyvän testin avulla nuori voi kartoittaa omaa osaamistaan ja mahdollisesti verrata sitä muiden samanikäisten osaamiseen. Testin avulla myös toimijat voivat arvioida nuorten tietoja ja taitoja talusasioissa sekä suunnitella tämän pohjalta heille

suunnattua informaatiota tai talouskasvatushankkeita. Oppaan tarkoituksena on myös auttaa toimijoita ymmärtämään nuoruutta elämänvaiheena ja nuoria taloudellisina toimijoina sekä taloudelliseen kyvykkyyteen vaikuttavia tekijöitä ja antaa tietoa toimijoiden välisen työnjaon sekä yhteistyön kehittämiseen.

Artikkeli käsittelee aluksi nuorten taloudellista toimintaympäristöä sekä nuorten kasvamista ja sopeutumista vastuuseen omasta taloudestaan. Tätä seuraavat kuvaukset testin ja oppaan sisällöistä sekä niistä asioista, joita mainittujen työkalujen rakentamisessa tulee ottaa huomioon. Artikkelimme lopussa teemme yhteenvetoa työkalujen liittymisestä toimijoiden väliseen työjakoon, yhteistyöhön ja nuorten talousosaamisen kehittämiseen.

Nuorten toimintaympäristö työkalujen kehittämisen lähtökohtana

Nuoret, jotka usein ovat pienituloisia, toimivat yhä nuorempina markkinoilla ja ottavat taloudellista vastuuta. He tekevät varhain pitkäkestoisia ja riskipitoisia taloudellisia päätöksiä tämän päivän vaativissa ja muuttuvissa taloudellisissa olosuhteissa ja tilanteissa (mm. Lusardi, Mitchell & Curto 2010). Finanssimarkkinoilla ja myös kansantaloudessa tapahtuneet kehityskulut ovat nostaneet esiin taloudellisen osaamisen tärkeyden. Esimerkiksi säästö- ja sijoitustuotteet edellyttävät kykyä ymmärtää tuotteisiin liittyviä riskejä ja kustannuksia. Lisäksi 15–20-vuotiailla ei useinkaan ole taloudellisia tai henkisiä valmiuksia tai kokemuksia kantaa kokonaisvaltaista vastuuta kulutuspäätöksistään. Siitä huolimatta he ovat merkittäviä kulutus päätösten tekijöitä, sillä monessa taloudessa nuorilla on valtaa niin perheen yhteisessä kuin heidän henkilökohtaisessa kulutuksessaan (Raijas & Wilska 2007).

Teini-ikäisille teknologia ja trendikäs kuluttajuus liittyvät kiinteästi toisiinsa (Wilska 2002). He ovat edelläkävijöitä niin muodin kuin teknologian omaksumisessa, minkä ovat huomanneet myös tavaroiden ja palveluiden markkinoijat: nuorille suunnataan ja kampanjoidaan näyttävästi tuotteita. Suomessa lähes jokainen nuori käyttää internetiä esimerkiksi sosiaalisen median seuraamiseen ja siihen osallistumiseen, vapaa-ajan toimintoihin ja pankkiasioihin; nuoret ylläpitävät internetissä sosiaalisia suhteita, hakevat tietoa ja tekevät ostoksia (Kohvakka 2010). Vaikka nuorten teknologiataidot ja digitaalinen lukutaito (*digital literacy*) ovat erinomaiset, heiltä puuttuu usein tarvittavia tietoja ja taitoja toimia henkilökohtaista talouttaan koskevissa kysymyksissä (ks. Borch & Sorebo 2011).

Taloustietoa on runsaasti saatavilla erityisesti sähköisessä toimintaympäristössä, kuten hankkeemme ensimmäisen osan kartoitus osoitti (Peura-Kapanen & Lehtinen 2011). Nuoret etsivät tietoa niissä tilanteissa, joissa

asia on heille ajankohtainen. Tiedon on todettu menevän parhaiten perille, kun se liittyy relevanttiin elämänvaiheeseen tai -tilanteeseen (Sherraden 2009; Varcoe et al. 2010). Nuoret tarvitsevat oikeanlaista tietoa toimiensa tueksi. Tieto ei saa olla harhaanjohtavaa, epätäydellistä, monimutkaista tai liiallista. Koska nuorten kyky vastaanottaa informaatiota voi olla kehittymättömän, sanoman ja viestin on oltava nuorille luontevaa kieltä, jossa hankalia taloustermejä tai monimutkaisia tuotekuvauksia puretaan arkikielelle (Peura-Kapanen & Lehtinen 2011). Tiedon esitystapa ja esitetyt valintamahdollisuudet voivat joskus vaikuttaa epäedullisesti kuluttajaan, koska kuluttaja voi ymmärtää viestin virheellisesti (Atkinson & Messy 2011).

Nuorille rahatalous ja sen hoito merkitsevät itsenäistymistä ja irtaantumista lapsuudenkodista (Peura-Kapanen 2005). Tässä elämänvaiheessa nuorten elintaso usein laskee, koska palkkatulot ovat alhaiset tai niitä ei ole lainkaan. Nuorten rahataloutta kuvaa yhtäältä eläminen nykyhetkessä, elämästä nauttiminen ja riippumattomuus, toisaalta säästäväisyys ja järkevyyt (vrt. Saarinen 2001; Wilska 2002; Autio 2006). Muun muassa Berry (2011) kuvaa 1990-luvulla syntyneiden, niin kutsutun y-sukupolven nuorten elävän vain tätä päivää välittämättä mahdollisista seurauksista pitämällä aikavälillä. Tärkeiden talouteen liittyvien päätösten tekeminen, vähäinen kokemus oman talouden hoidosta ja niukat taloudelliset resurssit yhdistettynä *eletään tätä päivää* -asenteeseen tekevät nuorista haavoittuvan kuluttajaryhmän.

Zaperan (2008) tutkimuksessa havaittiin nuorten ja myös monen vanhemman henkilön tietojen talouden peruskäsitteistä olevan hataria. Nuoret saavat ensimmäiset oppinsa talousasioista kotoaan vanhemmilta. Vanhempien antamalla esimerkillä päivittäisten raha-asioita hoitamisessa on suuri vaikutus nuoriin niin hyvänä kuin huonona mallina (Zapera 2008). Puutteellinen taloudellinen osaaminen on nähty yhdeksi syyksi nuorten maksuhäiriömerkintöihin. Usein oman talouden hoitaminen nousee esiin vasta siinä vaiheessa, kun nuorella on vaikeuksia selvittää veloista tai suurehkoista ja äkillisistä menoista. Tutkimusten mukaan velkaongelmiin joutuneet ovat ymmärtäneet jonkin verran talousasioita, mutta eivät ole pystyneet sitomaan niitä omaan taloudenhoitoonsa. (Peura-Kapanen 2005; Peura-Kapanen, Raijas & Lehtinen 2010.) Nuorten talouden suunnittelun puutteellisuudesta kertoo Nordean (2010) tekemä selvitys, jossa havaittiin pienituloisten nuorten ja lapsiperheiden olevan usein rahattomia juuri ennen palkkapäivää.

Nuorten taloudellisen osaamisen kehittyminen

Läntisissä teollisuusmaissa nuoruus on pidentynyt ja monimutkaistunut kehitysvaiheena ja kokemuksena aiempiin sukupolviin verrattuna. (Wyn & White 1997; Arnett 2000; Oinonen 2001.) Nuorten elinvaihetta on käsitteellistetty monien erilaisten teorioiden avulla. Yksi tuoreimmista on kehitysteoria orastava aikuisuus (*emerging adulthood*), jolla kuvataan noin 18–25-vuotiaiden nuorten elämänvaihetta. Ikä ei ole teoriassa määrittävä tekijä, ennemminkin elinvaihetta leimaa voimakkaasti ikäryhmään kuuluva monipuolisuus, ennustamattomuus ja vakiintumattomuus, missä keskeistä on vaihtelu ja kokeilut.

Nuorille itselleen tärkeintä orastavan aikuisuuden elinvaiheessa on vastuun ottaminen itsestä, itsenäisyys tehdä päätöksiä, irtaantuminen lapsuudenkodista sekä taloudellinen riippumattomuus (Arnett 2000). Nuori hakee paikkaansa kokeilujen kautta, jotka onnistuvat tai epäonnistuvat. Lapsuudessa koettu riippuvuus muista ihmisistä, vanhemmista, isovanhemmista ja muusta lähipiiristä jää taakse, mutta aikuisuuteen kuuluvat normatiiviset vastuut eivät kuitenkaan kosketa heitä täydellisesti. Nuoret eivät näe itseään kasvuikäisinä eivätkä aikuisina. Voisi ajatella, että demografisiin tekijöihin liittyvä epävakaus hämärtää käsitystä siitä, milloin on oikeastaan aikuinen. (Arnett 2000.) Tähän liittyy taloudellisen osaamisen kannalta merkittävä asia. Taloudelliseen osaamiseen sisältyy vastuu omasta toiminnasta: esimerkiksi maksusitoumuksen tai vuokrasopimuksen tekijä on vastuussa sitoumuksistaan. Toisaalta Arnett (2000, 469–480) epäilee, että nuorten voi olla vaikeaa nähdä itseään aikuisina, koska heiltä puuttuvat aikuisuuteen liitetyt merkit.

Kuluttajakasvatusta verkossa antavan DOLCETAn (2012) mukaan lapsille ja nuorille ei riitä pelkkä tiedon jakaminen. Tarvitaan kasvatusta, aktiivista osallistumista prosessiin, jossa pohditaan yhteisön ja yksilön joskus ristiriitaisiakin paineita ja intressejä. Kuluttajakasvatuksessa tulisi käsitellä asenteita, tietoa ja kompetensseja, jotta autettaisiin nuoria ymmärtämään miksi ja miten toimia luottavaisena tai miten toimia ja muokata käyttäytymistä taloudellisena toimijana. Nuorten on etsittävä ja löydettävä luotettavaa ja tarkoituksenmukaista tietoa, jota on osattava analysoida ja arvioida oman päätöksenteon ja oman toiminnan tueksi. On osattava verrata erilaisia hintoja, tarjouksia ja tehdä omaan tilanteeseen soveltuvia vastuullisia päätöksiä sekä arvioida päätösten seurauksia. (DOLCETA 2012.)

Taloudellisen osaamisen parantaminen mahdollistaa henkilön kiinnittymisen yhteiskuntaan. Sen (1993) ja Nussbaum (2011) ovat määritelleet ihmisten kyvykkyyksien muodostumisen sisäisten kyvykkyyksien ja ulkoisten olosuhteiden tuloksena. Edellinen tarkoittaa, että toimintaympäristöä on muovattava niin, että ihmisillä on mahdollisuus kehittää omia kyvykkyyksiään. Taloudellisen osaamisen vahvistaminen tapahtuu talouden opetuksen ja taloudellisen osallistumisen tuloksena, jolloin omia ky-

vykkyksiä voidaan kehittää. Sitä edesauttavat toimintaympäristössä tieto, pääsy erilaisiin järjestelmiin, tilat tai palvelut, odotukset, kannustimet ja rajoitukset (Sherraden, Schreiner & Beverly 2003; Johnson & Sherraden 2007). Myös FSA (2008) korostaa, että opetuksen pitää vaikuttaa käyttäytymiseen, ei yksinomaan tiedon lisäämiseen.

Tukea taloudellisen osaamisen vahvistamiselle saadaan käyttäytymisen taloustieteestä (*behavioral economics*). Sen mukaisesti ihminen rationaalisenä päätöksentekijänä ja toimijana on sivussa ja psykologisten tekijöiden ja markkinoiden vaikutus ihmisten toimintaan nähdään tärkeämpänä. Varsinkin nuorten kuluttajien taloudelliseen osaamiseen kasvamisessa tätä on helppo soveltaa. Nuoret eivät toimi rationaalisesti ja täydellisen tietoisina markkinoilla ilman psykologiasta saatavaa selitystä käyttäytymiselle (vrt. Schinckus 2011). Keskeistä on myös toimintaympäristön vaikutus päätöksentekoon, samoin tarkasteluihin on otettava mukaan yksilöiden inhimilliset toiveet ja motivaatio. (De Bondt et al. 2008; Schinckus 2011.)

Mentaalikirjanpito (*mental accounting*) on käytännön esimerkki käyttäytymisen taloustieteestä. Sillä ymmärretään sarjaa kognitiivisia toimenpiteitä, joita yksilö tai kotitalous käyttää järjestäessään, arvioidessaan tai seurattaessaan taloudellisia toimintojaan. Mentaalikirjanpito kuvaa päätöksentekoa ja luokitteluja yksilön tai kotitalouden toiminnassa (Thaler 1999). Esimerkiksi rahaa voidaan luokitella kolmella tavalla. Tällaisia tapoja ovat kulutusmenot erilaisina budjetteina (ruoka, asuminen, vapaa-aika), varallisuus erilaisina tileinä (käyttötili, eläketili, säästötili) tai tulot luokiteltuina (säännölliset, odottamattomat). Taloudellisen osaamisen arvioinnissa on taloudellisen tietämyksen ja päätöksenteon lisäksi huomioitava osallistuminen talouden instituutioihin (Johnson & Sherraden 2007). Omien talousasioiden hoitaminen on itsenäistä ja omaan talouteen kiinnittyvää, mutta samalla on oltava yhteydessä pankkeihin, vakuutusyhtiöihin, viranomaisiin tai yrityksiin.

TOKATA -hankkeessa suunniteltujen työkalujen kehittämisessä on tärkeää huomioida nuorten toimintaympäristön monimuotoisuus. Koska kysymys on käytännön työkaluista, testin ja oppaan rakentamisessa keskeisenä ajatuksena on kytkeä nuorten arki taloudelliseen tietämykseen, taitoihin ja käyttäytymiseen.

Testin ja oppaan rakentaminen

Testin ja oppaan sisällöt pohjautuvat hankkeen aikana kerättyihin aineistoihin ja toteutettuihin tutkimuksiin: talusosaamista koskevan oppi- ja informaatiomateriaalin kartoitukseen keväällä 2011 (Peura-Kapanen & Lehtinen 2011), nuorten kanssa syksyllä 2011 pidettyihin työpajoihin (Luukkainen 2012), toimijoiden haastatteluihin keväällä 2012 (Jokisen artikkeli tässä teoksessa) sekä Kuluttajatutkimuskeskuksessa keväällä 2012 toteutettuihin

nuorten ja toimijoiden yhteisiin työpajoihin, joissa kehiteltiin suuntaviivoja uudentyypisille tavoille ja palveluille viestiä talousasioista.

Nuorten talousosaamista mittaava testi

Taloudellisen kyvykkyyden tai taloudellisen luku- ja kirjoitustaidon määritelmät korostavat tietojen ohella taitoja. Taloudellinen osaaminen on mitä suurimmassa määrin sidoksissa taitoihin (Collins 2012). Taloudenhallinta on tietojen ja taitojen soveltamisesta käytäntöön. Se on arkista päässä-laskua, suunnittelua ja kulutuksen jäsentämistä omien resurssien mukaan. 15–20-vuotiaiden ja sitä vanhempien nuorten elämä sisältää paljon muutoksia. Asumiseen, ammattiin tai perheen perustamiseen liittyy isoja taloudellisia päätöksiä; pieniä taloudellisia päätöksiä ovat oma päivittäinen kulutus, kuten ruoan, liikkumisen tai vapaa-ajan menot.

Taloudellista osaamista mittaavia testejä ja niihin liittyviä tutkimuksia on tehty muun muassa Uudessa-Seelannissa, Yhdysvalloissa, Australiassa, Kanadassa ja Isossa-Britanniassa. Yhdysvalloissa testien ja tutkimusten taustalla on taloudellisen luku- ja kirjoitustaidon määritelmä yhdistettynä käyttäytymiseen. Atkinsonin ja kollegoiden (2006) määritelmää taloudellisesta kyvykkyydestä on käytetty muissa maissa testin pohjana. Testit liittyvät sivustoihin, joilla on tietopaketteja jokapäiväisestä budjetoinnista, säästämisestä, oman kulutuksen seuraamisesta, pitkän ja lyhyen tähtäimen suunnittelusta, opiskelun rahoittamisesta, perheen perustamisesta tai asunnon hankkimisesta. Esimerkkeinä mainitsemme sivustot Uudesta-Seelannista (Sorted), Kanadasta (MoneySense), Isosta-Britanniasta (Money Advice Service) ja Yhdysvalloista (JumpStart). Kaikille mainituille sivustoille on yhteistä se, että niillä on ylläpitäjä, ne ovat ajankohtaisia ja osa myös vuorovai-kutteisia. Ylläpitäjät ovat useimmissa tapauksissa järjestöjä, jotka eivät saa rahoitusta suoraan ministeriöiltä. Esimerkiksi yhdysvaltalainen JumpStart on erilaisten talousosaamista edistävien järjestöjen yhteenliittymä. Sivustoilla on laskureita erilaisiin tarkoituksiin sekä käytännön suosituksia ja toimintaohjeita esimerkiksi pankkiasiointiin, asunnon vuokraamiseen, kirjanpitoon ja budjetointiin. Sivustoilla pyritään konkreettisesti saamaan kävijät tarttumaan oman talouden haasteisiin ja vaikuttamaan käyttäytymiseen. Ison-Britannian Money Advice Servicen *Money health check* ja Yhdysvaltojen JumpStartin *Reality check* antavat hyvinkin käytännöllisiä toimintaohjeita. *Reality check* muun muassa antaa suosituksia sen pohjalta millaisia kulustietoja on antanut laskuriin. Se laskee elämiseen tarvittavan rahamäärän, muuntaa sen tuntipalkaksi ja edelleen ammateiksi.

Atkinsonin ja Messyn (2011) mukaan nuorten talousosaamista tulisi mitata tieto-osaamisen, käyttäytymisen ja asenteiden avulla. Testimme taustalla on nuorten talouden jokapäiväisten tilanteiden hallinta ja käyttäytyminen taloudellisissa päätöksissä. Olemme soveltaneet testiin Atkinsonin

ja kumppaneiden (2006) määritelmää taloudellisesta osaamisesta, jolla voidaan mitata päivittäisten raha-asioiden hoitoa, laskujen maksua, suunnittelua, finanssivaihtoehtojen valintaa ja talousasioiden seuraamista. Testin tarkoitus on herättää nuori pohtimaan omaa taloudellista käyttäytymistä ja valintoja sekä antaa palautetta viitetietojen avulla. Viitetiedot on kerätty aiemmista tutkimuksista ja Tilastokeskuksen keräämistä kulutustiedoista. Testin rakentamisen lähtökohtana ovat TOKATA -hankkeessa tehdyt kartoitukset ja tutkimukset sekä nuorten kanssa pidetty työpaja. Lisäksi on haettu ideoita ja ajatuksia kansainvälisistä tutkimuksista sekä nuorille suunnatuista testeistä ja kyselyistä.

Kehitetyssä testissä on kysymyksiä nuorten tiedoista pankkiasioinnista ja omista vakuutuksista sekä asenteista kuluttamiseen, rahan käyttöön, opiskelujen rahoittamiseen ja omaan käyttäytymiseen taloudellisia päätöksiä tehtäessä. Monissa kansainvälisissä testeissä on asunnon hankintaan ja asumistyyppin valintaan liittyviä kysymyksiä. Tässä testissä asumiseen liittyviä kysymyksiä ei ole laajasti, koska kysely on tarkoitettu 15–20-vuotiaille, jotka pääsääntöisesti asuvat vielä vanhempiensa kanssa tai vuokralla. Nuorten ikä vaikuttaa myös testin muihin aihealueisiin. Täysi-ikäisyys vaikuttaa nuorten taloudelliseen käyttäytymiseen, sillä täysi-ikäisen on mahdollista tehdä itsenäisesti taloudellisia sopimuksia ja päätöksiä. Työkalua testataan 15–20-vuotiaille opiskelijoilla, ja luonnos testistä valmistuu hankkeen päättymisen yhteydessä. Työ testin parissa jatkuu Aalto-yliopiston dynaamisen visualisoinnin opiskelijoiden työstäessä sitä kevään 2013 aikana.

Toimijoille suunnattu opas

Toimijoille suunnatun oppaan lähtökohtana on tarjota nuorten talousosaamisesta kiinnostuneille ja sen parissa työskenteleville toimijoille tietoa ja suosituksia nuorten talousosaamisen edistämiseksi. Oppaan keskeinen viesti on, että talousosaamisen kehittämisessä on otettava huomioon tämän päivän nuorten arki. Toimijoiden tulee keskittyä nuorten tietotarpeisiin vastaamiseen ja huomioida toiminnassaan tiedon tarpeellisuus, ajankohtaisuus ja ajoitus sekä kiinnostuksen kohteet nimenomaan nuorten elämän näkökulmasta. Opas ja testi toimivat osaltaan suunnannäyttäjinä myös toimijoiden välisen työnjaon ja yhteistyön kehittämisessä.

Elämäntilanteesta riippuen nuoret tarvitsevat yhtäältä yksityiskohtaista tietoa päätöstensä tueksi, toisaalta nuoren tulee ymmärtää oman talouden kokonaisuus ja tähän kokonaisuuteen kussakin tilanteessa vaikuttavat tekijät. Ongelmana myös toimijoiden näkökulmasta on, että nuoret eivät juuri tunnista viranomaisia tai järjestöjä taloustiedon välittäjiksi (Luukkanen 2012). Nuorten näkemys talousinformaation tarjoajista on kapea eivätkä nuoret välttämättä tiedä, millaista tietoa he tarvitsevat. On toden-

näköistä, että nuoret eivät osaa hakea relevanttia tietoa tai he turvautuvat löytämäänsä tietoon välittämättä tiedon tarjoajasta. Ilmeisesti nuorelle ei ole aina edes merkitystä sillä, mikä taho tiedon taustalla on tai he eivät yksinkertaisesti kiinnitä huomiota siihen (vrt. Luukkanen 2012).

Nuorten kiinnostuksen lisääminen talousasioihin edellyttää, että informaatio ja palvelut löytyvät helposti. Nuorten suosimat kanavat ovat luonteva väylä tarjota taloustietoa. Erityisesti internetissä nuorilta edellytetään valmiuksia arvioida tiedon luotettavuutta. Kiilin (2012) nuorten medialukutaitoa koskevassa tutkimuksessa tuli kuitenkin esille, että osa nuorista ei kykene etsimään ja arvioimaan internetissä olevaa tietoa kriittisesti eikä erottamaan asiantuntevaa tietoa ja ei-asiantuntevaa tietoa toisistaan. Toimijoiden haasteena on, että nuorilla on käytettävissä luotettavaa tietoa taloutta koskevien päätösten tueksi. Tähän myös TOKATA hankkeen työkaluilla pyritään.

Informaation ja palveluiden tarjonnassa tulee hyödyntää nuorten elämäntyyliin soveltuvia lähestymistapoja. Työpajoissa nuoret toivoivat älypuhelimien saatavia talouden seurannan tuotteita ja palveluita, jotka auttavat ohjaamaan kulutusta. Internetin tai kännykän välityksellä käytettävät henkilökohtaiset palvelut (kuten skype videopalvelut, erilaiset chatit tai kysymys- ja vastauspalvelut) madaltavat kynnyksiä lähestyä toimijoita nuoria askarruttavissa kysymyksissä. Sosiaalinen media on noussut nuorten keskeiseksi foorumiksi ja myös taloustiedon välittämisen kanavaksi.

Sähköisten kanavien suosiosta huolimatta nuoret arvostavat myös henkilökohtaista talousneuvontaa. Kasvokkain tapahtuvalla neuvonnalla on todettu olevan parhaimmat mahdollisuudet saada haluttuja muutoksia käyttäytymiseen (CFEB 2010). Oppaassa käsitellään erilaisia keinoja nuorten kiinnostuksen lisäämiseksi talousasioihin. Esimerkiksi vertaisryhmän käytöstä talouskasvatuksessa – niin kutsutut peer-to-peer -mallit – on saatu hyviä kokemuksia. Useissa maissa, jossain määrin myös Suomessa, on toteutettu talouskasvatushankkeita, joissa on koulutettu nuoria välittämään tietoa talousasioista muille nuorille.

Toimijoiden välinen työnjako ja yhteistyö

TOKATA hankkeen työkalut, testi ja opas, on tarkoitettu viranomaisille sekä niin julkisella, yksityisellä kuin kolmannella sektorilla työskenteleville toimijoille, joiden tehtävät koskettavat nuorten elämää ja taloutta. Toimijat voivat testin avulla arvioida nuorten taloustaitoja sekä suunnitella testin pohjalta omaa talousmateriaalia nuorille. Oppaan tarkoituksena on lisäksi selkiyttää eri toimijoiden rooleja sekä edesauttaa tiivistämään toimijoiden välistä yhteistyötä.

Nuoret pitävät viranomaisia ja julkisia toimijoita luotettavina ja puolueettomina taloustiedon tarjoajina, mutta odottavat viranomaisilta enem-

män näkyvyyttä ja avoimuutta ulospäin sekä ymmärrettävää viestintää (Luukkanen 2012). Nuoret tarvitsevat selkeää talousinformaatiota esimerkiksi erilaisia etuuksia koskevan informaation yhteyteen. Oppaassa nostetaan esiin talousosaamisen laajuus ja taloudenhallinnan yhteys nuoren elämään. Esimerkiksi nuorten talousongelmien selvittämiseksi tarvitaan useiden viranomaisten toimenpiteitä. Tällöin myös nuorten taloutta koskevaa materiaalia ja neuvontaa olisi hyvä olla esimerkiksi internetissä saatavilla useilla eri viranomaisilla. Myös viranomaiset itse tarvitsevat tätä tietoa.

Nuorten tietotarpeiden täyttämiseksi tarvittaisiin yhteinen portaali, johon useiden viranomaisten ja järjestöjen tuottama informaatio ja erilaiset työkalut, myös edellä kuvattu testi, olisi koottu. Nuoret itse pitävät Kelaa hyvänä osoitteena talousportaalille. Taloustietoa kokoavina tahoina voisivat toimia myös Suomen Pankki, työ- ja elinkeinoministeriön alaisuudessa toimiva taloudenhallinnan neuvottelukunta tai Kuluttajavirasto. Useissa maissa on vastaavia nuorille suunnattuja sivustoja. Joissakin maissa on myös nuoren toimintaympäristöä laajemmin käsitteleviä sivustoja, joihin on koottu tietoa eri aiheista, mukana talousasioita käsitteleviä teemoja (ks. esim. www.ung.no; www.youngscot.org/info).

Opetusalan haasteena on nuorten kiinnostuksen herättäminen talousasioihin, tietojen ajantasaisuus sekä opettajien koulutus. Kouluopetuksen tulee olla kiinteässä yhteydessä nuorten arkeen ja elämään (mm. Lauren 2011; Luukkanen 2012). Nuorten mielenkiinnon kohteita ja käyttäytymisen keskeisiä elementtejä tulisi käyttää myös koulujen talouskasvatuksessa hyväksi. Vaikka koulu on merkittävä toimija nuorten talouskasvatuksessa, se ei voi ottaa yksin vastuuta nuorten taloustaidoista.

Talousasioita tulisi sisällyttää opetukseen myös peruskoulun jälkeen. Ammattikoulussa ja lukiossa henkilökohtaista taloutta sisältyy opetukseen nykyisellään vähän. Yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa ei ole tiittävästi lainkaan oman talouden hallintaan liittyviä kursseja. Kuitenkin noin 20-vuotiaana taloudelliset aktiviteetit laajentuvat koko ajan muun muassa luoton käyttöön, vakuutusten hankintaan ja muihin hankintoihin. Informaatio ja talousasioita koskeva neuvonta ovat juuri tuolloin ajankohtaisia.

Kolmas sektori on ollut mukana erilaisissa talouskasvatushankkeissa ja kehittänyt toimintaohjelmia sekä neuvontapalveluita ja -materiaalia henkilökohtaisen talouden hoitoon. Järjestöjen ja yhdistysten on mahdollista erilaisin kokeilu- ja palvelu- ja kehittämistoimintansa markkinataloudesta tai viranomaisista riippumatta (vrt. Collins 2012). Ruohonjuuritason toimijoina niillä on tuntuma nuorten arkeen eikä informaation epäsymmetriaa synny. Nuorten neuvontapalvelujen kehittämistä nuorten ehdoilla ovat esimerkkinä verkossa toimivat palvelut (ks. esim. Viiloma 2010).

Nuorten luottamus kolmannen sektorin toimijoihin (järjestöihin, yhdistyksiin) on yleisesti hyvä. Nuorten omia järjestöjä lukuun ottamatta talous-

osaamista edistävien järjestöjen ja yhdistysten tunnettuus on kuitenkin heikkoa (Luukkanen 2012). Talouskasvatusta tulisi laajentaa myös sellaisten järjestöjen ja yhdistysten toimintaan, jotka eivät nykyisellään ole mukana talouskasvatushankkeissa. Eri sektoreilla toimivissa järjestöissä nuorten talouden hallintaa tukevat toimenpiteet ovat yksi keino edistää nuorten talousosaamista. Tuloksia voidaan odottaa esimerkiksi nuorten kouluttamisesta talusasioiden oppaiksi muille nuorille.

Finanssirytysten ja koko finanssialan merkitys talousosaamisen edistämisenä on tärkeää tuotteiden monimutkaistuesssa. Vastuullisesti toimivan finanssirytyksen odotetaan panostavan selkeään ja ymmärrettävään tuoteinformaatioon, osoittavan vastuullista luotonantoa, pyrkivän edistämään kuluttajien säästämistä sekä kertovan nuorten elämään liittyvistä riskeistä ja miten niiltä voidaan suojautua (OECD 2005b). Taloudellisen kyvykkyyden on havaittu kasvavan samalla kun kuluttajille taataan pääsy finanssituotteisiin (mm. Sherraden 2010).

Nuorten kokemattomuus finanssimarkkinoilla edellyttää finanssirytyksiltä tuoteinformaation kehittämistä, esimerkiksi sopimusehtojen selkiyttämistä. On myös tärkeää, että finanssirytykset eivät kerro ainoastaan tuotteisiin liittyvistä hyödyistä ja bonuksista, vaan korostavat lisäksi nuorille aiheutuvia velvollisuuksia, tuotteiden kustannuksia tai sijoitustuotteisiin liittyviä riskejä. Nuorten elämäntilanteet hankintoihin sekä finanssirytysten tarjoamat tuotteet tarjoavat useita yhtymäkohtia ja tilaisuuksia liittämään tuoteinformaation yhteyteen myös laajemmin tietoa talusasioista. Esimerkiksi auton hankinta, opintolainan tai luottokortin hakeminen sekä asunnon hankinta siihen liittyvine toimintoihin edustavat nuorille tilanteita, joissa tarvitaan tuntemusta finanssituotteista ja samalla taitoa sopeuttaa oma talous uuteen tilanteeseen.

Nuoret hakevat tietoa finanssirytysten internetsivuilta, joten pankeille ja vakuutusyhtiöille olisi eduksi panostaa nuorten taloustietämyksen vahvistamiseen. Yritysten kannattaa hyödyntää palveluissaan uuden teknologian suomia mahdollisuuksia. Hankkeemme tutkimukset osoittavat, että uuden tyyppiset taloudenhallinnan palvelut voivat innostaa nuoria seuraamaan talouttaan, mikäli nuoret kokevat ne mielekkäinä ja arkea helpottavina. Toisaalta, nuorten luottamuksen rakentaminen pankkiin edellyttää henkilökohtaista kontaktia konttorissa tai puhelimesta (esim. Paunonen, Lehtinen & Aro 2012). Myös tässä voidaan hyödyntää uutta teknologiaa.

Nuorten talousosaamisen kehittäminen edellyttää yhteistyön tiivistämistä ja yhteistä käsitteistöä, jotka auttavat toimijoita nuorten talousosaamisen määrittelyssä ja osapuolten keskinäisessä ymmärtämisessä. Yhteistyön myötä nuorten on mahdollista saada entistä kokonaisvaltaisempi näkemys omasta taloudesta ja sen hallinnasta.

Yhteenveto

Nuorten elinvaiheen ja toimintaympäristön huomioiminen taloudellisissa päätöksissä ja toiminnoissa osoittaa selkeästi sen, etteivät nuoret toimi aina rationaalisesti. Kokeilut ja jopa riskin ottaminen kuuluvat nuoruuteen. Nuorten taloutta leimaa pienituloisuus ja toisaalta vasta kasvaminen taloudelliseksi toimijaksi. Käyttäytymisen taloustiedettä hyväksikäyttäen pystymme kuvaamaan ja sijoittamaan nuoret mielekkäästi taloudellisiksi toimijoiksi. Samalla pystymme sitomaan yhteen taloudellisen osaamisen eri osa-alueet ja kyvykkyyksien kehittämisen nykyisissä toimintaympäristöissä. Tämä on tärkeä viesti toimijoille, joiden muovaamassa ympäristössä kuluttajat, myös nuoret, toimivat.

Taulukossa 1 kuvataan TOKATA -hankkeen työkalujen eli testin ja oppaan liittyminen toimijoiden rooleihin, tehtäviin ja toimintamuotoihin sekä niitä haasteita, joihin toimijoiden tulisi tarttua nuorten talousosaamisen edistämiseksi. Testi ja opas nostavat esiin myös yhteistyön tarpeellisuuden nuorten talousosaamisen tukemisessa.

Jotta nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseksi saavutetaan tuloksia, toimijoiden on ymmärrettävä nuorten kyvykkyyksien ja aikuisuuden kehittymisen piirteet muuttuvassa taloudellisessa ympäristössä. Nuorille tuotetun informaation, neuvonnan ja opetuksen on lähdettävä nuorten näkökulmasta, toisin sanoen nuorten elämäntilanteista, elämäntyyleistä ja tavoista toimia arjessa. Olemme halunneet korostaa työkaluissa myös sitä, että toimijoiden on otettava huomioon nuorten kyvyt vastaanottaa ja tulkita informaatiota. Samoin yritysten on tuotekehityksessään huomioitava nuorten tarpeet: tuotteiden ja palveluiden räätälöinti nuorille on yhtä tärkeää kuin viestinnän suuntaaminen kyseessä olevalle kohderyhmälle.

Nuorten talousosaamisen kartoitus on Atkinsonin ja Messyn (2011) mukaan ensimmäisiä askeleita kehitettäessä kansallista strategiaa talousosaamisen opetukselle. OECD:ssa on kehitetty kysely, jolla on mitattu talousosaamisen tasoa 14 eri maassa. Suomi ei ole ollut mukana kyselyssä. Talousosaamisen kartoitus antaa päättäjille tietoa siitä, kenelle, missä ja millaisissa asioissa opetusta ja tukea talousosaamisen tueksi on annettava. Suomessa ollaan moniin muihin maihin verrattuna alkutaipaleella nuorten talousosaamisen kehittämisessä. TOKATA -hanke ja hankkeessa kehitetyt työkalut ovat kuitenkin nostaneet aiheen tärkeyden esiin myös Suomessa. Testi ja opas ovat Suomessa ensimmäisiä versioita kokonaisuuden hahmottamiseen talousosaamisen kehittämisessä. Muilla mailla on tarjota sivustoja, joille kyseiset asiat on koottu. Kansallisen strategian edellytys on toimijoiden välisen yhteistyön tiivistäminen ja siten talousosaamisen edistäminen Suomessa.

Taulukko 1 Talousosaamisen kehittämiseen liittyvät työkalut ja haasteet toimijoille

	Testi	Opas	Haasteet toimijoille
Viranomaiset, julkiset toimijat	<ul style="list-style-type: none"> vastuu omasta taloudesta talouden peruskäsitteet ja termit kyky toimia työmarkkinoilla yhteiskunnan tarjoamat etuudet toiminta ongelmatilanteissa velkaantumisen ehkäisy 	<ul style="list-style-type: none"> osaamisen testaaminen sääntely ja valvonta kampanjat, materiaali internetportaali tukipuhelimet, taloudellinen neuvonta 	<ul style="list-style-type: none"> tunnettuuden lisääminen lähestyttävyyys tiedon jalostaminen nuoria houkuttelevaksi toimijakentän tehtävien ja roolien selkeyttäminen, yhteistyön koordinointi → kansallinen strategia eri viranomaisten välinen yhteistyö
Opetusala	<ul style="list-style-type: none"> tavoitteena kriittinen, taitava ja vastuullinen kuluttaja perustiedot ja -taidot raha-asioiden hoitamiseen terminologia ja käsitteet kokonaisnäkemys omasta taloudesta 	<ul style="list-style-type: none"> perinteinen opetus yhteistyö muiden toimijoiden kanssa osaamisen arviointi 	<ul style="list-style-type: none"> nuoren arjen ja toimintaympäristön tunteminen ja soveltaminen opettajien kiinnostuksen lisääminen ja koulutus aidot oppimisympäristöt
Finanssiala, elinkeinoelämän toimijat	<ul style="list-style-type: none"> selkeä ja ymmärrettävä tuoteinformaatio vastuullinen luotonanto, säästämisen edistäminen, riskeiltä suojautuminen uudet talouden hallinnan tuotteet ja palvelut 	<ul style="list-style-type: none"> osaamisen testaaminen uudet kanavat ja mediat, interaktiiviset palvelut internet ja henkilökohtainen neuvonta taloudellinen tuki talouskasvatusohjelmille yhteistyö koulujen kanssa 	<ul style="list-style-type: none"> luottamuksen vahvistaminen kasvatuksellisten elementtien lisääminen finanssituoteisiin nuoria aktivoivien toimintatapojen kehittäminen, nuorten käyttäytymisen muuttaminen
Järjestöt, yhdistykset, säätiöt	<ul style="list-style-type: none"> elämän ja talouden hallinta ja tukeminen tietoa ja neuvontaa erityistilanteissa, elämän käännekohdissa ja vaikeuksissa uusien ilmiöiden jalkauttaminen nuorten keskuuteen 	<ul style="list-style-type: none"> osaamisen arviointi materiaali neuvonta ym. tuki nuorten kouluttaminen uusien medioiden hyödyntäminen yhteistyö muiden toimijoiden kanssa, ruohonjuuritason verkostot 	<ul style="list-style-type: none"> tunnettuuden lisääminen myönteisen mielikuvan jalostaminen toiminnaksi nuorten toimintaympäristön haltuunotto toiminnan lähtökohdana nuoria aktivoivien toimintatapojen kehittäminen, nuorten käyttäytymisen muuttaminen uusien järjestöjen saaminen hankkeisiin

Rahoittajien kokemukset hankkeesta

Elina Antila, Kati Iharanta, Iina Lario, Anu Pylkkänen

Tekefin, Kuluttajatutkimuskeskuksen ja Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun lisäksi tutkimusta rahoittivat Finanssialan keskusliitto ry, Pörsisäätiö, Suomen Pankki, Keskinäinen vakuutusyhtiö Tapiola ja Keskinäinen vakuutusyhtiö Turva. Tässä luvussa hankkeen rahoittajat kuvaavat kokemuksiaan hankkeessa mukanaolosta.

Hankkeessa mukanaolo koettiin mielekkääksi, hyödylliseksi ja mielenkiintoiseksi. Johtoryhmätyöskentelyssä antoisaa ja avartavaa oli nuorten talousosaamisen käsitteleminen monesta eri näkökulmasta. Hankkeen seminaarit ovat olleet hyviä ja erityisen mielenkiintoista on ollut kuulla tuoreita tutkimustuloksia nuorten talousosaamisesta muualta Euroopasta.

Hankkeessa saatiin tietoa, josta oltiin etukäteen kiinnostuneita. Hankkeen tuotoksista hyvä ja tarpeellinen oli kartoitus eri toimijoista ja näiden rooleista taloudellisen tiedon jakamisessa nuorille. Arvokasta oli myös tieto tavoista, joilla nuoret tavoitetaan. Erityisesti viestinnän kohdentaminen nuorille on nähty haasteelliseksi, ja hanke on tuonut siihen uusia näkemyksiä ja ideoita. Näkökulmaa pitäisikin suunnata siihen, miten asioista viestitään nuorille ominaisin tavoin. TOKATA on antanut myös työkaluja siihen, miten aineistot saadaan nuoria puhuttelevaan muotoon, jotta ymmärrys talousasioiden merkityksestä omassa elämässä lisääntyisi. Esimerkiksi jos puhuttaisiin konkreettisesti rahasta ja sen käyttötavoista nuorten arjessa eikä käytettäisi termejä *talous, finanssi ja osaaminen* – olisivatko nuoret sitten innokkaampia keskustelemaan aiheesta?

Erityisesti talouteen liittyvät asiat nuoret kokevat helposti itselleen etäiseksi jopa niin, että heidän mielestään taloudesta puhuttaessa tarkoitetaan valtion tai koko maan taloutta. Siksi asiasta kysyttäessä yleisin kommentti on: ”Talousasiat ei mua kiinnosta”. Nuoret ovat kuitenkin kuluttajina ja rahankäyttäjinä aiempia sukupolvia aktiivisempia. Asiaa pohditaan usein siitä näkökulmasta, että nuoret eivät vaikuttaisi ymmärtävän talousasioiden merkitystä itselleen. On tärkeää saada nuoret kiinnostumaan siitä, miten talousasiat ja niihin liittyvät päätökset konkreettisesti näkyvät heidän jokapäiväisessä elämässään nyt ja tulevaisuudessa.

Lopuksi vielä toimijoittain joitakin erityishuomiota hankkeessa mukanaolosta.

Finanssialan Keskusliitto

Finanssialan Keskusliitto on useissa eri hankkeissa mukana edistämässä talousosaamista Suomessa. Se osallistuu aktiivisesti julkiseen keskusteluun talousosaamisen edistämiseksi sekä tukee asiantuntijatyötä aktiivisella edunvalvonnalla ja yhteistyöllä muiden toimijoiden ja poliittisten tahojen kanssa.

Finanssiala haluaa parantaa kansalaisten mahdollisuuksia hallita omaa talouttaan. Ala pyrkii aktiivisesti lisäämään kuluttajien tietoisuutta muun muassa ylivelkaantumisen riskeistä. Sen tavoitteena on tukea ja lisätä taloudenhallintaa koskevaa tietämystä yhdessä muiden toimijoiden kanssa.

TOKATA -tutkimushanke tuo esiin tärkeää tietoa finanssiosaamista edistävästä toimijoista, nuorten näkemyksistä sekä keinoista mitata talousosaamista. Hankkeen workshopit, seminaarit, haastattelut ja työpajat ovat sitoneet eri toimijoita yhteen ja syventäneet tutkimustietoa entisestään ja antaneet sisältöä myös käytännön toimenpiteisiin.

TOKATA -tutkimushankkeessa nousee myös esiin kansallisen strategian tarve talousosaamisen edistämiseksi. Suomessa tehdään jo tällä hetkellä tiivistä yhteistyötä talousasioiden edistämiseksi, mutta meiltä puuttuu vielä kokonaissuunnitelma talousosaamisen edistämiseksi kansallisella tasolla ja pitkällä tähtäimellä. Se tarvitaan, jotta työ tiivistyisi entisestään, päällekkäisyyksiltä välttyttäisiin ja tiukat resurssit voitaisiin kohdentaa olennaisimpaan: nuoren tukemiseen oman taloutensa hallinnassa.

Suomen Pankki

Keskuspankit ympäri maailman ovat alkaneet viime vuosina kannustaa nuoria ottamaan selvää talousasioista. Tähän on epäilemättä ollut iso vaikutus jo yli viisi vuotta jatkuneella finanssikriisillä. Vaikka kriisiä vielä edelleen ratkotaan, on samanaikaisesti osattava toimia aktiivisesti myös tulevien kriisien ennalta ehkäisemiseksi. Tämän vuoksi myös Suomen Pankki päätti lähteä mukaan TOKATA -hankkeeseen. Suomen Pankki piti tärkeänä hankkeen tavoitetta kehittää nuorille välineitä taloudellisen ympäristön ymmärtämiseen ja nuorten kannustamiseen tekemään harkittuja taloudellisia valintoja omassa elämässään.

Suomen Pankki on jo ennen TOKATA -hanketta ollut aktiivinen nuorten talousosaamisen edistämässä. Suomen Pankki on muun muassa järjestänyt yhdessä yhteistyökumppaniensa kanssa talouteen liittyviä kilpailuja sekä tarjonnut taloustiedon opettajille täydennyskoulutusta. Lisäksi Suomen Pankilla on internetissä nuorille suunnattu www.euro.fi -opintopaketti, jonka avulla voi tutustua niin keskuspankin toimintaan kuin oman talouden hallintaan raikkaalla tavalla.

TOKATA -hankkeen kiistattomana etuna oli nuorten mukaanotto: nuo-

ret saivat keskusteluissa ja työpajoissa kertoa omia näkemyksiään siitä, miten talousasioita voidaan parhaiten oppia. Tämä tieto on Suomen Pankille erittäin arvokasta suunniteltaessa, miten tälle ryhmälle kerrotaan, että talous on itse asiassa aika mielenkiintoista ja vaikuttaa meihin jokaiseen.

Suomen Pankin tehtävänä on taloudellisen vakauden rakentaminen Suomessa. Vakaa makrotalous edellyttää aina myös hyviä päätöksiä yksilötasolla. Sen vuoksi on tärkeää, että nuorista kasvaa kuluttajia, jotka tuntevat omaan talouteensa liittyvät mahdollisuudet ja riskit. Näiden tietojen avulla nuorilla on välineet tehdä harkittuja talouteen liittyviä päätöksiä, ja siten he ovat omalta osaltaan luomassa kestäväää talouskasvua.

Tapiola

Taloulosaamisen lisääminen ja finanssilukutaito ovat olleet Tapiolan painopisteitä jo usean vuoden ajan. Tapiola-ryhmä lähti mukaan TOKATA-hankeeseen, koska se uskoi hankkeen antavan mielenkiintoista, ajantasaista ja hyödyllistä tietoa nuorten taloudelliseen osaamiseen liittyen. Tapiolassa oltiin erityisesti kiinnostuneita oikean vaikuttamiskanavan löytämisestä niin, että tarjolla oleva tieto todella saavuttaa nuoret.

Tapiola-ryhmästä TOKATA-hankeeseen osallistui viisi henkilöä. Osallistujat olivat mukana johtoryhmässä, asiantuntijaryhmässä ja mukana nuorten kanssa järjestetyssä workshopissa. Nuorten workshopissa keväällä 2012 olleen tapiolalaisen suulla sanottuna: ”TOKATA workshop oli erittäin positiivinen kokemus! Nuoret, jotka osallistuivat päivään, olivat erittäin aktiivisia ja keskusteltavaa olisi riittänyt helposti toiseksikin päiväksi.”

Tapiola koki saaneensa hankkeessa paljon arvokasta tietoa. Yhtiöryhmässä hyödynnetään hankkeen löydöksiä ja lopputuloksia. Loppuraportti ja opas toimijoille antavat hyödyllistä tietoa niin pankki- kuin vakuutuspalveluiden parissa työskentelevälle henkilöstölle muun muassa asiakasvuorovaikutuksen kehittämiseen. Nuorten taloudellista osaamista mittaava testi otetaan käyttöön yhtiöryhmässä nuorten taloudellisen osaamisen kartoittamiseksi ja siihen liittyvän neuvonnan antamiseksi.

Turva

Keskinäinen Vakuutusyhtiö Turva on ollut TOKATA-hankkeessa mukana viestinnän ja yhteiskuntavastuun näkökulmasta. Hanke on Turvassa tuonut mielenkiintoisella tavalla uutta ja raikasta näkökulmaa vakuutusbisnekseen sekä vakuutustuotteista ja -palveluista viestimiseen nuorille.

Kevään 2012 työpajassa nuoret itse kertoivat, keneltä ovat minkäkinlaista tietoa saaneet. Vakuutusyhtiön kannalta mielenkiintoinen tieto oli se, että erityisesti vakuutusasiat eivät olleet tulleet tutuiksi koulussa, ko-

tona tai kaveripiirissä. Työpajan tärkein anti oli se, että saimme kuulla nuorten omia ajatuksia siitä, minkälaista talouteen liittyvää tietoa, millaisessa muodossa ja mistä kanavista he sitä haluavat. Oli jopa hieman yllättävää, että lähes yksimielisesti korostettiin tiedon määrää ja selkeyttä – muodon ja visuaalisuuden sijaan. Saimmekin positiivista vahvistusta sille näkemykselle, että nykypäivän ”internetsukupolvi” arvostaa edelleen asiallista ja laadukasta viestinnän sisältöä.

Projektin innoittamana olemme Turvassa ryhtyneet kartoittamaan, miten voisimme omalta osaltamme parantaa nuorten taloudellista osaamista. Uskomme, että kiinnostus syntyy sitä kautta, että lähtökohdaksi otetaan nimenomaan nuorten arki.

Hankkeen rahoittajien näkökulmasta hanke on tehnyt merkittävää tutkimusta nuorten taloudellisesta osaamisesta ja osaamiseen liittyvistä vaikeuksista. Toivottavasti hankkeen tuloksia ja johtopäätöksiä otetaan luovasti käyttöön eri toimijoiden keskuudessa – ei vain hankkeeseen osallistuneiden finanssialan toimijoiden, vaan myös laajemmin yhteiskunnassa. Taloudellinen kyvykkyys koituu kuitenkin pitkällä tähtäimellä koko yhteiskunnan hyväksi.

Tutkimushankkeen tulosten hyödynnettävyys

Anu Raijas, Outi Uusitalo

Nuorten talousosaaminen on viime vuosina nähty merkittävänä kehittämisen kohteena niin Suomessa kuin monessa muussakin maassa. TOKATA-tutkimushankkeessa taloudellista osaamista lähdettiin tutkimaan yhteiskunnassa eri toimijoiden välisenä vastuunjako- ja sidosryhmätoimintakykyksenä. Nuorten hyvä talousosaaminen edesauttaa suotuisaa toimintaa markkinoilla ja vähentää kansalaisiin kohdennettujen tukitoimien tarvetta yhteiskunnassa. Laaja-alainen lähestymistapa tuotti runsaasti materiaalia ja uutta tutkittua tietoa, joita eri toimijat voivat hyödyntää joko suoraan tai sovellettuna nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseksi. Hankkeessa tuotetun uuden tiedon pohjalta yhteiskunnan ja markkinoiden taloudellisen toimintaympäristön toimijat voivat ymmärtää nuorten taloudellista käyttäytymistä nykyistä paremmin, nähdä heidän osaamisensa ongelmakohdat sekä kehittää heille erilaisia välineitä ja palveluita.

Tämä luku vetää yhteen tutkimushankkeen tuotokset ja tuo esille tutkimushankkeen tulosten hyödynnettävyyssmahdollisuudet. Seuraavaksi esitellään kaikkien osahankkeiden implikaatioita toimijoille. Sen jälkeen kuvataan kehittämisehdotuksia toimijoiden välisen yhteistyön vahvistamiseksi. Luku päättyy ehdotukseen kansallisesta strategiasta taloudellisen osaamisen edistämiseen.

Osahankkeet ja niiden implikaatioita toimijoille

Osahankkeet rakentuivat toistensa päälle ja ne hyödynsivät osin samoja aineistoja.

Ensimmäisessä osahankkeessa kartoitettiin ja arvioitiin eri tahojen tuottamaa, nuorille suunnattua taloudellista tietoa. Nuorille suunnatussa niin talousopetuksessa kuin -materiaalissa tulisi nähdä nykyistä paremmin ne olosuhteet ja tilanteet, jossa nuori elää ja toimii. Nuoren elämässä ja käyttäytymisessä kulutus on esillä monin eri tavoin. Nyt tarjolla olevissa opetuksessa ja materiaaleissa keskitytään liikaa yksittäisiin teemoihin ja asioihin, ja yhteys nuorten elämään ja arkeen jää ohueksi. Tiedon tuottajien tulee ymmärtää nuorten taloudellisen käyttäytymisen käytäntöjä ja tapoja sekä niiden nivoutumista heidän elämäntilanteisiinsa. Taloudellista tie-

toa tulee osata soveltaa ja palveluita tarjota nuorten yksilöllisiin elämäntilanteisiin. Nuoret ilmaisivat olevansa kiinnostuneita toisten nuorten kokemuksista ja esimerkeistä, jotka havainnollistavat taloudellisia asioita konkreettisesti nuorten maailmasta käsin. Nuoret olivat myös innostuneita vertaamaan esimerkiksi omaa rahankäyttöään tai säästämistään vertaisiinsa.

Toisessa osahankkeessa selvitettiin nuorten käsityksiä talousosaamisen edistämisestä, vastuutahoista ja kanavista. Nuorten omien keskustelujen ja puheenvuorojen kautta välittyi toive taloudellisen tiedon saatavuuden ajoituksesta. Taloutta koskeva tieto on osittain yleissivistävää ja perustietoa, jonka välittämiseksi koulu ja koti nähdään sopivina tahoina. Toisaalta taloustieto liittyy tiettyihin elämäntilanteisiin ja -alueisiin, tapahtumiin tai nuorten hankkimiin tuotteisiin ja palveluihin. Nuoret tietävät, että taloustietoa löytyy eri paikoista, mutta oikean tiedon löytäminen ja soveltaminen koetaan vaikeana. Taloustiedon tulee olla helposti nuorten saatavilla silloin, kun se on heille ajankohtaista. Lisäksi heidän pitää pystyä arvioimaan sen soveltuvuutta heille itselleen.

Kolmannessa osahankkeessa tarkasteltiin toimijoiden näkemyksiä omasta roolistaan talousosaamisen edistämässä sekä siitä, miten taloudellisesta osaamisesta tulisi viestiä ja miten toimijoiden välistä viestintäyhteistyötä voitaisiin vahvistaa. Talouden toimijoilla on omat osaamisalueensa ja tavoitteensa ja ne rakentavat viestintänsä oman erikoisosaamisensa lähtökohdista. Viestinnän yhteistyön edistämisen tavoitteena on yhteisen käsityksen saavuttaminen nuorten ja tietoa tarjoavien toimijoiden välillä. Toimijoiden välillä käytävä jatkuva vuoropuhelu avaa toimijoille ikkunan ymmärtää nuorten jokapäiväisen elämän näkökulmaa sekä taloustiedon tarpeen sijoittumista siihen.

Neljäs osahanke toteutettiin kokoamalla nuoria sekä taloudellisen ympäristön toimijoita osallistamaan työpajaan, jossa ideoitiin nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseen liittyvää tuotetta tai palvelua. Työpaja tuotti runsaasti nuorten omia näkemyksiä ja lähtökohtia heijastavaa materiaalia ja ideoita. Nuorten esittämien ideoiden pohjalta kehitettiin nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseen osallistuville toimijoille suunnattu opas, jonka tarkoitus on tukea nuorten parissa toimivia organisaatioita talousosaamisen alueella. Lisäksi laadittiin taloudellista osaamista mittaava kysely, johon liittyy myös vastausten pohjalta muodostettu palaute vastaajan talousosaamisen tasosta ja kehittämistarpeista. Kyselykonsepti on eri toimijoiden hyödynnettävissä, ja sen tuottaman tiedon pohjalta eri toimijat voivat myös kehittää omia toimintatapojaan sekä tuotteiden, palveluiden ja viestinnän sisältöjä.

Tutkimushankkeessa kerättiin ja hyödynnettiin erilaisin menetelmin kerättyjä aineistoja, jotka vaativat monenlaisia analyysitekniikoita. Osahankkeessa 1 analysoitiin valmiita materiaaleja ja dokumentteja. Muissa osahankkeissa käytettiin ryhmäkeskusteluja sekä nuorten omia käsityksiä ja omaa osallistumista peilaavia tekniikoita. Nuorille järjestetty ideointityöpaja kokosi yhteen joukon aktiivisia 17–20-vuotiaita henkilöitä luomaan ja kehittämään innovatiivisia palveluita, toimintatapoja ja kanavia, jotka voisivat auttaa nuoria selviytymään paremmin arkisista talousosaamista vaativista tehtävistä. Näiden eri tutkimustekniikoiden sovellusten avulla tutkimuksessa voitiin kehittää nuorten taloudellisen käyttäytymisen tutkimisen metodologiaa. Myös tutkimuksen neljännessä osahankkeessa kehitetty taloudellisen osaamisen mittari on kansainvälisestikin merkittävä tieteellinen kontribuutio.

Kehittämisehdotuksia toimijoiden välisen yhteistyön vahvistamiseksi

Yhteiskunnan taloudellisen ympäristön eri toimijat voivat hyödyntää tutkimuksen tuloksia eri tavoin. Seuraavaksi esitellään tuloksiin perustuvia suosituksia eri toimijoiden sovellettaviksi sekä kehitetään ideaa toimijoiden välisestä yhteistyöstä.

Finanssialan yritykset saivat tutkimushankkeesta tietoa siitä, millä tavoin nuoria tulisi talousasioissa lähestyä ja mikä heidän taloudellisen osaamisen tasonsa on. Tämä tietämys mahdollistaa finanssituotteiden ja -palveluiden, toimintamallien sekä asiakaspalvelun kehittämisen erityisesti nuorille asiakkaille. Pankkien ja vakuutusyhtiöiden on tuotettava nuorille selkeää ja vertailukelpoista tietoa tarjoamistaan tuotteista ja palveluista. Nuoren asiakkaan taloudellisen osaamisen ymmärrys mahdollistaa asiakkaan taloudellisten ongelmien ennaltaehkäisyn. Finanssialan yritykset saivat tutkimushankkeesta myös ideoita nuorten taloudellisen osaamisen kehittämiseen. Kaiken uuden tiedon avulla yritysten on mahdollista kehittää ja uudistaa liiketoimintaansa ja palvelutarjontaansa. Finanssialan yritykset ovat avainasemassa toimijoiden välisen vastuullisen yhteistyön rakentamisessa, koska kaikki nuoret enemmän tai myöhemmin solmivat asiakassuhteen heidän kanssaan. Yritysten käytännön toiminta ja asiantuntijuus talousasioissa tekevät niistä tärkeän kumppanin esimerkiksi viranomaisille, nuorten parissa toimiville järjestöille sekä kouluille.

Myös **finanssialan järjestöt ja viranomaiset** voivat tutkimushankkeesta saadun tiedon avulla suunnitella ja kehittää omaa toimintaansa nuorten taloudellisen osaamisen edistämiseksi. Nuorten näkökulmasta viranomai-

set ja finanssialan järjestöt ovat etäisiä, vaikeasti lähestyttäviä ja osin tuntemattomia. Toisaalta ne koetaan luotettavina ja puolueettomina taloudellisen tiedon ja neuvonnan tuottajatahoina. Kansaneläkelaitos oli nuorille tuttu taho, ja sen toivottiin ottavan roolin nuorten taloudellisessa opastamisessa. Muita hyviä puolueettomia tahoja voisivat olla Kuluttajavirasto ja Suomen Pankki, jotka jo tekevät työtä nuorten talousosaamisen alueella. Viranomaiset voivat pohtia omaa rooliaan taloudellisten toimijoiden verkostossa näiden tulosten valossa. Tutkimushankkeen tuottaman oppaan avulla järjestöt ja viranomaiset voisivat koota finanssialan yrityksille toimintasuosituksia ja hyvien käytäntöjen listaa, jotka myöhemmin voidaan jalostaa sertifikaatiksi. Valvontaa tekeville toimijoille tutkimushanke tarjosi materiaalia ja välineitä arvioida, laatia suosituksia ja käynnistää toimenpideohjelmia taloudellisen osaamisen edistämiseksi.

Järjestöt ja yhdistykset ovat melko tuntemattomia nuorten keskuudessa. Näiden toimijoiden olisikin ensisijaisesti tärkeää lisätä tunnetut- taan ja näkyvyyttään nuorten keskuudessa, sillä hienoista talousaiheisista materiaaleista ei ole juurikaan hyötyä, mikäli ne eivät tavoita haluttua kohderyhmää. Tavoittaminen voisi onnistua esimerkiksi koulujen välityk- sellä, sillä niissä tavoitetaan koko ikäluokka. Tutkimuksen tuottamaa tie- toa voidaan hyödyntää nuorten tieto- ja neuvontapalveluissa, nuoriso- työssä sekä nuorten työpajatoiminnassa. Vaikka yhdistyksiä ja järjestöjä ei nuorten keskuudessa tunneta laajasti, ne yhdistykset ja järjestöt, joiden toiminnassa nuoret ovat mukana, koetaan läheisiksi ja luotettaviksi. Si- ten järjestöjen ja yhdistysten on mahdollista luoda nuoriin luottamukselli- sia suhteita, ja ne voivat tukea ja auttaa nuoria esimerkiksi ongelmallisten asioiden selvittämisessä.

Talousasioiden **opetukseen** kouluissa tulee kiinnittää nykyistä suurempaa huomiota. Peruskoulun kotitalouden, yhteiskuntaopin ja taloustiedon ope- tus tavoittaa koko ikäluokan nuoret, mutta opetusta tulee laajentaa myös ammatillisiin oppilaitoksiin, ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin (ks. Kalmi 2012). Opetuksessa on olennaista huomioida opetettavan kohde- ryhmän elämäntilanne ja kiinnostuksen kohteet. Opetus voisi keskittyä talousasioiden merkityksellisyyteen, erilaisiin tietolähteisiin tutustutta- miseen (ks. Luukkanen 2012) sekä taloudenhallinnan käytäntöihin (Kalmi 2012). Tutkimushanke tarjoaa runsaasti materiaalia opetuksessa suoraan hyödynnettäväksi. Talousasioiden opetus ei koske ainoastaan nuoria, vaan myös vanhemmat kaipaavat joillekin taidoilleen ja tietämykselleen päivi- tystä. Koska osa taloudellisesta tiedosta vanhenee nopeasti, voitaisiin kus- tannusallalla pohtia nykyistä suurempaa panostusta verkkomateriaalien kehittämiseen. Talousasioiden esittämisessä voitaisiin tuottaa interaktii- vista materiaalia, mihin tutkimushankkeemme tarjoaa ideoita.

Julkisen sektorin toiminnassa, esimerkiksi sosiaalityössä tai talous- ja velkaneuvonnassa, kohdataan nuorten taloudellisen osaamisen ongelmia. Taloudellisen osaamisen edistämiseen voitaisiin poliittisessa päätöksenteossa luoda toimenpideohjelmia, jotka jalkautettaisiin paikallistasolle. Tällä tavalla keskityttäisiin mahdollisten ongelmien ennaltaehkäisyyn niiden ratkaisemisen sijaan. Näin julkinen sektori voisi tällä alueella toimia tienraivaajana uusien käytäntöjen käyttöönotossa (vrt. TEM 2010).

Medialla tarkoitetaan toisaalta tiedottavaa välinettä, toisaalta kanavaa. Niin tiedotusvälineillä kuin kanavilla on nuorten arjessa merkittävä rooli ja siten ne myös voivat ottaa näkyvän roolin taloustiedon välittämisessä nuorille. Media-ala voi hyödyntää tutkimuksessa kehitettyjä tapoja ja muotoja viestiä kuluttajille talousasioista siten, että ne edesauttavat taloudellisen osaamisen rakentumista ja kehittymistä niin lyhyellä kuin pitkällä aikavälillä. Media saa tutkimuksesta arvokasta tietoa, jonka avulla se voisi rakentaa itselleen merkittävää roolia kuluttajille suunnatussa talousviestinnässä. Taloudellisen osaamisen edistämiseen olisi hyvä saada mukaan sellaisia media-alan toimijoita, jotka jo muutenkin ovat nuorten kanssa tekemisissä. Esimerkkinä tästä voisi olla nuorille suunnatut printtilehdet tai internetsivustot. Internet ja sosiaalinen media ovat vuorovaikutteisesti kytköksissä nuoriin ja niiden kautta nuoret voidaan tavoittaa. Mediaan liittyy myös potentiaalia, mutta niiden ongelmana on välineiden ja kanavien sirpaloituminen sekä se, että nuoret käyttävät niitä valikoiden. Taloudellisen osaamisen edistämässä median välittävää ja kontaktiroolia voitaisiin hyödyntää monin tavoin; eri toimijat voivat toimia yhteistyössä eri medioiden kanssa.

Koska nuoret toivat esille **vanhempiansa** merkityksen erityisesti taloustaitojen ja -käytäntöjen opastamisessa, tulee myös vanhempien valmennukseen kiinnittää huomiota. Finanssialan tuotteet muuttuvat jatkuvasti, samoin kuin taloudellinen toimintaympäristö, ja siksi vanhemmat tarvitsevat päivitystä omiin taloustaitoihinsa. **Viiteryhmien** merkitys voitaisiin ottaa huomioon korostamalla yhteisöllisyyttä talousasioista keskusteltaessa. Henkilökohtaiset talousasiat ovat kulttuurissamme perinteisesti olleet tabu puheenaihe, joita ei ole ollut soveliasta avata muille ihmisille. Uudenlaista keskustelukulttuuria luomalla voidaan arkipäiväistä talousasioita, ja sen myötä ennaltaehkäistä taloudellisiin ongelmiin joutumista.

Vaikka eri toimijoilla onkin erilaisia tehtäviä, haluaa tutkimushanke saattaa yhteen kaikki relevantit toimijat, mikä vähentää päällekkäistä työtä ja selkeyttää työnjakoa tehtäväalueella. Hankkeen tulokset osoittavat, että nuoret odottavat eri toimijoilta eri asioita, mutta tällä hetkellä nuoret eivät kovin hyvin tunne kaikkien toimijoiden rooleja ja tehtäviä, eivätkä pysty hyödyntämään läheskään kaikkea tuotettua materiaalia ja palveluita. Nuorten näkökulmasta onkin olennaista lisätä eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja informaationvaihtoa, samoin kuin selkeyttää toimi-

joiden rooleja ja vastuita sekä tiedottaa niistä. Nuorten ja vanhempienkin kuluttajien tulee tietää, mitä tehtäviä kukin toimija hoitaa. Taloustaitojen edistämiseen liittyvien toimijoiden nykyistä selkeämpi työnjako parantaisi materiaalien kehittämismahdollisuuksia. Toimijoiden tulisi verkostoitua nykyistä tiiviimmin, sopia tehtävien jakamisesta ja organisoida informaationvaihto nykyistä toimivammaksi. Talousasioiden yhtenäinen toimijaverkosto auttaa nuoria löytämään talousinformaatiota sekä kiinnostumaan taloutensa hoitamisesta. Kunkin toimijan tuottamien palveluiden vaikuttavuus myös kasvaisi järjestelmällisen yhteistyön kautta.

Kansallinen strategia taloudellisen osaamisen edistämiseksi

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD on julkaissut useita aloitteita sekä määritellyt tavoitteita ja suosituksia talouskasvatukseen (2008, 2009, 2010). OECD (2009) näkeekin tässä toiminnassa oman roolinsa olevan suositusten, periaatteiden, yhtenäisten standardien ja menetelmien kehittämisen, parhaiden käytäntöjen tunnistamisen, erilaisten aloitteiden kehittämisen avustamisen kuluttajien talousosaamisen lisäämiseksi sekä taloudellisen osaamisen edistämiseen tähtäävien ohjelmien tukemisen. Sen sijaan talouskasvatukseen ja taloudelliseen tietämykseen liittyvä julkinen operatiivinen toiminta kuuluu OECD:n (2009) mukaan valtioille ja ylempään tason viranomaisille.

Suomessa monet toimijat yhteiskunnan eri sektoreilta toimivat aktiivisesti ja tekevät yhteistyötä erilaisissa hankkeissa, jotka liittyvät taloudellisen osaamisen parantamiseen juuri nuorilla. Tutkimushankkeen aikana havaitsimme, että yhteistyön vahvistamiseksi ja vakiinnuttamiseksi Suomeen tulee laatia kansallinen strategia taloudellisen osaamisen edistämiseksi. Sen avulla voitaisiin saada aikaan toimiva työnjako eri toimijoiden välille ja lisätä yksittäisten toimijoiden toiminnan tehokkuutta ja vaikuttavuutta. Seuraavaksi hahmottelemme jotakin huomioon otettavia seikkoja kansallisen strategian rakentamiseksi hyödyntäen soveltuvin osin muiden maiden kansallisia strategioita.

Kansallisessa strategiassa tavoitteet tulee olla muotoiltu hyvin yksinkertaisesti ja konkreettisesti, ihmisten arjen toiminnan tasolla. Tavoitteena voi olla esimerkiksi tarjota ihmisille riittävät tiedot ja taidot hyvään talouden hallintaan ja järkevään päätöksentekoon raha-asioissa, joilla he voimaantuvat myös markkinoilla (ks. FSA 2006).

OECD on korostanut talouskasvatuksessa kansallisen strategian luomisen tärkeyttä ja antanut ohjeita sen rakentamiseen (Griftoni & Messy 2012). Taloudellisessa osaamisessa on eri maissa päteviä universaaleja elementtejä ja siksi kansallisen strategian peruselementteinä voidaan ajatella olevan: 1) taloudellisen osaamisen edistäminen elinikäisellä koulutuksella,

2) luotettavan ja riippumattoman tiedon, työkalujen sekä tuen tarjoaminen, 3) koulutuksen ja tiedonvälityksen vaikuttavuuden seuranta ja nopea reagointi ongelmatilanteisiin, sekä 4) alan toimijoiden välisen yhteistyön ja parhaiden käytäntöjen edistäminen (Australian Government 2012; Griftoni & Messy 2012).

1. Koska koulutus ja perusopetus ovat keskeisessä roolissa taloudellisen tiedon ja osaamisen perusteiden luomisessa nuorille, tulee koulujen toimintaan sekä opettajien motivointiin ja opetuksen tukemiseen kiinnittää erityistä huomiota. Kansallisen strategian piiri tulee ulottua nuorten ohella muihinkin ryhmiin, ja sen puitteissa on myös laadittava yksilöidyt toimenpiteet eri väestöryhmille, eri elämäntilanteisiin ja toimintaympäristöihin. Nuorten taloudellista osaamista on tehokkainta tukea sellaisten organisaatioiden ja kanavien kautta, jotka ovat heille tuttuja ja joihin he luottavat (FSA 2008, 15). Monet eri tahot ovat laatineet erityisesti nuorten taloudellisen osaamisen tukemiseen ja kehittämiseen materiaalia. Materiaalin tuottamisessa näkyy se, että mikään toimija ei kanna päävastuuta nuorten taloudellisen osaamisen kehittämisestä. Grifton ja Messy (2012, 21) ovat osoittaneet selkeästi määritellyn vastuutahon nimeämisen ja selkeän työjaon merkityksen – sillä voidaan edistää tiedon jakamisen ja erityisesti talousosaamisen kehittämishankkeiden vaikuttavuutta.
2. Nuorille suunnatun talouteen liittyvän tiedon, työkalujen ja tuen tulee olla luotettavaa ja riippumatonta. Taloustiedon tarjoajien välinen tiivis yhteistyö voi edesauttaa eri toimijoiden asiantuntemuksen välittymistä nuorille. Eri toimijoilla on luonnostaan erilaisia intressejä, myös omien tuotteiden myymiseen liittyviä. Nuorille suunnatun taloustiedon ja tuen tulisi olla osa yritysten yhteiskuntavastuuta huomioiden taloudellisen vastuun, lainsäädännön sekä eettisen ja filantrooppisen vastuun.
3. Kansallisen strategian ja sen puitteissa toteutettujen toimenpiteiden vaikuttavuutta tulee seurata suunnitelmallisesti ja säännöllisesti. Seurantaan on laadittava mittaristo, jonka yksi osa-alue on paitsi nuorten, myös muiden ikäryhmien taloudellisen osaamisen tason kartoittaminen säännöllisin väliajoin (ks. Atkinson & Messy 2012). Vaikka kuluttajien taloudellista käyttäytymistä tutkitaankin runsaasti, kokonaiskäsitystä kuluttajien talouden hallinnasta tai taloudellisesta osaamisesta ei näiden tutkimusten yksittäisten havaintojen perusteella voida muodostaa.
4. Grifton ja Messy (2012) ovat korostaneet, että vaikka kansalliseen strategiaan voidaan luoda yleisiä laatimisoheja, on tärkeää ottaa huomioon kyseessä olevan maan erityispiirteet. Kansallinen strategia voisi

sisältää yleisen valtakunnallisen tason ja lisäksi konkreettisia toimenpidesuosituksia sisältävän paikallisen tason. Strategialle tulee saada riittävän korkean poliittisen tason hyväksyntä ja tuki (presidentti, eduskunta, hallitusohjelma). Strategia tulee kirjoittaa riittävän yksityiskohtaisena suunnitelmana, jossa määritellään eri toimijoiden vastuut ja tehtävät, toteuttamisen tavat sekä seurantaan käytettävät mittarit.

LOPUKSI

Nuoret omaksuvat ja hyödyntävät heille suunnattuja materiaaleja ja palveluita parhaiten silloin, kun ne löytyvät helposti, informaatio on helposti ymmärrettävää sekä materiaalit ja sovellukset ovat selkeitä ja helppokäyttöisiä. Kynnys lähteä etsimään juuri omaan tilanteeseen sopivaa tietoa tulee olla alhainen. Nuoria tulee kannustaa tiedon hakemiseen ja kanavat tulee tehdä tutuiksi niin, että niistä tulee osa nuorten arkea.

Hanke toi hyvin selkeästi esille sen, että vaikka taloudenhallintaan liittyvää tietoa on runsaasti tarjolla, on sen löytäminen ja ymmärtäminen usein haasteellista. Nuorten talousasioita koskeva tieto, oppaat, neuvonnan työkalut ja oman kehittymisen välineet tulisi koota yhdelle foorumille, jonka tunnettuus ja positiivinen mielikuva nuorille tulee varmistaa. Tällä tavoin huolehditaan siitä, että taloudellinen tieto koetaan luotettavana. Nuorille voitaisiin perustaa erityinen, puolueettoman tahon tarjoama ja ylläpitämä finanssiportaali, joka perustuisi eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön. Sivustolle koottaisiin olemassa olevaa materiaalia helposti käsiteltäviksi kokonaisuuksiksi. Tällä nettisivustolla tietojen tulee löytyä helposti avaussivustoilta aukeavien linkkien kautta. Lisäksi myös uusia kanavia (kuten älypuhelimet) ja lähestymistapoja (kuten sosiaalinen media) voitaisiin hyödyntää.

Nuoret ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, mikä tulee ottaa huomioon heidän kanssaan tapahtuvassa vuorovaikutuksessa. Tutkimuksemme osoitti, että taloudellisen toimintaympäristön toimijoiden tulee tunnistaa nuorten erilaiset elinolosuhteet ja elämäntilanteet. Siksi taloustietoa tulee jakaa erilaisissa kanavissa ja foorumeilla.

Tutkimushankkeemme teki monella tapaa pioneerityötä nuorten taloudellisen osaamisen alueella Suomessa. Olemme sitä mieltä, että saimme avattua keskustelun ja olemme korostaneet asian tärkeyttä. Työ Suomessa on kuitenkin vasta alussa. Toivomme tutkimuksessa kehitettyjen työkalujen, nuorille suunnatun testin ja toimijoiden oppaan, leviävän laajasti käyttöön. Koska tutkimushanke päättyy tähän, näiden päivityksestä ja ylläpidosta tulee jatkossa jonkin tahon huolehtia. Myös kansallisen strategian synnyttämiselle tutkimushanke on osoittanut selkeät perusteet: nyt poliittisten päättäjien tulee lähteä viemään tätä asiaa eteenpäin.

Taloudellinen osaaminen on keskeinen osa taloudellista hyvinvointia, joka puolestaan vaikuttaa oleellisesti kokonaishyvinvointiin. Taloudellinen osaaminen parantaa myös kuluttajan asemaa markkinoilla, auttaa välttämään ongelmien syntymistä ja edistää mahdollisuuksia hyödyntää tarjolla olevia tuotteita ja palveluita tehokkaasti. Kuten hankkeen aikana moneen otteeseen tuli esille, taloutensa hyvin hoitavat kansalaiset yhdessä luovat paremman yhteiskunnan.

Kirjallisuus

- AGNEW, J. R. & SZYKMAN, L. R. 2005. Asset allocation and information overload: The influence of information display, asset choice and investor experience. *The Journal of Behavioral Finance* 6 (2), 57–70.
- ANZ (AUSTRALIAN and New Zealand Banking Group). 2008. ANZ survey of adult financial literacy in Australia. Summary report. October 2008. Saatavilla [www.muodossa: <URL:http://www.anz.com/Documents/AU/Aboutanz/AN_5654_Adult_Fin_Lit_Report_o8_Web_Report_full.pdf >](http://www.anz.com/Documents/AU/Aboutanz/AN_5654_Adult_Fin_Lit_Report_o8_Web_Report_full.pdf). (Luettu 7.10.2012).
- ARGANDOÑA, A. 1998. The stakeholder theory and the common good. *Journal of Business Ethics* 17 (9/10), 1093–1102.
- ARNETT, J. 2000. Emerging adulthood. A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist* 55(5), 469–480.
- ATKINSON, A. & MESSY, F-A. 2011. Assessing Financial Literacy in 12 Countries: An OECD Pilot Exercise. OECD Financial Affairs Division. Paris. Saatavilla [www.muodossa: <URL: http://www.financialliteracyfocus.org/files/FLatDocs/OECD%20paper.pdf>](http://www.financialliteracyfocus.org/files/FLatDocs/OECD%20paper.pdf). (Luettu 12.10.2012).
- ATKINSON, A. & MESSY, F-A. 2012. Measuring Financial. Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study. OECD Working papers on Finance, Insurance and Private Pensions No. 15, OECD Publishing. Saatavilla www.muodossa: <URL: http://dx.doi.org/10.1787/5k9cfsf9ofr4-en >. (Luettu 2.11.2012).
- ATKINSON, A., MCKAY, S., COLLARD, S. & KEMPSON, E. 2007. Levels of financial capability in the UK. *Public Money & Management* 27 (1), 29–36.
- ATKINSON, A., MCKAY, S., KEMPSON, H.E. & COLLARD, S. 2006. Levels of financial capability in the UK: Results of a baseline survey. FSA. Consumer Research 47. Saatavilla www.muodossa: <URL: http://www.fsa.gov.uk/pubs/consumer-research/crpr47.pdf >. (Luettu 7.10.2012).
- AUSTRALIAN GOVERNMENT. 2012. National Financial Literacy Strategy Saatavilla www.muodossa: <URL: www.financialliteracy.gov.au/> (luettu 2.11.2012)
- AUTIO, M. & PAJU, P. 2005. Johdanto – Osta itsellesi elämä? Teoksessa M. Autio & P. Paju (toim.) *Kuluttava nuoruus? Nuorten elinolut -vuosikirja 2005*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisosaian neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, 6–12.
- AUTIO, M. 2006. Kuluttajuuden rakentuminen nuorten kertomuksissa. Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto Julkaisuja. Helsinki: SKS.
- BERNHEIM, B. D., GARRETT, D.M. & MAKI, D.M. 2001. Education and saving: The long-term effects of high school financial curriculum mandates. *Journal of Public Economics* 80, 435-465.
- BERRY, C. 2011. Resuscitating Retirement Saving. How to help today's young people plan for later life. The International Longevity Centre - UK (ILC-UK). June 2011. London: The International Longevity Centre - UK (ILC-UK).
- BORCH, A. & SOREBO, O. 2011. Forbrukerkunnskap og digital kompetanse blant elever i videregående skole. *Publikasjoner* 5/2011. SIFO: Oslo.
- BRAUNSTEIN, S. & WELCH, C. 2002. Financial literacy: an overview of practice, research and policy. *Federal reserve bulletin*. November 2002. Saatavilla www.muodossa: <URL: http://www.federalreserve.gov/pubs/bulletin/2002/1102lead.pdf >. (Luettu 12.10.2012).
- CARROLL, A. B. 1991. The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons* 34 (4), 39–48.
- CFEB (Consumer financial education body) 2010. Transforming Financial Behaviour: developing interventions that build financial capability. Consumer Research Report 01. July 2010.
- CHAN, S.F., CHAU, A.W. & CHAN, K.Y. 2012. Financial Knowledge and Attitudes: Impacts on College Students' Financial Well-Being. *College Student Journal* 46 (1), 114–132.
- COLE, S. & SHASTRY, G. K. 2010. Is high school the right time to teach savings behavior? The effect of financial education and mathematics courses on savings. Saatavilla www.muodossa: <URL: http://www.wellesley.edu/Economics/gshastry/cole-shastry-math.pdf >. (Luettu 7.8.2012).

- COLLINS, J. M. 2010. Improving Financial Literacy: The Role of Nonprofit Providers. PRC WP2010-39. Pension research Council Working Paper, Pension Research Council.
- COLLINS, J. M. 2012. Financial Advice: A Substitute for Financial Literacy? University of Wisconsin - Madison - Center for Financial Security.
- DE BOND, W., FORBES, W., HAMALAINEN, P. & MURADOGLU, Y.G. 2010. What can behavioural finance teach us about finance? *Qualitative Research in Financial Markets* 2 (1), 29–36.
- DOLCETA. 2010. Online consumer education. Saatavilla <URL: <http://www.dolceta.eu/suomi/index.php>> (Luettu 2.11.2012).
- DOLCETA 2012. Tausta ja tavoitteet. Saatavilla [www-muodossa](http://www.dolceta.eu/suomi/Mod7/spip.php?article1): <URL: <http://www.dolceta.eu/suomi/Mod7/spip.php?article1>>.
- EAGLE L. & KITCHEN P. J. 2000. IMC, brand communications, and corporate cultures. Client/advertising agency co-ordination and cohesion. *European Journal of Marketing* 34 (5/6), 667–686.
- ELKINGTON, J. 1997. *Cannibals with Forks. The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. Oxford: Captone Publishing Limited.
- ESKOLA, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- EUROOPAN KOMISSIO 2007. Komission tiedonanto - Talousvalistus /KOM/2007/0808.
- FREEMAN, R.E. 1984. *Strategic Management. A Stakeholder Approach*. Boston: Pitman Press.
- FSA (Financial Services Authority). 2006. Financial Capability in the UK. Delivering Change. Saatavilla [www-muodossa](http://www.fsa.gov.uk/pubs/other/fincap_delivering.pdf): <URL: http://www.fsa.gov.uk/pubs/other/fincap_delivering.pdf>. (luettu 2.11.2012)
- FSA (Financial Services Authority). 2008. Helping you make the most of your money: a joint action plan for financial capability. Saatavilla [www-muodossa](http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.hm-treasury.gov.uk/d/fincap_jointactionplano70708.pdf): <URL: http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.hm-treasury.gov.uk/d/fincap_jointactionplano70708.pdf>. (luettu 20.9.2011).
- FSA (Financial Services Authority) 2009. Financial capability guide. Essential information to support young people. April 2009.
- GRIFONI, A. & MESSY, F. 2012. Current Status of. National Strategies for Financial Education: A Comparative. Analysis and Relevant Practices. OECD Working papers on Finance, Insurance and Private Pensions No. 16, OECD Publishing. Saatavilla [www-muodossa](http://dx.doi.org/10.1787/5k9bcwct7xmn-en): <<http://dx.doi.org/10.1787/5k9bcwct7xmn-en>> (Luettu 2.11.2012).
- HABSCHICK, M., SEIDL, B. & EVERS, J. 2007. Survey of Financial Literacy Schemes in the EU27. Final Report. Evers & Jung. Saatavilla [www-muodossa](http://ec.europa.eu/internal_market/finservices-retail/docs/capability/report_survey_en.pdf): <URL: http://ec.europa.eu/internal_market/finservices-retail/docs/capability/report_survey_en.pdf>. (Luettu 1.11.2012)
- HACKLEY, C. E. & KITCHEN, P. J. 1999. Ethical perspectives on the postmodern communications leviathan. *Journal of Business Ethics* 20 (1), 15–26.
- HALAL, W. E. 2000. Corporate community: a theory of the firm uniting profitability and responsibility. *Strategy & Leadership* 28 (2), 10–16.
- HEAD, A. J. & EISENBERG, M. B. 2011. How college students use the Web to conduct everyday life research. *First Monday* 16 (4).
- HILGERT, M. A., HOGARTH, J. M. & BEVERLY, S.G. 2003. Household financial management: The connection between knowledge and behavior. *Federal Reserve Bulletin* 89 (7), 301–322.
- HUXHAM, C. & VANGEN S. 1996. Working together. Key themes in the management of relationships between public and non-profit organizations. *International Journal of Public Sector Management* 9 (7), 5–17.
- JOHNSON, E. & SHERRADEN, M. S. 2007. From financial literacy to financial capability among the youth. *Journal of Sociology & Social Welfare* 34 (3), 119–145.
- JUHOLIN, E. 2006. Communicare! Viestintä strategiasta käytäntöön. 4. uudistettu painos. Helsinki: Inforviestintä.
- JUMP\$TART COALITION 2006. Financial literacy: Improving education. 2006 National Jump\$tart Coalition Survey. Executive summary. Saatavilla [www-muodossa](http://rijumpstart.org/matriarch/documents/2006%20Executive%20Summary%20Draft%20Final.pdf): <URL: <http://rijumpstart.org/matriarch/documents/2006%20Executive%20Summary%20Draft%20Final.pdf>>. (Luettu 7.8.2012).

- KAARTINEN, R. & LÄHTEENMAA, J. 2006. Miten ja mihin nuoret käyttävät pikavippejä ja muita kulutusluottoja? KTM Rahoitetut tutkimukset 10/2006. Helsinki: Kauppa- ja teollisuusministeriö.
- KALMI, P. 2012. Taloudellinen lukutaito taloustieteen peruskurssin tavoitteena. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 3/2012, 108, 306–321.
- KFM. 2008. Överskulsättning och ekonomiska problem bland ungdomar. En kartläggning av risker. Rapport 2008:3. Stockholm: Kronofogden, Konsumentverket.
- KIILI, C. 2012. Online reading as an individual and social practice. *Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto*, 441.
- KITCHEN, P. J. & SCHULTZ, D. 1999. A Multi-Country Comparison of the Drive for IMC. *Journal of Advertising Research* 39 (1), 21–38.
- KLIATCHKO, J. G. 2008. Revisiting the IMC construct. *International Journal of Advertising* 27 (1), 133–160.
- KOHVAKKA, R. 2010. Sosiaalinen media vahvasti läsnä nuorten arjessa. *Tieto & Trendit* 8. Helsinki: Tilastokeskus.
- LAUREN, K. (toim.). 2011 Tykkää taloudesta! Linkki nuorten talousosaamiseen. Nuorisofoorumi 2011. Helsinki: TAT-ryhmä – Taloudellinen tiedotustoimisto ry.
- LEHTINEN, A-R. & LESKINEN, J. 2005. Young Consumers' Credit Based Lifestyles and Payment Problems. *TemaNord* 2005:512. Nordic Council of Ministers. Copenhagen. Saatavilla www.muodossa: <URL: http://www.norden.org/pub/velfaerd/konsument/sk/TN2005512.pdf> (Luettu 5.10.2012).
- LESKINEN, J. & RAIJAS, A. 2005. Consumer Financial Capability – A life cycle approach. Teoksessa European Credit Research Institute (ed.) *Consumer Financial Capability: Empowering European Consumers*, 8–23.
- LUSARDI, A., MITCHELL, O. S. & CURTO, V. 2010. Financial literacy among the young. *Journal of Consumer Affairs* 44 (2), 358–380.
- LUUKKANEN L. 2012. Taloudellisen osaamisen edistäminen – vastuuroolit, kanavat ja tavat nuoren kuluttajan näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu.
- MALMELIN, N. & HAKALA, J. 2005. Yhdessä. Viestinnän ja markkinoinnin integraatio. Helsinki: Inforviestintä.
- MANDELL, L. & KLEIN, L. 2009. The impact of financial literacy education on subsequent financial behavior. *Journal of Financial Counseling and Planning* 20 (1), 15–24.
- MATTEN, D. & CRANE, A. 2005. Corporate Citizenship: Toward an Extended Theoretical Conceptualization. *Academy of Management Review* 30 (1), 166–179.
- MILES, M. B. & HUBERMAN, A. M. 1994. *Qualitative Data Analysis. An Expanded Sourcebook*. 2nd Edition. Thousand Oaks, CA: Sage.
- MORGAN, D. L. 2001. Focus group interviewing. Teoksessa J.F. Gubrium & J.A. Holstein (toim.) *Handbook of Interview Research*. Thousand Oaks: Sage, 141–159.
- MORSING, M. & SCHULTZ, M. 2006. Corporate social responsibility communication: Stakeholder information, response and involvement strategies. *Business Ethics: A European Review* 15 (4), 323–338.
- Nordea 2010. Nuoret aikuiset asuvat vanhempiensa luona ilmaiseksi. Saatavilla <http://newsroom.nordea.com/fi/2010/09/30/nuoret-aikuiset-asuvat-vanhempiensa-luona-ilmaiseksi/> >. (Luettu 7.10.2012).
- NUSSBAUM, M.C. 2011. *Creating capabilities*. The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts, USA.
- OECD 2005a. *Improving Financial Literacy. Analysis of Issues and Policies*. OECD Publishing.
- OECD 2005b. *Recommendation on Principles and Good Practices for Financial Education and Awareness. Recommendation of the council*. July 2005. Saatavilla [www.muodossa: <http://www.oecd.org/finance/financialeducation/35108560.pdf>](http://www.oecd.org/finance/financialeducation/35108560.pdf). (Luettu 7.10.2012).
- OECD 2008. *OECD-Bank Indonesia International Conference on Financial Education. Summary Records*. Saatavilla [www.muodossa: <URL: http://www.oecd.org/dataoecd/19/44/42184353.pdf>](http://www.oecd.org/dataoecd/19/44/42184353.pdf). (Luettu 29.6.2011).

- OECD. 2009. Financial Literacy and Consumer Protection: Overlooked Aspects of the Crisis. Saatavilla [www-muodossa: <URL: http://www.oecd.org/dataoecd/32/3/43138294.pdf>](http://www.oecd.org/dataoecd/32/3/43138294.pdf) (Luettu 18.6.2012).
- OECD. 2010. PISA 2012. Financial literacy framework. Draft. Saatavilla [www-muodossa: <URL: http://www.oecd.org/dataoecd/8/43/46962580.pdf >](http://www.oecd.org/dataoecd/8/43/46962580.pdf) (Luettu 18.6.2012).
- OINONEN, E. 2001. Perheellistyminen ja vanhemmuus aikuisuuden määrittäjinä. Teoksessa: T. Kuure (toim.) Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot -vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Nuora julkaisuja 16. Nuorisosiainneuvottelukunta, Nuora julkaisuja 19. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes, 109–125.
- Opetushallitus (2003) Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003. Saatavilla [www-muodossa: <URL: http://www.oph.fi/download/47345_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2003.pdf>](http://www.oph.fi/download/47345_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2003.pdf). (Luettu 8.10.2012).
- PAUNONEN, L., LEHTINEN, O. & ARO, H. 2012. Special Report – The Future of Banking Services from the Consumer Perspective. Teoksessa J. Aspara, R. Rajala & V. Tuunainen (toim.) The Future of Banking Services. Helsinki: Aalto University Business + Economy, 3–13.
- PERRY, V. G. & MORRIS, M. D. 2005. Who is in control? The role of self-perception, knowledge, and income in explaining consumer financial behavior. *Journal of Consumer Affairs* 39 (2), 299–313.
- PEURA-KAPANEN, L. 2005. Kuluttajien rahatalouden hallinta. Rahoitetut tutkimukset 1/2005 Markkinaosasto. Helsinki: Kauppa- ja teollisuusministeriö.
- PEURA-KAPANEN, L. & LEHTINEN, A-R. 2011. Nuorten taloudellinen osaaminen – määrittelyä, toimijoita, materiaaleja. Julkaisuja 3/2011. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- PEURA-KAPANEN, L. & RAIJAS, A. 2009. Kuluttajien taloudellinen osaaminen 2000-luvulla. Keskestelualoitteita 38/2009. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- PEURA-KAPANEN, L., RAIJAS, A. & LEHTINEN, A-R. 2010. Velkatunneli. Takuu-Säätiön asiakkaiden selviytymiskokemuksia. Julkaisuja 3. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- PEURA-KAPANEN, L., RAIJAS, A. & UUSITALO, O. 2012. The Role of Banks in Promoting Young People's Financial Capabilities. Teoksessa J. Aspara, R. Rajala & V. Tuunainen (toim.) The Future of Banking Services. Helsinki: Aalto University Business + Economy, 25–37.
- RAIJAS, A. & WILSKA, T-A. 2007. Huolenpitoa ja jakamista – rahan ja ajan jakautuminen suomalaisissa lapsiperheissä. Työselosteita ja esitelmiä 104. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus. Saatavilla [www-muodossa: <URL:http://www.ncrc.fi/files/5115/2007_104_tyoseloste_huolenpito.pdf>](http://www.ncrc.fi/files/5115/2007_104_tyoseloste_huolenpito.pdf). (22.8.2011).
- RAIJAS, A. & WILSKA, T-A. 2008. Kulutuspäätökset perheissä: kuka päättää mistäkin? Teoksessa K. Ahlqvist, A. Rajas, A. Perrels, J. Simpura & L. Uusitalo (toim.) Kulutuksen pitkä kaari. Niukkuudesta yksilöllisiin valintoihin. Helsinki: Gaudeamus, 241–264.
- RAIJAS, A. 2012. Lapsuudenkodin vaikutus perheen taloudelliseen päätöksentekoon. Hyvinvointitarkastus 1/2012, 64–67.
- RANTALA, K. 2012. Vippikierteen muotokuva. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 24/2012. Helsinki.
- SAARINEN, H. 2001. Nuoruus ja hulluus, vanhuus ja viisaus? Tutkimus nuorten kulutuskäyttäytymisestä ja velkaantumisesta. Stakesin raportteja 261. Helsinki: Stakes.
- SCHINCKUS, C. 2011. Archeology of Behavioral finance. *The IUP Journal of Behavioral Finance* 8, (2), 7–22.
- SCHULTZ, D. E. & SCHULTZ, H. F. 1998. Transitioning marketing communication into the twenty-first century. *Journal of Marketing Communication*. 4 (1), 9–26.
- SEN, A. 1993. Capability and Well-Being. Teoksessa M.C. Nussbaum & A.Sen (eds.) *The Quality of Life*. Oxford: Clarendon Press, 30–53.
- SEN, A. 1995. *Inequality Re-examined*. Oxford: Clarendon Press.
- SHERRADEN, M. S. 2010. Financial Capability: What is It, and How Can It Be Created? Center for Social Development, Working papers No.10-17. Washington University. <http://csd.wustl.edu/Publications/Documents/WP10-17.pdf> (Luettu 9.10.2012).

- SHERRADEN, M., SCHREINER, M. & BEVERLY, S. 2003. Income, Institutions, and Saving Performance in Individual Development Accounts. *Economic Development Quarterly* 17 (1), 95–112.
- SIMON, H. 1990. Invariants of human behavior. *Annual Review of Psychology* 41 (1), 1–19.
- SMITH, N. C. 1995. Marketing Strategies for the Ethics Era. *MIT Sloan Management Review* 36 (4), 85–97.
- SMITH, N.C. & Cooper-Martin, E. 1997. Ethics and target marketing: The role of product harm and consumer vulnerability. *Journal of Marketing* 61, 1–20.
- Suomen Asiakastieto 2010. Nuorten maksuhäiriöt lisääntyvät muita nopeammin. Saatavilla www.muodossa: <URL: http://www.asiakastieto.fi/asiakastieto/ajankohtaista/index.jsp?T=nu&A=378> (Luettu 8.10.2012).
- Suomen Asiakastieto 2012. Maksuhäiriötilastot. Saatavilla [www.muodossa: <URL: http://www.asiakastieto.fi/asiakastieto/tilastot/ >](http://www.asiakastieto.fi/asiakastieto/tilastot/) (Luettu 8.10.2012).
- TEM (Työ- ja elinkeinoministeriö). 2010. Kysyntälähtöisen innovaatiopolitiikan jäsentely ja sisällöt. TEM, Innovaatio-osasto. Kysyntäinnovaatiot -ryhmä. http://www.tem.fi/files/23424/Kysyntälähtöisen_innovaatiopolitiikan_viitekehikko.pdf (luettu 2.11.2012).
- THALER, R.1980. Toward a positive theory of consumer choice. *Journal of Economic Behavior & Organization* 1 (March), 39–60.
- THALER, R. 1999. Mental accounting matters. *Journal of Behavioral Decision Making*. September 1999, 12(3), 183–206.
- THUNEBERG, M., KOIVUKANGAS, P. & VESANEN M. 2011. Tykkää taloudesta! Tutkimus nuorista ja taloudesta. Nuorisofoorumi 2011. Teoksessa: K. Lauren (toim.) Tykkää taloudesta! Linkki nuorten talousosaamiseen. Nuorisofoorumi 2011. Helsinki: TAT-ryhmä – Taloudellinen tiedotustoimisto ry, 32–56.
- TVERSKY, A. & KAHNEMAN, D. 1973. Availability: A heuristic for judging frequency and probability. *Cognitive Psychology* 5 (2), 207–232.
- WALLIS, V. 2005. Advice and the best way of delivering it. Literature survey for the Financial Capability Generic Advice Project. FSA. Saatavilla [www.muodossa: <URL: http://www.fsa.gov.uk/pubs/consumer-research/crpr43.pdf>](http://www.fsa.gov.uk/pubs/consumer-research/crpr43.pdf). (Luettu 29.6.2011).
- WALSTAD, W. B., REBECK, K. & MACDONALD, R. A. 2010. The effects of financial education on the financial knowledge of high school students. *Journal of Consumer Affairs* 44 (2), 336–357.
- VARCOE, K. P., MARTIN, A., DEVITTO, Z. & Go, C. 2005. Using a financial education curriculum for teens. *Financial Counseling and Planning* 16 (1), 63–71.
- VARCOE, K. P., PETERSON, S. S., SWANSON, P. W. & JOHNS, M. C. 2010. What does teens want to know about money – a comparison of 1998 and 2008. *Family & Consumer Sciences Research Journal* 38 (4), 360–371.
- WARDE, A. 1996. Afterword: the future of the sociology on consumption. Teoksessa S. Edgell, K. Hetherington & A. Warde (eds.) *Consumption Matters. The Production and Experience of Consumption*. Oxford, Cambridge: Blackwell Publishers, 302–312.
- WEBLEY, P. & NYHUS, E.K. 2006. Parents influence on children's future orientation and saving. *Journal of Economic Psychology* 27, 140–164.
- VIILOMAA, P. 2010. Verkossa tehtävä nuorisotyö nuorisotyöntekijöiden ja nuorten silmin. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Saatavilla [www.muodossa: <URL:http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2010052010039>](http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2010052010039). (Luettu 10.10.2012).
- WILLIS, L. E. 2008. Against financial literacy education. *Iowa Law Review* 94 (1), 197–285.
- WILSKA, T-A. & Virtanen, T. 2002. Tyyliä ja tiukkaa taloutta. Teoksessa: H. Silvennoinen (toim.) Nuorisopolitiikka Suomessa. Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 29. Helsinki: Nuorisosiain neuvottelukunta Nuora ja Opetusministeriö, 86–104.
- WILSKA, T-A. 2002. Laiteniilot ja perässähiitäjät. Nuorten kulutustyyliä ja teknologiasuuntautuminen. Teoksessa M. Autio, I. Eresmaa, V. Heinonen, V. Koljonen, P. Paju & T-A. Wilksa (toim.) Pakko riittää. Näkökulmia nuorten maksuhäiriöihin ja kulutukseen. 144–175. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 24. Helsinki.

- WILSKA, T-A. 2005. Nuoret kuluttajat – samanlaisia vai erilaisia? Teoksessa T-A Wilska (toim.) Erilaiset ja samanlaiset. Nuorisobarometri 2005. Helsinki: Opetusministeriö. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisoasian neuvottelukunta, 66–81.
- WILSKA, T-A. 2008. Economic Values and Attitudes of Children and Teenagers in Finnish Families. Proceedings of the 3rd International Conference on Multidisciplinary Perspectives on Child and Teen Consumption. Trondheim: NTNU.
- VUOKKO, P. 2003. Markkinointiviestintä. Merkitys, vaikutus ja keinot. Helsinki: WSOY.
- WYN, J. & White, R. 1997. Rethinking youth. London: Sage Publications.
- YANG, B., JAMES, S. & LESTER, D. 2005. Reliability and validity of a short credit card attitude scale in British and American subjects. *International Journal of Consumer studies* 29 (1), 41–46.
- ZAPERÀ 2008. Market Research Study on Financial Literacy with 18–19 years old and their parents in Denmark, Finland, Northern Ireland, Norway, Republic of Ireland and Sweden. Saatavilla [www.muodossa.com](http://www.muodossa.com/URL:http://www.danskebank.dk/PDF/Finansiel-forstaaelse/Financial-Literacy-with-18-19-year-olds-and-their-parents.pdf): <URL:<http://www.danskebank.dk/PDF/Finansiel-forstaaelse/Financial-Literacy-with-18-19-year-olds-and-their-parents.pdf>>. (Luettu 9.10.2012).

INTERNET-SIVUSTOJA

- <http://www.jumpstart.org/home.html>
<http://www.moneysense.ca/>
<https://www.moneyadviceservice.org.uk/?locale=en>
<https://www.sorted.org.nz/>

